

פרטנר ותוכנית

'חזון השלום' של הנשיא טראמפ מול חלופת שתי המדינות

שאול אריאלי

מאי 2020 | תל אביב

ISRAEL
POLICY
FORUM

תמצית

'חזון השלום' של הנשיא האמריקאי, דונלד טראמפ, יצא לאור בינואר 2020, לאחר שגובש במשך שלוש שנים על ידי הצוות האמריקאי לענייני המו"מ בין ישראל לפלסטינים, בראשותו של ג'ארד קושנר.

'חזון השלום' הינו הצהרת כוונות ותוכנית בסיסית, ליישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני, בהשתתפות מדינות ערביות ובהובלת ארצות הברית. עיקרו, מימוש פתרון שתי המדינות, ישראל ופלסטין, על ידי אימוץ הנרטיב הישראלי, מתן עדיפות עליונה לעמדות הישראליות ביחס לביטחון, לירושלים, להתנחלויות ולפליטים, תוך הענקת פרשנות שונה מהמקובל להחלטת מועבי"ט 242, בסתירה להחלטות אחרות של מועצת הביטחון והעצרת הכללית של האו"ם, ובהתעלמות מלאה מהישגי המשאים ומתנים הקודמים ומנקודות הסיום שלהם.

החזון מציג את העיקרים הבאים:

בסוגיית הגבולות:

- לפלסטין לא יהיו גבולות עם מדינות שכנות (מצרים ממערב וירדן ממזרח). שיטחה יהיה מוקף ע"י שטח ריבוני ישראלי כשאורך הגבול ביניהן יהיה 1700 ק"מ.
- בשטח פלסטין יהיו 17 מובלעות ישראליות ובהן 16,500 ישראלים שיהנו מ-130 ק"מ של כבישים ייעודיים אשר יחברו בינם לבין השטחים המסופחים האחרים.
- בשטח ישראל יהיו 43 מובלעות פלסטיניות עם 106 אלף תושבים.
- חילופי השטחים יהיו ביחס 1:2.13 לטובת ישראל ויכללו העברת כ-250,000 אזרחי ישראל ערבים, על יישוביהם, לריבונות פלסטינית.
- הגדה המערבית תחובר לרצועת עזה באמצעות מסדרון יבשתי.

בסוגיית הביטחון:

- לישראל תהיה סמכות ביטחונית גוברת בפלסטין שתהיה מפורזת מצבא ומנשק כבד.
- ישראל תישא באחריות הביטחונית במובלעות הישראליות בשטח פלסטין ובמובלעות הפלסטיניות בשטח ישראל, כמו גם בצירים המובלים אליהן.
- ישראל תשלוט בגבולות החיצוניים של פלסטין ובכל מעברי הגבול שלה, במרחב האווירי, במרחב הימי ובתווך האלקטרו מגנטי.
- מכשול הביטחון יפורק וייבנה מכשול חדש, פי ארבעה באורכו בהתאם לגבול החדש.

בסוגיית ירושלים:

• ירושלים המאוחדת תישאר כולה בריבונות ישראל, לרבות העיר העתיקה והר הבית (93 אחוזים משטחה הנוכחי של העיר), למעט השכונות הנמצאות מחוץ למכשול הביטחון.

• יתקיים חופש פולחן וחופש גישה למקומות הקדושים תחת האחריות הביטחונית הישראלית.

• הבירה הפלסטינית תורכב משלוש יחידות גיאוגרפיות נפרדות זו מזו, וכולן מחוץ למרחב המוגדר ע"י העולם הערבי והמוסלמי כ"אל קודס" (ירושלים ההיסטורית).

בסוגיית הפליטים:

• פליטים פלסטינים לא ישובו לישראל.

• לישראל תהייה זכות וטו באשר לזהות הפליטים להם יותר להתיישב בפלסטין.

• סוגיית המגורים והפיצויים תטופל על ידי מנגנון בינלאומי.

• יוקם מנגנון בינלאומי נפרד להסדרת הפיצויים ליהודים פליטי מדינות ערב.

תגובות:

• ישראל בראשות בנימין נתניהו, שהיה שותף מרכזי לגיבוש התוכנית, ברכה על המוגמר. יתר על כן, המיעוט הנחוש של תומכי הסיפוח היד-צדדי ראו בה אישור להנחתם שבהונת הנשיא טראמפ מהווה הזדמנות היסטורית למימוש חזונם, אשר עלולה לא לשוב.

• הפלסטינים, בראשות מחמוד עבאס, שהודרו מהתהליך בראשיתו ונמנעו משיתוף פעולה עם צוות הממשל האמריקאי כשהוזמנו לכך, דחו מכל וכל את היוזמה.

• תגובת העולם הערבי והקהילה הבינלאומית נעה בין חוסר מחויבות ("נלמד ונראה"), לבין דחייה עדינה (הצמדות ליוזמת השלום הערבית) ולבין דחייה מוחלטת וגיבוי לעמדה הפלסטינית.

• בשורה תחתונה: היוזמה כשלה במבחן היכולת לייצר שותף פלסטיני ו/או ערבי אחר.

מחקר זה מראה כי:

'חזון השלום' אכן עושה שימוש במיטב המושגים שרווחו בתהליך המדיני שקדם לו - שתי מדינות, בירה פלסטינית בירושלים, חילופי שטחים, רציפות טריטוריאלית, פירוז ועוד - אך מעניק לכל אחד מהם תכנים הסותרים את כל מה שנדון והוסכם בין הצדדים וע"י הקהילה הבינלאומית ובראשה ארה"ב, קודם לכן.

הפרמטרים התואמים את ההחלטות הבינלאומיות, שהנחו את הצדדים ושוננו לבלי הכר עם השקת 'חזון השלום', היו:

• גבולות על בסיס קווי 67' וחילופי שטחים ביחס 1:1;

• בביטחון, מדינה פלסטינית מפורזת וסידורי ביטחון נרחבים;

- בירושלים, הקמת שתי בירות על בסיס החלוקה הדמוגרפית וסידורים מיוחדים במקומות הקדושים;
  - בסוגיית הפליטים, שיבת פליטים למדינת פלסטין, מתן פיצויים וסידורים נוספים.
- 'חזון השלום' נעדר הייתכנות מעשית למימושו הן מהבחינה הטריטוריאלית, הן מהבחינה המעשית והן מהבחינה הכלכלית. הוא פוגע ברציפותה של המדינה הפלסטינית ואין הוא מאפשר לקיים את מרקם חיי התושבים בהיבטי חוק וסדר, כלכלה וקהילה; הוא משעבד את צה"ל ואת מדינת ישראל לצרכי הביטחון השוטף בכל המרחב הפלסטיני; הוא פוגע באמנות הבינלאומיות בכל הקשור לזכות הקניין, לחופש התנועה ועוד.
- העמדה הפלסטינית שפורסמה בתגובה לפרסום 'חזון השלום', מעידה כי אין ולא יהיה בטווח הנראה לעין פרטנר פלסטיני או ערבי לחידוש המו"מ עם ישראל ולחתימה על הסדר קבע, אלא על בסיס הפרשנות המקובלת של החלטות האו"ם והמשאים ומתנים הקודמים.
- חלופה:
- במחקר זה מוצגת חלופה ל'חזון השלום', המבוססת על ההחלטות הבינלאומיות ועל הפרמטרים שהנחו את הצדדים במשאים ומתנים הקודמים.
- עיקרה:
- חילופי שטחים של כ-4%, ביחס 1:1, המאפשרים הישארות של 80 אחוזים מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק בריבונות ישראל, וזאת ללא פגיעה ברציפות הפלסטינית ובמרקם חיי התושבים משני הצדדים.
  - מדינה פלסטינית מפורזת עם סידורי ביטחון בלטרליים וטרילטרליים נרחבים ומפורטים, המאזנים בין צרכי הביטחון של ישראל לבין כיבוד הריבונות הפלסטינית.
  - בירה פלסטינית במזרח ירושלים בשתי חלופות יסוד: חלוקה או 'עיר פתוחה'.
  - פתרון סוגיית הפליטים על פי הפרמטרים של הנשיא קלינטון משנת 2000.
- יש הרואים ביוזמה בסיס ראשוני למשא ומתן. עצם כישלונה לייצר שותף פלסטיני מעיד על כך שהצדק הוא עם האחרים, הרואים בה הכשר אמריקאי למצב הקיים ואף למהלכי סיפוח של חלקים מהגדה המערבית. חיזוק לעמדה זאת מגיע הן מעצם הקמת צוות ישראלי- אמריקאי משותף, 'צוות הריבונות', למיפוי הסיפוח, אשר החל את עבודתו ערב סבב הבחירות השלישי בישראל, והן מהעמדת נושא הסיפוח כדרישה מרכזית של נתניהו במו"מ להסכם לכינון הממשלה.
- מחקר זה מציג את ההתפתחות הצפויה בתהליך הסיפוח החד צדדי, שראשיתו בסיפוח חלק משטחי C וסופו האפשרי בהחלת החוק הישראלי על כלל הגדה המערבית. המחקר מנתח את הגורמים שעלולים להביא לתוצאה זאת, את נקודות היציאה האפשריות של ישראל מתהליך הסיפוח ואת תרחישי הקצה של התהליך, ותוצאותיהם החמורות לביטחונה, לכלכלתה, לדמותה, לזהותה, לערכיה ולמשטרה של מדינת ישראל.

סדר העניינים

תמצית – עמ' 2

תודות – עמ' 6

לוח מפות – עמ' 7

לוח טבלאות ומרשמים – עמ' 8

מבוא – עמ' 9

פרק 1- רקע היסטורי

- הנרטיב הפלסטיני – עמ' 11
- הנרטיב הישראלי – עמ' 14
- האתגר במשא ומתן – עמ' 15
- מסגרת המו"מ האחרונה באנאפוליס 2008 – עמ' 21

פרק 2 – 'חזון השלום' של הנשיא טראמפ

- רקע – עמ' 26
- עיקרי ה'חזון' – עמ' 28

פרק 3 – הערכת 'חזון השלום' והצגת החלופה

- הבסיס המשפטי – בינלאומי – עמ' 34
- התפיסה/הגישה – עמ' 35
- גבולות וטריטוריה – עמ' 39
- ביטחון – עמ' 62
- ירושלים – עמ' 70
- פליטים – עמ' 77

פרק 4 – הצעות הסיפוח

- תמונת המצב – עמ' 80
- רעיונות ותוכניות סיפוח – עמ' 82
- השלכות מהלכי הסיפוח – עמ' 82

פרק 5 – סכום מסקנות והמלצות – עמ' 90

מקורות – עמ' 91

תודות

במחקר זה נעזרתי במחקרים קודמים שערכתי יחד עם קבוצות מחקר שונות עבור 'תנועת מפקדים למען ביטחון ישראל', ובנוסף ההסכם של 'יוזמת ז'נבה', לו הייתי שותף - על כך, רוב תודות לשני הארגונים הללו, שעושים יום וליל למען קידום רעיון שתי המדינות ולשמירת מדינת ישראל דמוקרטית, בעלת רוב יהודי, בטוחה וחברה במשפחת העמים, ולמניעת סיפוח חד צדדי של הגדה המערבית שיביא קץ לחזון הציוני.

תודה עמוקה לארגון היהודי-אמריקאי, Israeli Policy Forum (IPF), לסוזי גלמן הנשיאה ולדיוויד הלפרין המנכ"ל, שאפשר את קיומו של המחקר ואת הוצאתו לאור, כמו מחקרים ופעילויות נוספות בארץ ובארה"ב.

תודה גדולה לעוזרי המחקר-רשף מוריה, האיש על המפות, ומעיין סרנט על איסוף החומר והנתונים - שסייעו ותרמו רבות למחקר זה, ולאיליי קואז על ההכנה לדפוס.

ולבסוף, תודה לקרן לשיתוף פעולה כלכלי על העמדת בסיס הנתונים הגיאוגרפי (G.I.S) הרחב לקיומו של מחקר זה.

לוח מפות

- מפה מספר 1 - ההצעה הישראלית בקמפ דיוויד 2000 - עמ' 17
- מפה מספר 2 - ההצעה הישראלית לירושלים בקמפ דיוויד 2000 - עמ' 18
- מפה מספר 3 - ההצעה הישראלית בטאבה 2001 - עמ' 19
- מפה מספר 4 - ההצעה הפלסטינית בטאבה 2001 - עמ' 20
- מפה מספר 5 - ההצעה הפלסטינית באנאפוליס 2008 - עמ' 22
- מפה מספר 6 - ההצעה הפלסטינית לירושלים באנאפוליס 2008 - עמ' 23
- מפה מספר 7 - ההצעה הישראלית באנאפוליס 2008 - עמ' 24
- מפה מספר 8 - ההצעה הישראלית לירושלים באנאפוליס 2008 - עמ' 25
- מפה מספר 9 - מפה תפישתית של 'חזון השלום' - עמ' 30
- מפה מספר 10 - התנחלויות ושטחים מסופחים לישראל - עמ' 31
- מפה מספר 11 - חילופי שטחים - עמ' 42
- מפה מספר 12 - מובלעות ישראליות - עמ' 44
- מפה מספר 12 - הגבולות - עמ' 46
- מפה מספר 14 - מובלעות פלסטיניות - עמ' 47
- מפה מספר 15 - שטחי המדינה הפלסטינית - עמ' 50
- מפה מספר 16 - כבישים ויישובים בנגב המערבי - עמ' 51
- מפה מספר 17 - צפון מערב הגדמ"ע - עמ' 52
- מפה מספר 18 - הצעה לגבול קבע - עמ' 60
- מפה מספר 19 - "הבירה" הפלסטינית ובירת ישראל - עמ' 71
- מפה מספר 20 - שתי בירות בירושלים - עמ' 75
- מפה מספר 21 - שתי בירות ב'עיר פתוחה' - עמ' 76

לוח טבלאות

- טבלה 1 - מובלעות ישראליות - עמ' 45
- טבלה 2 - מובלעות פלסטיניות - עמ' 48
- טבלה 3 - גשרים ומנהרות - עמ' 54
- טבלה 4 - ישובים ישראלים- ערבים - עמ' 56
- טבלה מספר 5 - טבלה מסכמת לגבול - עמ' 61
- טבלה מספר 6 - טבלה מסכמת לביטחון - עמ' 70

לוח תרשימים

- תרשים 1 - תהליך הסיפוח - עמ' 84
- תרשים 2 - זהות, משטר וגבולות למדינה - עמ' 88

”פרטנר ותוכנית”

’חזון השלום’ של טראמפ מול חלופת שתי המדינות

שאול אריאלי

’חזון השלום’ של הנשיא האמריקאי, דונלד טראמפ, יצא לאור בינואר 2020, לאחר שלוש שנות גיבוש על ידי הצוות האמריקאי לענייני המו”מ בין ישראל לפלסטינים, בהובלתו של ג’ארד קושנר.

’חזון השלום’ הינו הצהרת כוונות ותוכנית בסיסית, גם אם די מפורטת במספר תחומים, ליישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני, בהשתתפות מדינות ערביות ובהובלת ארצות הברית. ישראל, בראשות בנימין נתניהו, שהיה שותף מרכזי לגיבוש התוכנית באמצעות השגרירים דיוויד פרידמן (האמריקאי) ורון דרמר (הישראלי), בירכה על המוגמר, בעוד הפלסטינים, בראשות מחמוד עבאס, שנמנעו משיתוף פעולה עם צוות הממשל האמריקאי, דחו מכל וכל את היוזמה. ההיענות של העולם הערבי והקהילה הבינלאומית הייתה חלושה ובעיקר שלילית ומגנה, לרבות בארה”ב.²

יש הרואים ביוזמה כבסיס ראשוני למשא ומתן אך רוב האחרים רואים בה, לכל היותר, הכשר אמריקאי למצב הקיים ואף למהלכי סיפוח של חלקים מהגדה המערבית³, הרווחים בשיח הפוליטי והציבורי בישראל. לצורך מימוש מהלכים חד צדדיים, צוות מיפוי ישראלי-אמריקאי משותף, ’צוות הריבונות’, החל את עבודתו ערב סבב הבחירות השלישי בישראל.⁴

מטרת המחקר:

1. להציג את התפתחותן של תפיסות היסוד של הצדדים את הסכסוך, ואת נקודות הסיום בעמדותיהם במשאים ומתנים שהתקיימו עד כניסתו השנייה של נתניהו למשרד ראש הממשלה ב-2009;
2. להציג את עיקרי ’חזון השלום’
3. להעריך את היתכנותו של ’חזון השלום’ והשוואתו לעיקרי תהליך המו”מ שקדם לו;
4. להציג את החזון הפלסטיני לשלום והעמדות הפלסטיניות הרשמיות בנושאי הסכם הקבע⁵;

¹ הליגה הערבית דחתה את תוכנית השלום של טראמפ: "לא נשתף פעולה", ערוץ 13, חזי סימנטוב, 1 בפברואר 2020.

² 107 חברי קונגרס דמוקרטים שלחו לטראמפ מכתב התנגדות לעסקת המאה, ערוץ 13, אורי גרשוני, 2 בפברואר 2020.

³ בכירים בארה”ב: נאשר סיפוח תוך חודשים אם הפלס’ לא יחזרו למו”מ, ערוץ 13, ברק רביד, 5 במרץ 2020 שקד: נתניהו התחייב בפנינו שהממשלה שתקום תחיל ריבונות על יישובי יו”ש והבקעה, הארץ, שירה קדרי - עובדיה, 6 באפריל 2020.

⁴ נתניהו: "נזכה לגיבוי אמריקני לסיפוח; הליך המיפוי בעיצומו", ערוץ 13, ספי עובדיה, 8 בפברואר 2020.

⁵ בעקבות פרסום ’חזון השלום’ פירסם אש”ף מסמך המתאר את עמדתו תחת השם - תקצירי תקשורת, 03 בפברואר 2020, מדינת פלסטין, הארגון לשחרור פלסטין, המחלקה לענייני משא ומתן. בכל הפרקים בחרנו להביא את העמדה הפלסטינית כלשונה ללא כל תוספות והבהרות.

5. להציג חלופות לנרטיב הנדרש ליישוב הסכסוך ולפתרון מוסכם בארבע סוגיות הליבה: גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים;
6. להציג את תהליך התפתחותו של תהליך הסיפוח החד צדדי של ישראל והשלכותיו הצפויות.

פרק ראשון – רקע היסטורי

הכרתה והבנתה של ההתפתחות ההיסטורית של הנרטיבים הלאומיים ועמדות היסוד של הישראלים והפלסטינים ביחס לסכסוך, שחצה את קו מאה השנים לקיומו, הינן בעלות חשיבות מרובה ליצירת בסיס תודעתי מוסכם לחידוש המו"מ ולהשגת הסכם קבע.

כל אחד מהצדדים אוחד במסגרת מפרשת שונה של המציאות, המעוצבת על ידי סל הערכים והאמונות בהם הוא מחזיק. המסגרת המפרשת היא המסבירה את האירועים המרכיבים את המציאות, קובעת את העמדות ויוצרת את ההזדהות עם מי שמייצג אותן.

הישראלי היהודי מחזיק במסגרת על מפרשת שונה עד הפוכה מהפלסטיני הערבי ביחס: לזכויותיו של העם היהודי ולזכויותיו של העם הערבי – פלסטיני להגדרה עצמית בארץ ישראל/פלסטין; למעמד של המשפט הבינלאומי וההחלטות של הארגונים המייצגים את הקהילה הבינלאומית; לסיווג פעולה כתוקפנות או הגנה עצמית; להגדרת לאומיות; לזכויות בקרקע; לזהותו של 'העם הנבחר' ועוד⁶. אימוצה של מסגרת מפרשת אחת הינו מתכון ודאי לאי הבנת ההיסטוריה ולאיי יצירת התנאים התודעתיים הנדרשים בכדי ליישב את הסכסוך. לפיכך היכרות והבנה של תפישת המציאות של הצדדים תבהיר את העמדות שננקטו כלפי יישוב הסכסוך בכלל וכלפי 'חזון השלום' בפרט, ותשרטט את הגבולות והפרמטרים האפשריים לחידושו של המו"מ ולהסכם קבע.

הנרטיב הפלסטיני

עד סוף מלחמת העולם הראשונה התנהלה מערכת היחסים הבינלאומית על פי 'העיקרון האימפריאלי'. לפיו, מדינות רשאיות לפתוח במלחמות על דעת עצמן ועל פי שיקוליהן, לזכות באמצעות ניצחון צבאי בטריטוריה ובנכסים של מדינה יריבה, לספח אליהן את השטחים הכבושים, ואף לקבל לאחר מכן הכרה חוקית במעשיהן. עיקרון זה אפשר את הקמתן של אימפריות לאורך ההיסטוריה.

כוחה של מציאות זו היה יפה עד תחילת המאה העשרים. במהלך מלחמת העולם הראשונה, שהחלה ביולי 1914, עוד נישאו הצהרות, ניתנו התחייבויות ונחתמו הסכמים ברוח העיקרון האימפריאלי. כך לדוגמה ב-1915 ניתנה הבטחה בריטית לחוסיין בן עלי, האמיר ממכה, לכונן את ממלכת הערבים במרחב הערבי של האימפריה העות'מנית; ב-1916 נחתם 'הסכם סייקס-פיקו' לחלוקת המרחב בין האימפריות; וב-1917 ניתנה 'הצהרת בלפור' בה התחייבה הממשלה הבריטית לתמוך בכינונו של בית לאומי לעם היהודי בפלשתינה. אולם, סיום המלחמה ארבע שנים וחצי אחרי שהחלה הביא לשידוד מבנה היחסים הבינלאומיים.

ב-8 בינואר 1918, נשיא ארצות הברית וודרו וילסון נשא בקונגרס האמריקאי את "נאום ארבע עשרה הנקודות" אשר שרטט מתווה מדיני חדש עבור אירופה והעולם, ליום שאחרי המלחמה. הנקודות המרכזיות דיברו על עקרונות חדשים כמו זכות ההגדרה העצמית (Self-determination), השבת הריבונות לתושבי האדמות הכבושות, והקמת חבר הלאומים (The League of Nations), שנוסד לבסוף בעשרה בינואר 1920).

עיקרון ההגדרה העצמית – שעמד בבסיס הסכם ורסאי אשר נחתם בתום המלחמה – הורה על הקמת מדינות לאום חדשות בשטחי האימפריה האוסטרו-הונגרית והקיסרות הגרמנית. על בסיסו נוצרו באירופה מספר מדינות לאום חדשות, והוגדרו-מחדש, או אושררו,

⁶ להרחבה ראה הלל כהן, תרפ"ט, שעת האפס בסכסוך היהודי-ערבי, הוצאת כתר, 2005

גבולותיהן של מדינות נוספות. למעשה, למן נאומו של וילסון ואילך, שלילת הכיבוש ועיקרון ההגדרה העצמית הפכו להיגיון המארגן בתחום המשפט הבינלאומי ובמערכת היחסים הבינלאומית (גם אם בפועל הכיבושים המשיכו).

למי הוענקה "זכות ההגדרה העצמית"? ללאום. קרי, לקבוצה בעלת שפה ותרבות משותפות היושבת בטריטוריה מוגדרת. המשמעות של הזכות בפועל היתה מתן אפשרות לעם או לאוכלוסייה ילידית להחליט באופן חופשי ובלא התערבות חיצונית על אופי השלטון הרצוי לה, ועל האופן שבו הוא יתממש. במילים אחרות, הארץ שייכת לתושביה ולא לכובשיה.

מה הייתה אם כך התמונה המרחבית, הדמוגרפית וההיסטורית בפלשתינה-א"י המנדטורית בגמר מלחמת העולם הראשונה?

על פי נתוני הממשל הצבאי הבריטי, כבר ב-1918, כלומר, בראשית צמיחתה של התנועה הלאומית הפלסטינית, היו בארץ 512 אלף מוסלמים, 61 אלף נוצרים, ו-66 אלף יהודים – רוב ערבי מכריע של 90%. ב-1922, בעת אישור כתב המנדט, חיו בפלשתינה, על-פי המפקד הבריטי, בכ-800 יישובים שונים, 675 אלף ערבים (מהם 589,177 מוסלמים, ו-71,464 נוצרים) שהמשיכו להוות כ-90% מאוכלוסיית הארץ. מספר היהודים עמד על 83,790. זאת ועוד: הערך המצטבר של הרכוש שהוחזק בידי היהודים בארץ נפל בעת ההיא מאחוז אחד בודד.

הנחת היסוד הגורסת שזיקה טריטוריאלית מותנית בשהותה הפיזית של אוכלוסייה נתונה בטריטוריה שלה היתה מקובלת על הכל במאה ה-20. אם כך הרי שהערבים נהנו מזיקה טריטוריאלית טבעית לפלשתינה. עמדה להם טענת הרציפות ההיסטורית של ישיבתם בארץ. עיקרה: העובדה שהאוכלוסייה הערבית ישבה בארץ במשך 1,300 שנה, מאז הכיבוש בשנת 638, ואף השליטה בה את שפתה ואת תרבותה היא הנותנת בבואנו לקבוע את אופי זיקתה לארץ.

לדידם, של ערביי פלשתינה-א"י, די היה בשתי הטענות האלה – רציפות היסטורית ורוב דמוגרפי בעל דומיננטיות מרחבית ותרבות אחת – כדי להעניק להם את הזכות להגדרה עצמית בפלשתינה-א"י, בגבולות שהוגדרו על ידי הבריטים והצרפתים ואושרו על ידי חבר הלאומים.

והנה כי כן, טוענים הפלסטינים, חרף מוצקות זכותם, היא נשללה מהם באמצעות הצהרת בלפור באופן חריג ביותר, וללא כל נימוק מניח את הדעת. טוען אדוארד סעיד:

"חשיבותה של ההצהרה נעוצה בראש ובראשונה בעובדת היותה הבסיס החוקי לתביעתה של הציונות את פלסטין. ושנית, והדבר חשוב יותר לעניינו כאן, הייתה זו הצהרה שאת חוזק עמדתה אפשר לתפוס רק אם מבינים היטב את המציאות הדמוגרפית או האנושית בפלסטין. שכן ההצהרה ניתנה (א) על ידי מעצמה אירופית, (ב) אודות טריטוריה לא אירופית, (ג) מתוך חוסר התחשבות מוחלט בנוכחותו וברצונו של הרוב הילידי המתגורר בטריטוריה ו(ד) בצורתה, הייתה זו הבטחת טריטוריה לקבוצה זרה, כך שקבוצה זרה זו תוכל, פשוטו כמשמעו, להפוך את הטריטוריה לבית לאומי לעם היהודי".

⁷ סעיד אדוארד, שאלת פלסטין, הוצאת מפרש, 1979.

הצהרת בלפור ב-1917 וכתב המנדט ב-1922, שקראו להקמת בית לאומי יהודי בארץ ישראל, הולידו את המדיניות הפלסטינית המבקשת לתקן את העוול ההיסטורי שנגרם לפלסטינים, לשיטתם. והראייה – "עקרון ההגדרה העצמית לא הוחל על פלשתינה בעת שנוצר המנדט ב-1922, בשל השאיפה לאפשר את הקמת הבית הלאומי היהודי", כפי שהודאה זו של הקהילה הבינלאומית נכתבה מאוחר יותר בדו"ח ועדת החלוקה ב-1947.

במשך 71 שנה סירבו הפלסטינים לכל החלטה בינלאומית שהכירה בזכותו של העם היהודי להקמת מדינה משלו בארץ ישראל או מאוחר יותר במדינת ישראל – מוועדת פיל ב-1937 שהציעה מדינה יהודית קטנה ואת רוב שאר השטח לספח לעבר הירדן, דרך 'הספר הלבן' ב-1939 שדיבר על הקמת מדינה ערבית תוך עשר שנים, החלטת החלוקה ב-1947 (181) שדיברה על הקמת שתי מדינות: יהודית (55%) וערבית (45%), החלטה 194 ב-1948 (סעיף 11 שעסק בפליטים), ועד החלטות 242 (1967) ו-338 (1974) שדיברו על "שטחים תמורת שלום". המדיניות הזאת, שלוותה בפעולות מלחמתיות וטרור נגד הישוב העברי ומדינת ישראל, היתה הרת אסון מבחינתם והובילה ל'נכבה' ולהעדר מדינה.

השלום בין ישראל למצרים, קריסת בריה"מ, האינתיפאדה הראשונה, צמיחת הנהגה פלסטינית חלופית, כניסת חמאס כאופוזיציה לאומית דתית ועוד – הביאו לשינוי. ב-1988 הכיר אש"ף לראשונה בהחלטה 181, שמשמעה חלוקת הארץ והקמת מדינה לעם היהודי, ובהחלטה 242, שמשמעה שמדינת פלסטין "איננה כוללת יותר מאשר 22% מפלסטין ההיסטורית", כפי שהצהיר מחמוד עבאס ב-2008. כלומר, הפלסטינים הסכימו שמדינתם תכלול את הגדה המערבית ורצועת עזה, בירתה תהיה במזרח ירושלים, ויימצא פתרון מוסכם לסוגיית הפליטים ברוח דבריו של סגנו המדיני של ערפאת, צלאח ח'לף (אבו איאד) לאמריקאים ב-1988: "זכות השיבה לא יכולה להתממש תוך פגיעה באינטרסים של ישראל... אסור לה להיות מכשול בלתי ניתן לגישור"⁸.

יש להדגיש כי השינוי הדרמטי בעמדה הפלסטינית, בדמות ההכרה בהחלטות האו"ם, לא שינה את הנרטיב הפלסטיני, אלא התרחש על אף איתנות הנרטיב בתודעה ובעמדה הפלסטינית. בהקדמה להכרזה ב-1988 הודיעה המועצה הלאומית הפלסטינית (המל"פ) על הסכמתה לחלוקת הארץ לשתי מדינות "חרף העוול ההיסטורי שנכפה על העם הערבי הפלסטיני...". כך גם כתב ארבע שנים מאוחר יותר פייסל חוסייני "כאשר שירטט אש"ף בקווים כלליים את תוכניתו, היינו מודעים לחלוטין שתוכנית כזו לא תעשה עם עמנו צדק אמיתי ומוחלט. כי צדק טהור פירושו... שהזכויות ההיסטוריות משמען שיבה לאדמת פלסטין".

כלומר, ההנהגה הפלסטינית בחרה בלית ברירה בפשרה שהוצעה על ידי הקהילה הבינלאומית בהחלטת מועבי"ט 242. במילים פשוטות יותר, הפלסטינים הבינו כי בשל עמדתם הבלתי מתפשרת במשך 71 שנה, שהייתה מנוגדת לעמדת הקהילה הבינלאומית, זו הדירה אותם משורותיה. כל ניסיונותיהם הכוחניים, לבד, ובעזרת מדינות ערב, לא הצליחו לכפות את חלומם על המציאות, ומדינת ישראל נותרה על תילה. חזקה, לגיטימית ונתמכת על ידי הקהילה הבינלאומית. לכן, כדי להשיג חלק מזכויותיהם הם הסכימו להיכנס תחת כנפי הלגיטימיות של הקהילה הבינלאומית. הנחתם הייתה שזו תעניק להם את זכויותיהם בדמות מדינה פלסטינית עצמאית בקווי 67 שבירתה בירושלים המזרחית ופתרון צודק

⁸ ענברי פנחס, בחרבות שבורות, מערכות, 1994.

לסוגיית הפליטים. ההכרה בישראל ב-1993 והסכם אוסלו אמורים היו להביא למימוש של זכויות אלו.

הנרטיב הישראלי

הקהילה הבינלאומית הכירה בזכותו של העם היהודי להגדרה עצמית בארץ ישראל החל מהצהרת בלפור ב-1917, דרך וועידת סן רמו ב-1920, באשור כתב המנדט על ידי חבר הלאומים ב-1922 ובהחלטת החלוקה ב-1947. לפיכך נכתב במגילת העצמאות כי הקמתה של מדינת ישראל מבוססת "על יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות...". זכות זו הוכרה בשל ההכרה ביהודים כעם בעל זכות טבעית להגדרה עצמית במולדתו, כבעל רציפות היסטורית בקשר שלו לארץ ישראל וכסוגיה מוסרית שיש לתת לה מענה בדמות מדינה עצמאית.

נכונותה של התנועה הציונית לקבל את רעיון חלוקת הארץ, לראשונה בתגובה לדו"ח ועדת פיל ב-1937, נבעה, בדומה לפלסטינים, מהבנה כי אין ביכולה להשיג את שלושת היעדים הלאומיים – אסטרטגיים⁹: מדינה דמוקרטית, בעלת רוב יהודי וריבונות בכל שטחה של א"י המנדטורית. זאת בשל קיומו של רוב ערבי בשטח הארץ והכרה ההולכת ומתגבשת ביחס לזכותם של ערביי הארץ להגדרה עצמית באותו שטח. לפיכך, ביכרה ההנהגה הציונית לווטר על חלק מא"י בכדי להקים מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי.

הסרבנות הערבית לעלייה ולהתיישבות יהודית בארץ ישראל, הסירוב להחלטת החלוקה ויציאת הפלסטינים ומדינות ערב למלחמה בכדי לבטלה, ה'פידאיונים' בשנות ה-50, מלחמת ששת הימים, החלטות ועידת חרטום, הטרור הפלסטיני, מלחמת יום הכיפורים, 'תוכנית השלבים', מלחמת לבנון הראשונה והאינתיפאדה הראשונה נתפשו כראיות מוצקות להתמתתם של הערבים ולנחישותם להשמדת ישראל שעה שהתנאים יבשילו לכך.

לאחר מלחמת ששת הימים ב-1967, ישראל בהנהגת 'העבודה' (המערך) ראתה בכבוש שטחי הגדה המערבית ורצועת עזה כהזדמנות נוספת למימוש משופר של שלושת היעדים הלאומיים. היא סיפחה את מזרח ירושלים ופצחה במפעל התנחלות במטרה לקבוע עובדות בלתי הפיכות בשטחים שנראו לה הכרחיים לשליטתה. ב-1993 הגיע המפנה וישראל הכירה באש"ף. כמו אצל הפלסטינים, גם בישראל נוצרה תודעת "אין ברירה", כתוצאה מהשילוב בין כמה תובנות עיקריות:

1. שמירת זהותה היהודית של מדינת ישראל הדמוקרטית. בהקשר הזה, הוצגו בפני המנהיגות הישראלית בסוף שנות ה-80 ותחילת שנות ה-90, ערב העלייה מברה"מ, נתונים דמוגרפיים מאיימים – אם לא תיכון הפרדה בין העמים על בסיס גבולות 4 ביוני 1967, היהודים צפויים להוות בשנת 2010 רוב של 52% בקרב האוכלוסייה שממערב לירדן, להידרדר ל-47% בשנת 2020, ול-37% בשנת 2050.¹⁰

⁹ מנחם בגין (1972) "...הציונות ... אלה יסודותיה בארץ ישראל, אשר זכותנו עליה אינה ניתנת לערעור, יהיה רוב יהודי, מיעוט ערבי, ושיווין זכויות לכולם. לא סטינו, ולא נסטה, מתורה זו, בה מקופלת צדקת ענייננו".

¹⁰ נתוני פרופסור סרג'יו דה לפרגולה.

2. האינתיפאדה הראשונה, שפרצה ב-1987, סימנה לראשונה באופן ברור, שאינו משתמע לשני פנים, כי השליטה בעם אחר אינה מספקת את הביטחון הנדרש, וגובה מחיר דמים, מחיר חברתי ומחיר כלכלי כבדים ביותר.
3. ללא יישוב הסכסוך עם הפלסטינים, מצרים עשויה להיות לא רק הראשונה במדינות ערב שחתמה על הסכם שלום עם ישראל אלא גם האחרונה שבהן, ואף ההסכם איתה עלול להתפוגג עם הזמן.
4. הפלסטינים בהנהגת אש"ף קיבלו את החלטות האו"ם 242 ו-338 המבטאות הכרה במדינת ישראל בקווי 1967.
5. העלייה בכוחה של איראן הפונדמנטליסטית מאיימת על ישראל ולכן רצוי ליצור מעטפת ביטחון באמצעות בריתות עם מדינות ערב הסוניות הסובבות אותה; לשם כך יידרש, ראשית, פתרון הסוגייה הפלסטינית.

ישראל נכנסה לתהליך אוסלו ב-1993 עם תפישה שונה מהפלסטינים ביחס לאופן יישובו של הסכסוך. היא נשענת על הפרשנות שלה להחלטה 242 הגורסת נסיגה מ'שטחים' ולא מ'השטחים', למרות שבפועל יישמה בהסכמי השלום עם ירדן ומצרים את הנוסח השני. יצחק רבין הציג ב-4 באוקטובר 1995 את משנתו בפני הכנסת, בעת ההצבעה על אישור הסכם הביניים, לפיה "את פתרון הקבע אנו רואים במסגרת שטח מדינת ישראל, שיכלול את מרבית שטחה של ארץ ישראל... ולצדה ישות פלסטינית אשר תהיה בית למרבית התושבים הפלסטינים החיים ברצועת עזה ובשטח הגדה המערבית. אנו רוצים שתהא זו ישות שהיא פחות ממדינה... גבולות מדינת ישראל, לעת פתרון הקבע, יהיו מעבר לקווים שהיו קיימים לפני מלחמת ששת הימים ואלה עיקרי השינויים – לא כולם – כפי שאנו רואים בפיתרון הקבע: בראש ובראשונה ירושלים מאוחדת, שתכלול גם את מעלה אדומים ואת גבעת זאב כבירת ישראל... גבול הביטחון יוצב בבקעת הירדן, בפירוש הנרחב ביותר של המושג הזה".

אם כך, ניתן לקבוע כי, מצד אחד, הפלסטינים בהנהגת אש"ף ביקשו את מימוש ההחלטות הבינלאומיות – "זיתנו על 100 אחוז המולדת פלסטין בתמורה למדינת פלסטין על 22 אחוזים ממנה". כלומר נסיגה ישראלית לקווי '67. מהצד השני, לישראל, היו שלושה אינטרסים מובהקים מעבר לקווי '67:

1. ביטחון – חוסר היציבות האזורית והאיום המתגבר של איראן ושלוחותיה. כמו גם, היעדר עומק אסטרטגי ושליטה טופוגרפית של הגדה המערבית על מישור החוף הישראלי בו מרוכזים מרבית האוכלוסייה, הכושר התעשייתי ושדות התעופה המרכזיים;
2. ירושלים – המקומות הקדושים ובראשם הכותל המערבי והר הבית;
3. מאות אלפי הישראלים המתגוררים מעבר לקו הירוק".

האתגר במשא ומתן

האתגר במשא ומתן להסדר הקבע, שנפתח בין ישראל לאש"ף ב-1999, היה להתגבר על המתח הבסיסי בין עמדות הצדדים – קווי '67 מול שלושת האינטרסים של ישראל – על ידי מציאת פתרונות יצירתיים שיבטיחו את המענה לצרכי שני הצדדים. בעוד אש"ף ביקש

" ב-1993 התגוררו 109 אלף ישראלים ביש"ע ועוד 115 אלף במזרח ירושלים. ב-2018 האוכלוסייה הישראלית מעבר לקו הירוק שילשה את עצמה ועומדת על כ-650 אלף.

למצוא מענה למתח באמצעות הסדרים פונקציונליים מגוונים, ישראל ביקשה לתרגם את מימוש שלושת היעדים באופן טריטוריאלי על ידי סיפוח שטחים מהגדה המערבית ללא תמורה.

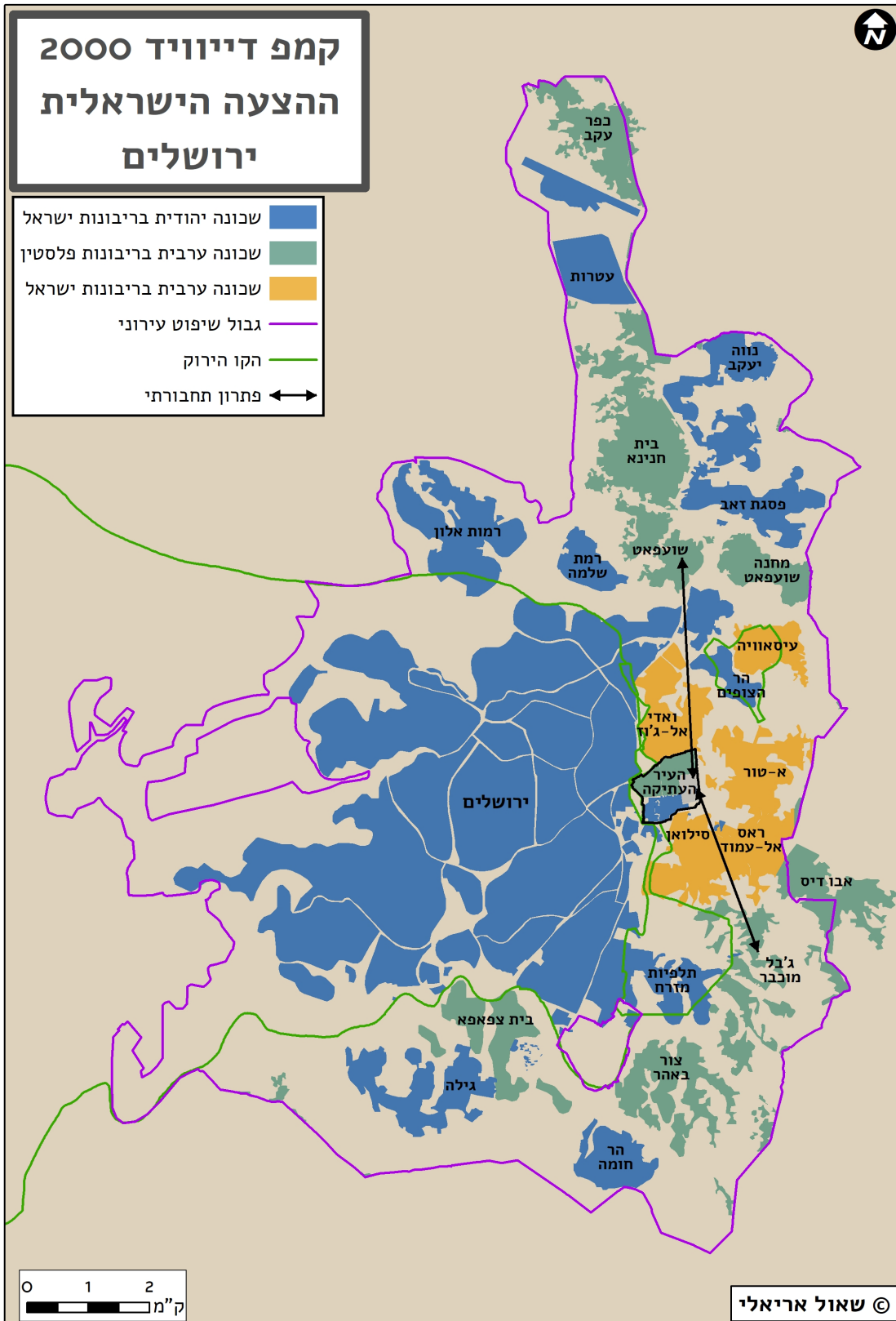
אהוד ברק, הראשון שהתחיל במשא ומתן על הסדר קבע, ראה את הדברים באופן דומה ליצחק רבין. בקמפ דייוויד 2000 הוא הציע ש"שטח של לא פחות מ-11%, שבו גרים 80% מהמתנחלים, יסופח לישראל", ללא חילופי שטחים, וכי "למשך שנים ספורות ישראל תשלוט על כרבע מבקעת הירדן, כדי להבטיח שליטה במעברים בין ירדן לפלסטין"¹² (ראה מפה מספר 1). ביחס לירושלים הציע ברק ש"השכונות המוסלמיות החיצוניות יעברו לריבונות פלסטינית [22 הכפרים שישראל סיפחה ב-1967, ש"א], והפנימיות המוסלמיות [ירושלים המזרחית המקורית, ש"א], יישארו בריבונות ישראל"¹³ (ראה מפה מספר 2). לעניין הפליטים היה סירוב ישראלי לחזרת פליטים לישראל. לאחר פרסום "תוכנית קלינטון" בדצמבר 2000, עשה ברק צעד נוסף לכיוון העמדה הפלסטינית בוועידת טאבה, בינואר 2001, אך עדיין התעקש על סיפוח 6%-8% מהגדה ללא תמורה (ראה מפה מספר 3). בירושלים הוא גילה נכונות לחלוקת מזרח ירושלים על בסיס החלוקה הדמוגרפית ובפליטים הסתמנה נכונות לחזרה סמלית של פליטים לישראל ופיצויים. הפלסטינים הציגו מפה של סיפוח 3% לישראל (ראה מפה מספר 4).

---

¹² יתום דני, שותף סוד, ידיעות ספרים, 2008

¹³ שם

מסגרת המו"מ האחרונה – אנאפוליס 2008

הראשון מראשי ממשלת ישראל, שהבין וקיבל את תפיסת יישוב הסכסוך הפלסטינית, היה אהוד אולמרט. זה קרה בתהליך אנאפוליס, 2008, 15 שנים אחרי ההכרה ההדדית בין ישראל לאש"ף. ההבנה של אולמרט לא היתה תוצר של הכרה כנה בזכות הפלסטינית, אלא ראייה מפוכחת של המציאות הקיימת והצורך להכריע בסדר העדיפות הציוני.

בראיון ל"מעריב" ב-2012 הסביר אולמרט: "מובן שאם יכולתי לחיות בכל חלק מאדמת ארץ ישראל, וגם לחיות בשלום עם שכנינו, וגם לשמור על אופייה היהודי של מדינת ישראל, וגם לשמור אותה כמדינה דמוקרטית, וגם לזכות בגיבוי של כל הקהילה הבינלאומית – אז הייתי עושה את זה. אבל זה בלתי אפשרי, וכשדבר בלתי אפשרי, מנהיגות אחראית חייבת להכיר בכך... להתנער ממדיניות של פופוליזם זול ולנהוג באחריות ובכובד ראש".

בתיווכה של קונדוליזה רייס, שרת החוץ האמריקאית בממשל של הנשיא בוש הבן, הסכימו הצדדים – אהוד אולמרט ומחמוד עבאס – על הפרמטרים הבאים:

1. **גבולות** – קווי 67 כבסיס (עם חילופי שטחים ביחס של 1:1);
2. **ביטחון** – פירוז המדינה הפלסטינית וסידורי ביטחון נרחבים;
3. **ירושלים** – חלוקת מזרח ירושלים לשתי בירות ללא שינוי בסטטוס-קוו של המקומות הקדושים;
4. **פליטים** – פתרון בעיית הפליטים, ככלל, על ידי שיבה למדינת פלסטין ופיצויים.

על בסיס העקרונות הנ"ל, ההצעה הפלסטינית, היתה: חילופי שטחים של 1.9% משטחי הגדה ועזה שהיו מאפשרים השארת 63% מהישראלים המתגוררים מעבר לקו הירוק בריבונות ישראל (ראה מפה מספר 5)¹⁴; מדינה פלסטינית מפורזת ("מוגבלת בחימושה"); סיפוח השכונות היהודיות במזרח ירושלים לישראל, למעט הר חומה, כמו גם סיפוח הכותל המערבי, הרובע היהודי, חצי מהרובע הארמני ויתרת הר ציון (ראה מפה מספר 6). חזרה של עד 100 אלף פליטים (10,000 כל שנה במשך 10 שנים)¹⁵ לתחומי ישראל ופיצויים לפליטים.

ההצעה הישראלית היתה: חילופי שטחים בהיקף של 6.5% משטחי הגדה ועזה¹⁶ עם 85% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק (ראה מפה מספר 7), פירוז המדינה הפלסטינית; סיפוח כל השכונות היהודיות בירושלים ובית צפאפא הערבית (ראה מפה מספר 8); כינון משטר מיוחד ב"אגן ההיסטורי" וחזרה לישראל של 5,000 פליטים (אלף כל שנה במשך 5 שנים), ופיצויים לפליטים.

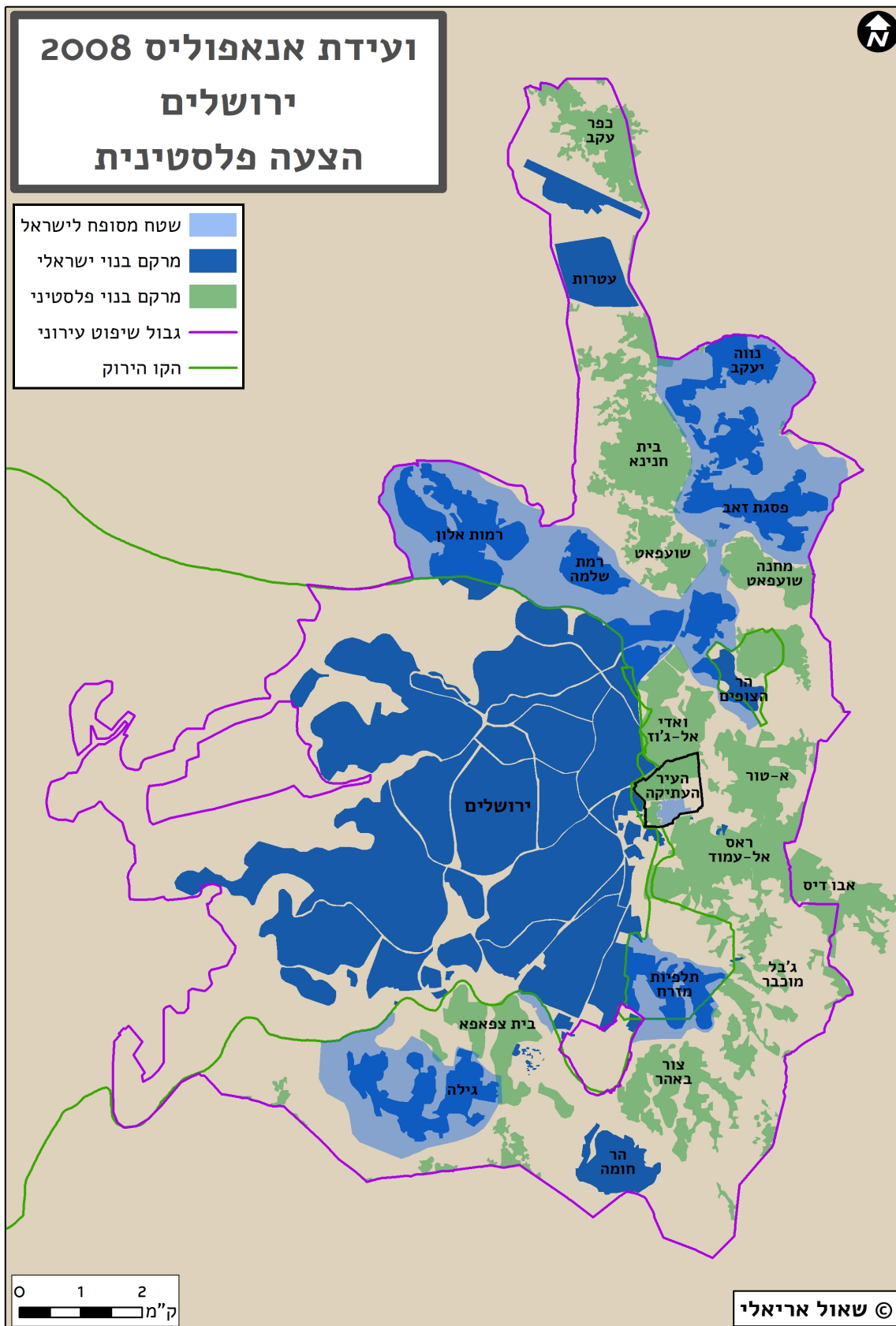
על הפערים בין ההצעות הישראלית והפלסטינית אמר אולמרט בראיון ב-2012: "הייתי במרחק נגיעה מהסכם שלום. הפלסטינים אף פעם לא דחו את הצעותיי. וגם אם בפעם ה-1,000 יהיו גורמים שינסו לטעון שהם דחו את הצעותיי, המציאות היתה שונה. הם לא קיבלו אותן, ויש הבדל. הם לא קיבלו אותן כי המשא ומתן לא הסתיים, הוא היה על סף סיום. אילו הייתי נשאר ראש הממשלה עוד ארבעה חודשים חצי שנה, אני מאמין שאפשר היה להגיע להסכם שלום".

¹⁴ ניתנה עוד הצעה ללא מפה שהייתה מאפשרת השארת כ-75% מהישראלים.

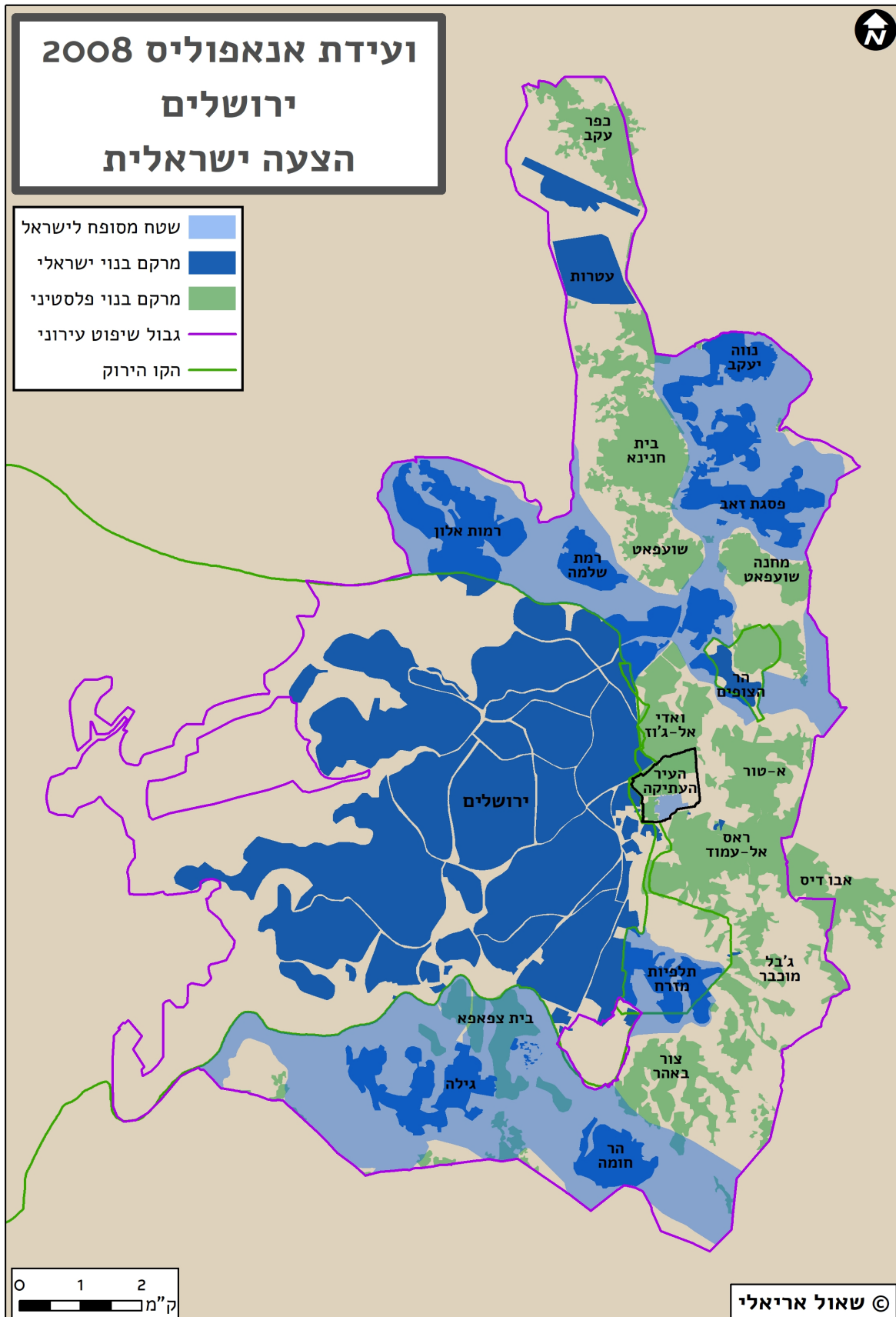
¹⁵ ניתנה הצעה נוספת בעל"פ של 80 אלף פליטים.

¹⁶ בפועל, ישראל החשיבה את המסדרון כ-0.7 אחוז למרות שגודלו עמד על 0.006 אחוז.

פרק שני – 'חזון השלום' של הנשיא טראמפ

רקע

אחרי ניצחון נתניהו ב-96', לראשונה בבחירות אישיות, החלה לנשוב משרד ראש הממשלה רוח אחרת מדרכו של יצחק רבין. שונה בתכלית. נתניהו ביקש מהצד הפלסטיני "להנמיך ציפיות"; בקווי היסוד של ממשלתו הראשונה נכתב כי היא "תתנגד להקמתה של מדינה פלסטינית עצמאית"; וכלל לא אוזכר בהם יישומם של הסעיפים העומדים ותלויים של הסכם הביניים. ובכל זאת, הנסיבות הביאו גם את נתניהו לחתום על הסכמים עם אש"ף: האחד "פרוטוקול חברון" בינואר 1997¹⁷, והשני "מזכר וואי" באוקטובר 1998¹⁸. עם שובו של ערפאת מ'ועידת וואי', הרוויח יו"ר אש"ף את הזכות להכריז בנאום פומבי בשכם מול אלפים מריעים: "חתמתי עם העבודה, וחתמתי עם הליכוד". אבל נתניהו התמיד בהתנגדותו למדינה פלסטינית. בתגובה לביקורת שהושמעה נגדו מחוגי הימין על העברת חברון לידי הרשות הפלסטינית, אמר ראש הממשלה בשישה בספטמבר 1997: "אין ולא תהיה מדינה פלסטינית. [...] בין הירדן ובין הים לא תקום שום ריבונות זרה. הנוכחות היהודית וההתיישבות היהודית בכל יהודה ושומרון תחיה, תשגשג ותתקיים לעולמי עד".

לאחר כישלון פסגת קמפ דייוויד להגיע להסדר קבע, האינתיפאדה השנייה פרצה באוקטובר 2000 ובה נרצחו בפעולות טרור קשות ברחבי ישראל והשטחים למעלה מאלף ישראלים ונפצעו אלפים רבים. גם כלכלת ישראל נפגעה באורח קשה (ירידה של 4-3 בתמ"ג). ביוני 2002 החלה ישראל בבניית מכשול ביטחון בגדה המערבית ש-60% ממנו הושלמו עד ההחלטה להפסיק את בנייתו בנובמבר 2007. בקיץ 2005 ישראל בראשות אריאל שרון הוציאה לפועל את תוכנית ההתנתקות מרצועת עזה וצפון השומרון: פינוי חד-צדדי של כל 17 יישובי גוש קטיף בדרום רצועת עזה, ועוד ארבעה מיישובי צפון השומרון. צה"ל נערך מחדש מחוץ לרצועה, על תוואי הקו הירוק. ב-2006 ניצחה תנועה החמאס בבחירות לפרלמנט הפלסטיני ובקיץ 2007 השתלטה צבאית על רצועת עזה ויצרה את הפיצול בינה לבין הגדה שבשליטת הרשות הפלסטינית. מאז, ישראל הטילה על הרצועה סגר ומנהלת עם החמאס עימות אלים מתמשך שהגיע לכמה שיאים (המבצעים: גשמי קיץ, עופרת יצוקה, עמוד ענן וצוק איתן). בממשלות נתניהו, שנבחר מחדש ב-2009, קפא התהליך המדיני בין ישראל לפלסטינים, ואף נקבר בקבורת חמור.

עד בחירתו של דונלד טראמפ לנשיא ארה"ב ב-2016, ישראל בראשות נתניהו הציגה מראית עין של רצון להסדר קבע. אין כמו דברי אביו של בנימין נתניהו, ההיסטוריון, בן ציון נתניהו, להעיד על כך כאשר בראיון לערוץ 2, חודש לאחר 'נאום בר אילן' ביוני 2009, "בנימין לא תומך במדינה פלסטינית, אלא רק בתנאים שהערבים לא יקבלו לעולם. שמעתי זאת ממנו". עליו הוסיף מזכיר המדינה האמריקאי, ג'ון קרי, בסכמו בוועידה סגורה בדובאי ב-2017 את שליחותו מטעם הנשיא אובמה "לישראל אין מנהיגים שרוצים לעשות

¹⁷ ההסכם עוסק בפריסה מחדש של צה"ל בחברון, העיר היחידה ממנה לא יצאו כוחות צה"ל בשלב הנסיגות הראשון שלאחר הסכם אוסלו ב'. ההסכם מחלק את חברון לשני אזורים: אחד (H1) (כ-80%) יעבור לשליטה פלסטינית מלאה והאזור השני (H2), שבו מרוכז היישוב היהודי בחברון (כ-800 ישראלים) וכן 90 אלף תושבים פלסטינים, יישאר בשליטתו של צה"ל.

¹⁸ ההסכם קבע לוח זמנים והיקף של ההיערכויות הנוספות בהם ישראל מחויבת (F.R.D), ובמקביל הניח לוח זמנים לצעדים ביטחוניים של הפלסטינים באיסוף נשק בלתי חוקי, לחימה בטרור ומניעת הסתה. ההסכם היה תוספת להסכמי אוסלו הקודמים ולא בא במקומם. מימוש ההסכם נתקל בקשיים משני הצדדים, והוא לא כובד בחלקו הגדול.

שלום...חייבים רצון על מנת לעשות שלום. אולמרט, ברק, רבין ופרס הצביעו על דרכים לעשות אותו... הפלסטינים עשו עבודה נהדרת ונתרו מחויבים לאי-אלימות. למעשה, כשהתחוללה האינתיפאדה ("סכינים"), הם לא השתמשו באלימות בגדה המערבית. הציבור התעלם מזה. הוא לא דן בזה. למה? כי רוב חברי הקבינט של ממשלת ישראל הנוכחית הכריזו בפומבי שהם לעולם לא יהיו בעד מדינה פלסטינית".

מנהיגי ערב המתונים נשבו לפרק זמן בתכניתו של נתניהו ל'שלום כלכלי', ואפילו נרתמו לסייע בידו להקים ממשלה תומכת ב-2016, אך נתניהו חשף את פרצופו האמיתי בסופו של דבר. את הספור גולל בקצרה העיתונאי יוסי ורטור בעיתון הארץ¹⁹. התהליך החל בפסגה מרובעת שנערכה בעקבה בפברואר 2016, בהשתתפות נתניהו, שר החוץ של ארה"ב דאז ג'ון קרי, מלך ירדן עבדאללה השני ונשיא מצרים א-סיסי בניסיון להתניע מהלך אזורי לשלום עם הפלסטינים, עליה דיווח העיתונאי ברק רביד ב"הארץ". באותו דיווח נכתב גם על תוכן המתווה ליוזמת שלום אזורית, שכלל הכרה בישראל כמדינה יהודית וחידוש המשא ומתן עם הפלסטינים בתמיכת מדינות ערב.

נתניהו עדכן באותה תקופה את הרצוג, ראש האופוזיציה, בדבר קיום הפסגה, ובנושאים שנדונו בה. מפני שנכווה במגעי אחדות קודמים עם ראש הממשלה, ביקש הרצוג לברר אם נוצרה תשתית אמיתית וממשית לקידום הסדר עם הפלסטינים, שתצדיק פנייה שלו לוועידת מפלגתו כדי להיכנס לממשלה. הוא שוחח עם מנהיגים שונים – בחוגי בית סיפר שפגש מנהיגים ערבים ש"עין ישראלי לא שזפה", כלומר, לא רק נשיא מצרים – ושמע מהם כי הם תולים בו תקוות שיסייע לנתניהו לצלוח את המהמורות הפוליטיות שבדרכו.

כחודש לאחר הפסגה בעקבה, המריאו נתניהו, הרצוג, כמה יועצים ומאבטחיהם בשעת לילה במטוס פרטי משדה תעופה במרכז הארץ ישירות לקהיר. שם הם הוסעו לארמון הנשיאות ונועדו עם הנשיא המצרי. א-סיסי לחץ עליהם לעשות את הצעדים המדיניים והפוליטיים הדרושים לקידום התהליך המדיני, ובתום המפגש חזרה המשלחת לישראל, לפני עלות השחר.

באמצע מאי, זמן קצר לאחר אותו מפגש משולש, נשא א-סיסי נאום חריג בטקס פתיחת תחנת כוח במצרים, שבו קרא לפלסטינים ולישראלים לנצל הזדמנות מציאותית וגדולה, ולהגיע להסכם שלום שישים קץ לסכסוך ביניהם. באורח יוצא דופן, הוא קרא בנאומו למפלגות בישראל להגיע להסכמה לאומית על גיבוש הסדר עם הפלסטינים.

המגיעים הללו, כמו גם היוזמה האזורית, כשלו בעקבות סירובו של נתניהו לספק את הסחורה שהוא נדרש לתת לצד הפלסטיני, בין היתר בגלל התנגדות מפלגת 'הבית היהודי' בראשות נפתלי בנט. סאגת האחדות היא עם הרצוג הסתיימה בצירופה של סיעת 'ישראל ביתנו' לקואליציה בשלהי מאי אותה שנה, ובמינויו של אביגדור ליברמן לשר הביטחון.

נתניהו בחר להתעלם מכל התהליך המדיני המוקדם ומהשינויים בעמדת הפלסטינים שתוארו כאן, ודבק בעמדתו מ-1993, לפיה "הסכסוך אינו על שטחים מסוימים של הארץ אלא על הארץ כולה, הסכסוך אינו טריטוריאלי אלא קיומי. הנושא העומד על הפרק אינו אם הגבול יעבור בתוואי זה או אחר, אלא הקיום הלאומי הישראלי. הם אינם רוצים מדינה פלסטינית לצד ישראל אלא מדינה במקום ישראל"²⁰. לעמדתו "תכנית האוטונומיה תחת

¹⁹ ורטור יוסי, נתניהו והרצוג נועדו בחשאי עם א-סיסי בקהיר בשנה שעברה, הארץ, 12 ביוני 2017

²⁰ בספרו של ארי שביט, "חלוקת הארץ", 2005.

שליטת ישראל היא החלופה היחידה למניעת הסכנות הללו, הצפונות בתכנית 'השלום' של הסכם אוסלו" כפי שכתב ב-1995.

אין זה מפתיע שנתניהו מעולם לא הציג מפה ותוכנית משלו לנשיא ברק אובמה. עמדתו היתה רחוקה ת"ק פרסה מהפרמטרים שהוסכמו באנאפוליס. הנשיא טראמפ, ג'ארד קושנר ודייוויד פרידמן היו "צלחת הפטרי" המושלמת לטיפוח תפישתו, שגובשה יחד עם הימין המשיחית-לאומני בראשות נפתלי בנט ואיילת שקד. הצוות האמריקאי הלך על זה ופרסם את הצעתו.

עיקרי ה'חזון'

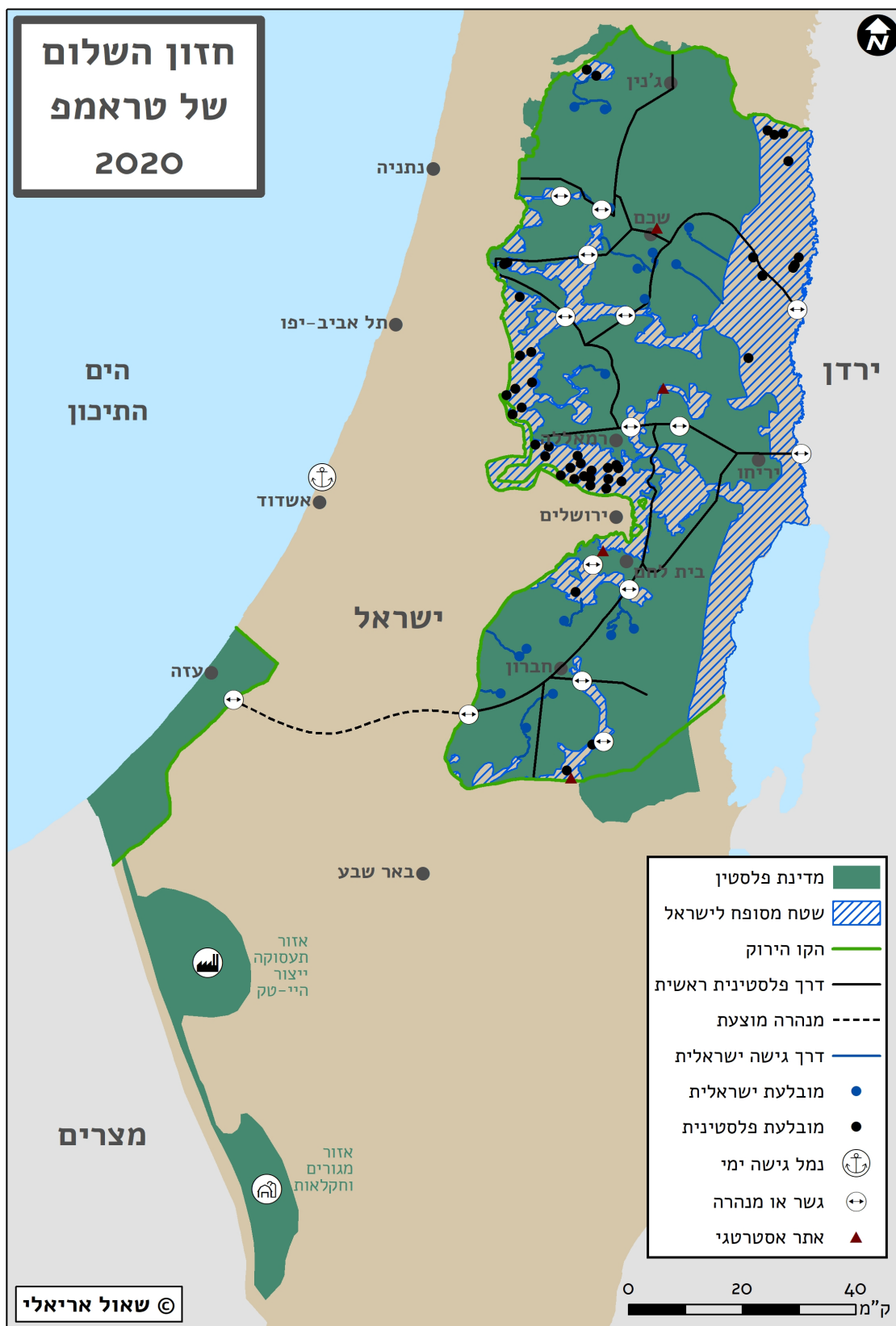
'חזון השלום' של הנשיא טראמפ נפרש על פני 181 עמודים ומתייחס לכלל הסוגיות של הסדר הקבע כמו גם ביחס למספר סוגיות שוטפות²¹. בחלק מהסוגיות ניתן למצוא פירוט רב ביותר, כמו בכלכלה ובירושלים, ובחלק מהן פירוט זה נמנע. נבקש להציג בתחילה את עיקרי היוזמה על פי עקרונות הגישה והסוגיות השונות.

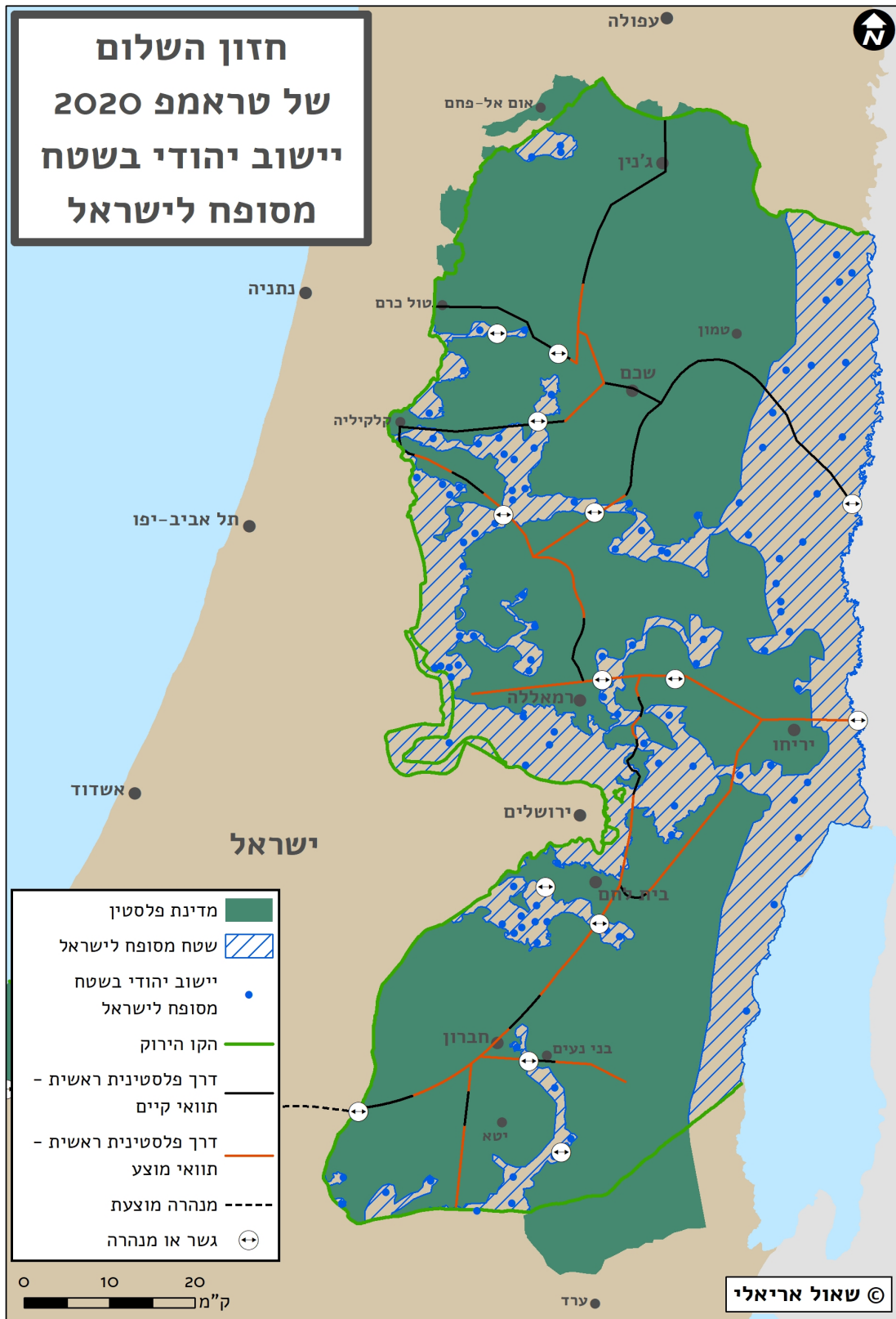
עקרונות

1. הכרה הדדית במדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, ובמדינת פלסטין כמדינת הלאום של העם הפלסטיני, עם זכויות אזרח שוות לכלל האזרחים בשתי המדינות.
2. לביטחונה של ישראל ניתנת עדיפות עליונה בשל המציאות הנוכחית ובשל היסטוריית הסכסוך.
3. על מדינת ישראל לבצע פשרה טריטוריאלית משמעותית ולסגת משטחים שהיא טוענת להם חזקה חוקית והיסטורית תקפה, יחד עם זאת יש להכיר בכך שמדינת ישראל כבר נסוגה מלפחות 88% מהשטח שכבשה בשנת 1967.
4. אין לעקור אנשים - ערבים או יהודים - מבתיהם.
5. הסכסוך הערבי-ישראלי יצר בעיית פליטים גם פלסטינים וגם יהודים.
6. ירושלים קדושה לדתות רבות ובעלת משמעות דתית לרוב האנושות. מדינת ישראל הייתה אפוטרופוס טוב של ירושלים. ישראל שמרה על ירושלים פתוחה ובטוחה.
7. סיוע בינלאומי למימוש החזון.

---

²¹ PEACE FOR PROSPERTY , A Vision to Improve the Lives of the Palestinian and Israeli People - JANUARY 2020

גבולות

תחת הטענה כי "מדינת ישראל וארצות הברית אינן מאמינות שמדינת ישראל חייבת בחוק לספק לפלסטינים 100 אחוז משטחי טרום 1967 (אמונה שתואמת את החלטת מועצת הביטחון של האו"ם 242)". הוצעו הדברים הבאים (רובם נכתבו וחלקם באו לידי ביטוי רק במפה הקונספטואלית שצורפה בנספחים - ראה מפה מספר 9):

1. לפלסטין לא יהיו גבולות חיצוניים למעט 12 ק"מ בגבול הרצועה עם מצרים והיא תוכל בשטח שכולו בריבונות ישראל.
2. כל ההתנחלויות יישארו על מקומן. 113 תסופחנה לישראל, על 413,318 תושביהן²², בשטח בן 1,775 קמ"ר מהגדה (ראה מפה 10)²³ (28.4% משטח פלסטין²⁴) ו-17 מהן, על 16,441 תושביהן, בשטח של 10,340 דונם²⁵, תשארנה כמובלעות בפלסטין ותחברנה לישראל ב-127 ק"מ של כבישים ייעודיים.
3. ישראל תעביר לפלסטין שטח בן 833 קמ"ר, השקול ל-13.4%, בכלל זה שטחים מאוכלסים על ידי ישובים ישראלים ערביים. בשטחה של ישראל תישארנה 43 מובלעות פלסטיניות, עם 106,261 תושבים, בשטח של 13,030 דונם²⁶, בעלות נתיבי גישה לפלסטין.
4. הגדה והרצועה תחברנה במנהרה בין אזור חברון לצפון הרצועה.

ביטחון (ראה מפה מספר 9)

1. פלסטין תהיה מפורזת.
2. האחריות הביטחונית על פלסטין נתונה לישראל.
3. ישראל תשלוט בגבולות החיצוניים ובמעברים לפלסטין.
4. האחריות הביטחונית על המובלעות הישראליות והמובלעות הפלסטיניות, כמו כן על כבישי הגישה לכל המובלעות תהיה בידי ישראל.
5. בקעת הירדן תהיה תחת ריבונות ישראל.
6. מכשול הביטחון ייבנה מחדש בהתאם לגבול החדש וייבנו מעברים חדשים.
7. ישראל תחזיק 4 אתרים אסטרטגיים: הר עיבל, בעל חצור, הר גילה, מצדות יהודה (שלושת האחרונים בתחום השטח המסופח לישראל).

ירושלים

1. ירושלים המאוחדת תישאר בירת ישראל ובריבונותה.
2. בירת פלסטין תקום בשכונות הערביות של ירושלים שנותרו מחוץ למכשול הביטחון (שיישאר על כנו) בתוספת העיירה אבו דיס.
3. לכול מאמיני הדתות תהיה זכות תפילה בהר הבית.

²² נתוני הלמ"ס נכון ל-31 בדצמבר 2018

²³ על פי המפה התפישתית שבנספח א, 50 קמ"ר מרצועת עזה מסומנים כמסופחים לישראל. בחרנו להניח כי זוהי טעות ולכן שטח זה לא נכלל בחישובים.

²⁴ שטח פלסטין מחושב לפי 6,205 קמ"ר כפי שהוסכם בין ישראל אש"ף וארה"ב באנאפוליס 2008.

²⁵ השטח נמדד על פי הגדר ההיקפית של ההתנחלות

²⁶ השטח נמדד על פי המרחב הבנוי של הכפר ואינו כולל את רוב אדמותיו החקלאיות.

פליטים

1. ההסכם יהווה סוף התביעות.
2. מנגנון בינלאומי יטפל בסוגיית הפליטים הפלסטינים ומנגנון נוסף בסוגיית הפליטים היהודים ממדינות ערב.
3. לא תתקיים 'זכות שיבה' או קליטה של פליט פלסטיני כלשהו במדינת ישראל.
4. הפליטים יוכלו לשוב לפלסטין (עם וטו ישראלי), להישאר במדינות המארחות או עד 50 אלף יוכלו להיקלט במדינות מוסלמיות.
5. פיצויים.
6. אונר"א תיסגר ויבוטל מעמד הפליטים הפלסטינים.

במהלך תקופת המו"מ:

באזורים בגדה המערבית שאינם נכללים בחזון זה כחלק ממדינת ישראל, ישראל תמנע מ:

1. לבנות עיירות או ישובים חדשים, להרחיב יישובים קיימים או לקדם תוכניות לבנייה באזורים אלה;
2. להרחיב את המובלעות הישראליות המוזכרות או לקדם תוכניות להרחבת המובלעות באותם אזורים מעבר לגבולם הנוכחי;
3. להרוס מבנה הקיים מאז ועד למועד חזון זה וקידום החלטות חקיקתיות ו / או חוקיות הנחוצות בכדי להבטיח תוצאה זו. הדבר אינו מונע הריסה של כל בנייה בלתי חוקית, שהתבצעה לאחר שחרורו של חזון זה. מורטוריום זה אינו חל על הריסת מבנה המהווה סיכון בטיחותי, כפי שנקבע על ידי מדינת ישראל, או הריסת עונשין בעקבות מעשי טרור.
4. במובלעות הפלסטיניות, המצב החוקי הקיים יגבר ומדינת ישראל תאפשר פיתוח של הקהילות הפלסטיניות שנמצאות בגבולן הנוכחי.

על אש"ף והרשות הפלסטינית:

1. להימנע מכל ניסיון להצטרף לכל ארגון בינלאומי ללא הסכמת מדינת ישראל;
2. לא לנקוט בפעולה ולבטל את כל הפעולות התלויות ועומדות נגד מדינת ישראל, ארצות הברית ואזרחיה בפני בית הדין הפלילי הבינלאומי, בית הדין הבינלאומי לצדק, וכל שאר בתי המשפט;
3. לא לנקוט בפעולה כלשהי נגד אזרח ישראלי או אמריקני לפני האינטרפול או מערכת משפט שאינה ישראלית או אמריקנית;
4. לנקוט בכל הפעולות הנחוצות על מנת להפסיק באופן מידי את תשלום המשכורות למחבלים המרצים עונשי מאסר בבתי כלא ישראליים, כמו גם למשפחותיהם של מחבלים שנהרגו (ביחד, "תשלומי האסירים והקדושים המעונים") ולפתח תוכניות הומניטריות ורווחה כדי לספק שירותים חיוניים ותמיכה לפלסטינים זקוקים שאינם מבוססים על ביצוע פעולות טרור. המטרה היא לשנות את החוקים החלים, באופן התואם את חוקי ארצות הברית, ולהפסיק לחלוטין את תשלומי האסירים והקדושים המעונים עד חתימת הסכם השלום הישראלי-פלסטיני;
5. להמשיך בפיתוח מוסדות הנחוצים לממשל עצמי.

ככל שמותר בחוק, ארצות הברית:

1. תאפשר לפתוח מחדש את משרדה של המשלחת הכללית של הארגון לשחרור פלסטין;
2. תפתח נספחות ברשות הפלסטינית במקום מתאים בשטח המיועד למדינת פלסטין, כפי שיקבע על ידי ארצות הברית;
3. תנקוט בצעדים מתאימים על מנת לחדש את הסיוע של ארה"ב לגדה המערבית ולעזה, ככל שיהיה סביר והולם, בהתייעצות עם הקונגרס האמריקני;
4. ותעבוד עם הקהילה הבינלאומית כדי לתמוך ביוזמות חדשות עבור העם הפלסטיני, כולל תוכניות לשיפור אספקת חשמל ומים, הקלת תנועת הסחורות ועזרה ביצירת מקומות עבודה.

פרק שלישי – הערכת 'חזון השלום' והצגת חלופה לו

הבסיס המשפטי-בינלאומי

טענת ארה"ב וישראל ב'חזון השלום' כפולה: ראשית, החזון מיישם את החלטת מועצת הביטחון 242 מ-22 בנובמבר 1967, שנית, אין פרושה של החלטה זו שעל ישראל לסגת מכל השטחים שנכבשו ב-1967. האומנם?

בהחלטה 242, בנוסח האנגלי המחייב, בניגוד לצרפתי, אומנם נכתב כי מדובר בנסיגה משטחים ולא מהשטחים. בפועל ישראל מימשה את החלטה 242 בהחזרת סיני כולה למצרים במסגרת הסכם השלום שנחתם ב-1979 (ללא רצועת עזה השייכת לפלשתינה א"י המנדטורית). כך גם לגבי הסכם השלום עם ירדן שנחתם ב-1994. ירדן שנפרדה ביולי 1988 מהגדה המערבית וויתרה על הייצוג של הפלסטינים לטובת אש"ף, קיבלה עד תום את כל שאר אדמותיה מישראל (לרבות בחילופי שטחים). גם הבסיס למו"מ עם סוריה, שכשל סופית בשנת 2000, היה מבוסס על קווי 1967.

האו"ם רואה בגדה המערבית שטח כבוש לכל דבר שעליו חלים דיני המלחמה של אמנת האג 1907 ואמנת ז'נבה הרביעית מ-1949. ב-29 בנובמבר 2012 קיבלה עצרת האו"ם, ברוב של 138 מדינות, החלטה המכירה בפלסטין כמדינה משקיפה בגבולות 1967.

גם בית המשפט העליון בישראל קבע בשבתו כבג"ץ "...אזורי יהודה והשומרון מוחזקים על-ידי מדינת ישראל בתפיסה לוחמתית [...] משמעותה המשפטית של תפיסה זו היא כפולה: ראשית, המשפט, השיפוט והמינהל של מדינת ישראל אינם חלים באזורים אלה. הם לא "סופחו" לישראל. שנית, המשטר המשפטי הקל באזורים אלה נשלט על-ידי המשפט הבינלאומי הפומבי העוסק בתפיסה לוחמתית. במרכז עומדות התקנות בדבר דיניה ומנהגיה של המלחמה ביבשה, הנספחות לאמנת האג הרביעית מ-1907. תקנות אלה משקפות משפט בינלאומי מנהגי. כן נקבעים דיני התפיסה הלוחמתית באמנת ז'נבה בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה (להלן אמנת ז'נבה הרביעית)²⁷."

נדמה כי הטיעונים ההיסטוריים והמשפטיים מיותרים, משום שאין כמו הנאום שנשא ג'ייסון גרינבלט, השליח המיוחד של הממשל האמריקאי למזרח התיכון, בפני מועצת הביטחון של האו"ם ב-23 ביולי 2019, שישה חודשים לפני פרסום היוזמה, בכדי לשקף במדויק את תפיסת העולם ואת עמדת ממשל טראמפ ביחס למשקלה ולתפקידה של הקהילה הבינלאומית, ועל יחסו למשפט הבינלאומי ולהחלטות הבינלאומיות.

גרינבלט קבע, כי שלושת בסיסי הסדר העולמי – קונסנזוס בינלאומי, החוק הבינלאומי, והחלטות האו"ם, כולל של מועצת הביטחון – אינם רלוונטיים להסדר בין ישראל לפלסטינים. הוא הדגיש כי "הסכסוך לא יסתיים על בסיס 'קונסנזוס בינלאומי' לגבי מי צודק ומי טועה... סכסוך זה לא ייפתר גם על ידי התייחסות ל'משפט הבינלאומי'... סכסוך זה לא ייפתר על ידי התייחסות מתמדת למאות החלטות של האו"ם בנושא".

גרינבלט המשיך ושלל את ההחלטות הבינלאומיות, כולל של ארה"ב עצמה לגבי ירושלים. "שום קונסנזוס או פרשנות בינלאומית של המשפט הבינלאומי לא ישכנעו את ארצות הברית או את ישראל כי עיר שבה יהודים חיו ועבדו את אלוהיהם כמעט 3,000 שנה, והיא

²⁷ בג"ץ 7957/04 ז'הראן יונס מחמד מרעבה ואחרים נגד ממשלת ישראל ואחרים. תקדין עליון 2005 (3) 3333.

בירת המדינה היהודית כבר 70 שנה, איננה בירת ישראל – היום ולנצח". על פי גרינבלט, האסלאם לא שלט בירושלים במשך 1,300 שנה. לפלסטינים אין זכויות בירושלים, רק שאיפות. "אש"ף והרשות הפלסטינית ממשיכים לטעון שמזרח ירושלים חייבת להיות הבירה הפלסטינית. אך יש לזכור: שאיפה אינה זכות".

מעניין אם גרינבלט, בן העם היהודי, מכיר את ההחלטה שקיבל הקונגרס הציוני הראשון ב-1897, שבה נכתב: "הציונות שואפת להקים לעם היהודי בית בארץ ישראל, שיובטח במשפט העמים". בעיוורונו ההיסטורי הוא מתעלם מכך שהתביעה של התנועה הציונית למולדת לעם היהודי התבססה על שני דברים, שאותם הוא מבקש לשלול היום, 120 שנה מאוחר יותר – מושג שאיפה הלאומית, והתניית מימושה במשפט הבינלאומי ובהחלטות הבינלאומיות. ואכן, מדינת ישראל הוקמה, כפי שנכתב במגילת העצמאות, "על יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות".

גרינבלט מבקש שלא נשכח, וב'חזון השלום' זה חוזר על עצמו באותן המילים, את 'נדיבותה' של ישראל ש"כבר ויתרה על לפחות 88% מהשטח שנכבש על ידיה במלחמת מגן [חצי האי סיני]". גרינבלט מתעלם מכך, כי הסכם השלום עם מצרים מבוסס על החלטה 242, הנפתחת בסעיף מספר 2 של מגילת האו"ם, לפיו: "רכישת טריטוריה בדרך של מלחמה היא פסולה" (גם במלחמת מגן). הוא גם מתעלם מכך שהתוצאה להחזרת סיני על ידי ישראל, הייתה הסרת האיום של מלחמה כוללת בישראל. קבלת כ-200 מיליארד דולר סיוע אמריקאי צבאי ואזרחי, ופתיחת הדלת להסכמים נוספים. נדמה, אם כך, שמטרת הטענה של גרינבלט ידועה והיא נועדה להכשיר את הסיפוח של חלק מ-12% הנותרים. יש לזכור כי ממשל טראמפ הכיר כבר ב-25 במרץ 2019, בסיפוח של רמת הגולן הסורית באופן שאינו יכול להתיישב עם שום פרשנות, מקלה ככל שתהיה, של החלטה 242.²⁸

השליח האמריקאי חוזר ומצהיר, ש"הדרך היחידה לפנינו היא משא ומתן ישיר בין ישראל לפלסטינים". משא ומתן על בסיס 'חזון השלום' בלבד. לשיטתו, אין היסטוריה, אין הבנות, אין הפרמטרים של קלינטון, אין חזון בוש או אובמה. הוא מבקש להתעלם מכל סבבי המו"מ שהתקיימו בעבר, ובראשם תהליך אנאפוליס, שבו נקבעו הפרמטרים המוסכמים ליישוב ארבע סוגיות הליבה: גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים.

התפיסה/הגישה

ניכר כי התפיסה העומדת בבסיסו של 'חזון השלום' היא הלכה למעשה תפיסתו של נתניהו את הסכסוך ואת הדרך ליישובו. נציין שלוש דוגמאות בולטות המעידות על כך:

1. הראשונה, ביחס לטענה בדבר הצורך הישראלי בשליטה ביטחונית במדינה הפלסטינית, נכתב ב'חזון השלום' כי "עד כמה שעזה שבשליטת חמאס מסוכנת לביטחונה של ישראל, משטר דומה שישלוט בגדה המערבית יהווה איום קיומי על מדינת ישראל". בדומה לגמרי למה שנתניהו כתב ב-1995 "מדינת אש"ף אשר תושלת 15 ק"מ מחופי תל אביב תהווה סכנת מוות מיידית למדינה היהודית"²⁹. באותו עניין נכתב ב'חזון השלום', "לישראל הייתה גם החוויה המרה של נסיגה משטחים ששימשו לאחר מכן לפגיעה כנגדה". בדומה לנאום בר אילן ב-2009 בו

²⁸ טראמפ חתם על הצהרה נשיאותית להכרה בריבונות ישראל ברמת הגולן, הארץ, נעה לנדאו, 25 במרץ 2019.

²⁹ נתניהו בנימין, מקום תחת השמש, 1995.

אמר "שכל נסיגה שלנו נענתה בגל גדול של טרור מתאבדים ובאלפי טילים", ולנאומו במרץ 2015 כי "כל מי שהולך להקים היום מדינת פלסטינית נותן שטח לאסלאם הקיצוני. השמאל מתעלם מזה וטומן ראשו בחול". גם טראמפ וגם נתניהו מתעלמים מכך שטענה זו אינה תקפה לגבי הסכמי השלום עם מצרים וירדן, אלא ההיפך הגמור. הסכמי השלום שיפרו את ביטחונה של ישראל לאין ערוך. מהשטחים ששימשו את ארגוני הטרור לפעול נגד ישראל, דרום לבנון ורצועת עזה, ישראל ביכרה לסגת באופן חד צדדי ולא באמצעות הסכם, מה שחזק את עמדתם וכוחם של ארגוני הטרור³⁰.

2. השנייה, ביחס לירושלים, נכתב ב'חזון השלום' "אנו מאמינים כי חזרה לירושלים מפולגת, ובמיוחד להחזקת שני כוחות ביטחון נפרדים באחד האזורים הרגישים ביותר על פני כדור הארץ, תהיה טעות חמורה". וכי "מדינת ישראל הייתה אפוטרופוס טוב של ירושלים. ישראל שמרה על ירושלים פתוחה ובטוחה". מזכיר לגמרי את הבטחתו של נתניהו ב-2015, במהלך נאומו בעצרת הממלכתית בגבעת התחמושת לציון 48 שנים לאיחוד ירושלים; "נשמור לעד על ירושלים מאוחדת בריבונות ישראל. לפני 48 שנים נתאחו קרעיה של בירתנו ירושלים, והיא שבה להיות עיר שחבורה לה יחדיו, חלוקתה גרמה לניווניה – איחודה הביא לפריחתה. ועל כן ירושלים לא תהפוך עוד לעיר פצועה ומבוותרת". שניהם מתעלמים מקיומן של שתי ערים כמעט נפרדות בירושלים, מאפליה של התושבים הפלסטינים, מאלימות ומחיכוך מתמשכים בין הצדדים, מהידרדרותה של ירושלים לעיר הענייה ביותר בישראל, מהגירה שלילית של יהודים ומשינוי דרמטי במאזן הדמוגרפי לרעתם.

3. שלישית מתייחסת לעולם הערבי. ב'חזון השלום' נכתב כי "זוהי גם תקווה של ארצות הברית כי מדינות ערב באזור שעדיין לא הגיעו לשלום עם מדינת ישראל יחלו מיד לנרמל את היחסים עימה ובסופו של דבר לנהל משא ומתן על הסכמי שלום עם ישראל". קביעה זו מתעלמת מיוזמת השלום של הליגה הערבית, המונחת לפתחה של ישראל כמעט שני עשורים, ודורשת מהעולם הערבי לקבל את דרישתו של נתניהו שהצהיר בישיבת שרי הליכוד ביוני 2016 כי "אם מדינות ערב יבינו שהן צריכות לעדכן את היוזמה הערבית לפי השינויים שישראל תדרוש, אז יהיה על מה לדבר"³¹.

לפיכך, מחברי החזון מאמצים את פתרון נתניהו, שקבע כבר ב-1995 כי "תכנית האוטונומיה תחת שליטת ישראל היא החלופה היחידה למניעת הסכנות הללו, הצפונות בתכנית 'השלום' של הסכם אוסלו". החזון מבקש לממש את הבטחת נתניהו שהוצהרה ב-6 בספטמבר 1997: "אין ולא תהיה מדינה פלסטינית. [...] בין הירדן ובין הים לא תקום שום ריבונות זרה. הנוכחות היהודית וההתיישבות היהודית בכל יהודה ושומרון תחיה, תשגשג ותתקיים לעולמי עד".

³⁰ ב-18 בדצמבר 2003, הודיע שרון לראשונה בכנס הרצליה על תכנית ההתנתקות מרצועת עזה ומצפון הגדה. "אין שותף פלסטיני שעמו ניתן להתקדם בדרכי שלום לקראת הסדר... החלטתי ליזום תהליך של התנתקות הדרגתית ..."

³¹ להרחבה ראה, הדרך לריאד עוברת ברמאללה, שאול אריאלי, הארץ, 30 במרץ 2017.

התגובה הפלסטינית לעקרונות 'חזון השלום'

"החזון הפלסטיני לשלום מבוסס על זכויות אדם בסיסיות של חופש, כבוד ושוויון. החזון שלנו תואם את המשפט הבינלאומי, ומערכת הצדק והאחריותיות שהסדר המשפטי הבינלאומי נועד לשמר. הדבר עולה בקנה אחד עם החלטות האו"ם הרבות שהכירו בזכויות היסוד שלנו, גינו את שלילתה של ישראל את זכויות אלה וקראו לישראל ולקהילה הבינלאומית לפעול לסיום הכיבוש, לסיומו והחזרתו לאחור של מפעל ההתנחלויות ולהגנה וכיבוד של זכויות הפלסטינים. כל תוכנית המקטינה בחשיבותו של המשפט הבינלאומי והחלטות האו"ם, ובמקום זאת נותנת לגיטימציה לגניבת קרקע וסיפוח לא חוקי, אינה כלל תוכנית שלום.

מדינת פלסטין עצמאית ובת קיימא, עם ירושלים המזרחית כבירתנו, יכולה להתבסס רק על ריבונות מוחלטת על שטחנו ומשאבינו; שליטה בגבולותינו, במרחב האווירי ובגבולות הימיים; והחשוב ביותר, הגדרה עצמית: היכולת לקבוע בחופשיות את צורת חיינו הפוליטיים, האזרחיים, הכלכליים, התרבותיים והחברתיים.

בהתאם ליוזמת השלום הפלסטינית, קווי המתאר הכלליים לסיום הסכסוך הישראלי הפלסטיני הם כדלקמן:

1. כיבוד החוק הבינלאומי וההחלטות הרלוונטיות, כולל החלטות מועצת הביטחון 242 (1967), 338 (1973) 2334 (2016), יוזמת השלום הערבית, וההסכמים שנחתמו.
2. שמירה על עקרון שתי המדינות, קרי מדינת פלסטין, עם ירושלים המזרחית כבירתה, החיה לצד מדינת ישראל בשלום ובביטחון על בסיס גבולות 4 ביוני 1967, תוך דחיית פתרונות חלקיים ומדינה עם גבולות זמניים.
3. הבטחת ביטחונן של שתי המדינות מבלי לערער את עצמאותן וריבונותן של אחת מהן באמצעות שיתוף בינלאומי של צד שלישי.
4. פתרון צודק ומוסכם לפליטים הפלסטינים על בסיס החלטה 194 (III) ובהתאם ליוזמת השלום הערבית, בהמתנה לפתרון צודק, ובהמשך ההתחייבות הבינלאומית והתמיכה באונר"א.

בסופו של דבר, חזוננו לשלום דורש צדק ויכולת לממש את זכויותינו בחופשיות במולדתנו. אנו בטוחים כי בתמיכתן של מדינות שוחרות שלום המבקשות לשמור על הסדר הבינלאומי המאויים, אנו נצליח בחתירתנו זו לשלום צודק וארוך טווח".

החלופה המוצעת

להלן הנוסח המוצע לעקרונות, עליו יכולים שני הצדדים להסכים לחידוש המו"מ, לחתימה על הסכם קבע וליישוב הסכסוך³².

מדינת ישראל ואש"ף:

1. מאשרים מחדש את נחישותם לשים קץ לעשרות שנים של עימות וסכסוך ולחיות בדו-קיום, בשלום, כבוד הדדי וביטחון, המבוססים על שלום צודק, מתמשך וכולל, ועל השגת פיוס היסטורי;

³² מבוסס על 'יוזמת ז'נבה', 2003

2. מכירים בכך ששלום מחייב מעבר מתפישה של מלחמה ועימות לתפישה של שלום ושיתוף פעולה, ושמעשים ודיבורים המאפיינים מצב של מלחמה אינם מתאימים ואינם מקובלים בעידן של שלום;
3. מאשרים את אמונתם העמוקה שתפישה של שלום דורשת פשרה, ושהפתרון בר-הקיימא היחיד הוא פתרון של שתי מדינות, המבוסס על החלטות מועצת הביטחון של האו"ם 242 ו-338;
4. מאשרים שהסכם זה מציין את ההכרה בזכותו של העם היהודי למדינה ואת ההכרה בזכותו של העם הפלסטיני למדינה, מבלי לפגוע בזכויותיהם השוות של אזרחי שני הצדדים.
5. מכירים בכך שאחרי שנים של חיים בפחד ובחוסר ביטחון הדדיים, על שני העמים להיכנס לעידן של שלום, ביטחון ויציבות, ובכך שכדי להבטיח זאת, על שני הצדדים לנקוט את כל הצעדים הדרושים לכך.
6. מכירים בזכות של הצד השני לקיום בשלום ובביטחון בתוך גבולות בטוחים ומוכרים, חופשי מאיומים או ממעשי אלימות;
7. נחושים ליצור קשרים המבוססים על שיתוף פעולה ועל מחויבות לחיות זה לצד זה כשכנים טובים, המתכוונים לתרום, כל צד בנפרד ושני הצדדים יחדיו, לרווחת עמיהם;
8. מאשרים מחדש את מחויבותם לנהוג בהתאם לנורמות המשפט הבין-לאומי ומגילת הזכויות של האומות המאוחדות;
9. מאשרים שהסכם זה נכלל במסגרת תהליך השלום במזרח התיכון שהחל במדריד באוקטובר 1991, דרך הצהרת העקרונות ב-13 בספטמבר 1993, ההסכמים העוקבים לרבות הסכם הביניים מספטמבר 1995, מזכר וואי מאוקטובר 1998 ומזכר שארם א-שייח מ-4 בספטמבר 1999, המשא ומתן להסדר הקבע, כולל פסגת קמפ-דייויד מיולי 2000, רעיונות קלינטון מדצמבר 2000, שיחות טאבה מינואר 2001; יוזמת השלום של הליגה הערבית מ-2002, 'חזון בוש' מיוני 2004, 'מפת הדרכים של הקוורטט מ-2005 ותהליך אנאפוליס ב-2008.
10. חוזרים על מחויבותם להחלטות מועצת הביטחון של האומות המאוחדות 242, 338 ו-1397, ומאשרים את הבנתם כי הסכם זה מבוסס עליהן, וכי יהווה עם מימוש ביצוע מלא של החלטות אלה ויישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני על כל היבטיו;
11. מצהירים שהסכם זה מציין פיוס היסטורי בין הפלסטינים והישראלים, וסולל את הדרך לפיוס בין העולם הערבי וישראל וליצירת יחסים נורמליים של שלום בין מדינות ערב לישראל, בהתאם לסעיפים הרלוונטיים בהחלטת הליגה הערבית בביירות מיום 28 במארס 2002;
12. נחושים לפעול למען הגשמת המטרה של שלום אזורי כולל, ובכך לתרום ליציבות, לביטחון, לפיתוח ולצמיחה בכל האזור כולו;
13. מטרת הסכם הקבע לסיים את עידן הסכסוך ולפתוח עידן חדש המבוסס על שלום, שיתוף פעולה ויחסי שכנות טובים בין הצדדים.
14. יישום ההסכם יישב את כל תביעות הצדדים שיסודן באירועים שהתרחשו לפני חתימתו.
15. מאמץ זה יימשך בכל הזמנים ויהיה מנותק מכל משבר אפשרי או מהיבטים אחרים של הקשרים שבין הצדדים.

16. ישראל ופלסטיין יפעלו, ביחד ולחוד, עם צדדים אחרים באזור כדי להגדיל ולקדם שיתופי פעולה אזוריים ותיאומים בתחומים של אינטרס משותף.

גבולות וטריטוריה

מושג הגבול

טרם נפנה להערכת הפרק הטריטוריאלי ב'חזון השלום' נבהיר מהו מושג הגבול בספרות המחקרית. הגבול כולל את קו הגבול ומרחב הגבול כאחד, ויש לראות בהם גורם גאוגרפי משולב שאין להפריד בין מרכיביו. על כן, יש לחקור ולהכיר את יחסי הגומלין שבין קו הגבול לבין המרחב הצמוד לו – 'רצועת הספר'. לגבי כל גבול חדש, או שינוי משמעותי של גבול קיים, יש לערוך בדיקה מדוקדקת משני עברי התוואי המוצע או האפשרי של הגבול, ולהעריך את ההשלכות של קביעת הגבול החדש על המרחב שיווצר. בעזרת ידיעה מקיפה של התכונות הפיזיות והאנושיות של רצועת השטח שבתוכה מתוכננת התוויית הגבול, וחיזוי התפקודים המיועדים לו, אפשר לצפות בקירוב את התופעות והתהליכים שיתרחשו ב'רצועת הספר' בעקבות כינון הגבול. על ידי כך ניתן לחזות ולמנוע בעיות בגבול והתפתחויות שליליות ב'רצועת הספר' שיפגעו באיכות התפקוד של הגבול וביחסים בין המדינות שהוא מפריד ביניהן.

מחקרים בתחום הגאוגרפיה הפוליטית מוכיחים ש'גבול טוב', בנוסף לתלותו באופי משטר הגבול ובמערכת היחסים בין הצדדים, מחייב להתקרב, במידה מרבית, לארבע התכונות הבאות, שאותן ניסח צ'רלס פוקט, מגדולי הגאוגרפים:

1. מיקומו וסימונו של הגבול חייבים להיות ברורים ובולטים כדי שלא יתעוררו ספקות לגבי מהלכו ולא יוכלו לטעות ולעבור אותו בשוגג.
2. הגבול יחפוץ או יהא קרוב ככל האפשר לתחום מושבם של בני עם המהווים את אוכלוסייתה של כל אחת מהמדינות ביניהן הוא מפריד, דהיינו, שהגבול המדיני יהא גם גבול אתני או קרוב לכך.
3. הגבול לא ישית חיץ בתוך האזור או השטח שבין תושבי חלקיו השונים קיימת תלות הדדית, כלכלית או אחרת, אלא אם כן הובטחו תחליפים נאותים לתלות זו בתחומי כל מדינה.
4. על הגבול להימנע מחציית יישובים ולא שטח המחיה המיידית שלהם.

בעת התוויית הגבול מובאים בחשבון שורה של גורמים, כגון: תוואי טבע, מערך האוכלוסייה והיישובים, המשאבים הכלכליים, רשת תחבורה ועוד. לגורמים אלה עשויה להיות השפעה שונה על מהות הגבול, והאיזון ביניהם הוא שיקבע אם יהיה זה גבול שיעודד מגע, או לחלופין, הפרדה.

יחד עם זאת, קו הגבול הינו תוצר של שיקולי כוח ועוצמה פוליטית וצבאית, שנוצרים בתקופה מסוימת, והם משקפים את שיווי המשקל הפוליטי והצבאי בין שתי היחידות המדיניות הנמצאות משני צדי הקו בעת קביעת גבול מדיני. לעתים, בשל מאזן כוחות מוטה לצד אחד, חלוקת הטריטוריה וקביעת גבול היפרדות אינה תורמת ליישוב סכסוך, והיא עשויה להיות שלב ראשון בדרך להתעוררות של סכסוכים חדשים. אם התוויית גבול נעשית בהתאם לצרכים ודרישות של הצדדים המעורבים שאינם בהכרח שווים בעוצמתם, מהלכו של הגבול לא בהכרח יתאים באופן מושלם לאופי הפונקציונלי שיועד לו. מידת ההתאמה בין קווי הגבול הטריטוריאליים לפונקציות הנדרשות ממנו משפיעה על יציבותו

של הגבול. הפערים ביניהם הם אלו היוצרים את אזורי אי-ההתאמה שבהם מתקיימת עיקר הפעילות באזור הגבול, ולאילו נדרשים 'הסדרים תפקודיים', שלעתים קרובות אין ביכולתם לפצות על מהלך לקוי של הגבול.

במלים אחרות, גבול שבשעת התווייתו אין בו את ארבע התכונות ניתן לטייב אותו, על ידי נקיטת צעדים מוסכמים ומתואמים, כדי לקרבו לאיכות של 'גבול טוב'. אך אם מהלכו של הגבול סובל מאזורי אי-ההתאמה רבים מדי לפונקציות הנדרשות ממנו, ואין ביכולתם של 'הסדרים תפקודיים' לענות על כך, הרי שיציבותו של הגבול מוטלת בספק, וקביעת הגבול כתפיסה ליישוב הסכסוך וההפרדה נושאת בחובה את זרעי הפורענות של הסכסוך הבא³³.

לפיכך, תחת העיקרון הבסיסי של חילופי שטחים – ההיגיון המנחה את התווית הגבול בין ישראל לפלסטין – יש להתמודד עם הדילמה המרכזית של הפינוי והיא שאלת המחיר של הסכם קבע. ישנן שלוש עלויות מרכזיות לחילופי שטחים, במסגרת הסדר קבע, התלויות זו בזו:

1. פינוי יישובים יהודיים מהגדה המערבית (גדמ"ע) וקליטת תושביהם בישראל.
2. פגיעה במרקם החיים הפלסטיני וברציפות הפלסטינית כתוצאה מסיפוח ישראלי של 'גושים' ו'אצבעות' של יישובים יהודיים החודרים ללב השטח הפלסטיני.
3. פגיעה ביישובים ישראליים סמוכי-גבול, בתחום מדינת ישראל, בשל שימוש באדמתם לחילופי שטחים וקרבתם לגבול החדש.

כל ניסיון לצמצם את עלות המרכיב הראשון מעצים את העלויות בשני המרכיבים האחרונים: בסיפוח גדול יותר של יישובים יהודיים – נחסך פינוי מוסכם וכפוי של יישובים יהודיים ועולה מחיר הפגיעה במרקם החיים הפלסטיני וביישובים ישראליים סמוכי-גבול; מנגד, צמצום הפגיעה בפלסטינים ובישראליים משמעו פינוי רחב יותר של מתיישבים מהגדמ"ע וצמצום היקף חילופי שטחים.

אם כך, בהתוויית גבול יש לשאוף לאופטימיזציה של עלות-תועלת בין שלושת המרכיבים. קרי, להכיר, להבין ולהעריך באופן מעמיק את העלויות השונות ולהציע פתרונות אופטימליים בהם מרכיבי העלות-תועלת יאפשרו קיום סביר של שתי מדינות זו לצד זו על בסיס גבול הנהנה מיציבות מובנית³⁴.

מכאן נפנה להעריך את פרק הגבולות ב'חזון השלום' ולהשוואתו לחלופה מוצעת, המבוססת על הפרמטרים שהנחו את המשא ומתן שהתקיים עד 2009 בין ישראל לאש"ף.

שטח פלסטין

ב'חזון השלום', כפי שצוין, נכתב, כי "מדינת ישראל וארצות הברית אינן מאמינות שמדינת ישראל חייבת בחוק לספק לפלסטינים 100 אחוז משטחי טרום 1967". כמו כן נכתב כי "חזון זה הוא פשרה הוגנת, והוא מתייחס למדינה פלסטינית המקיפה שטחים הדומים במידה סבירה לשטח הגדה המערבית ועזה לפני 1967". מה נכון בקביעות? (ראה מפה מספר 11)

³³ להרחבה ראה – אריאלי שאול (2016) היבטים גיאוגרפיים, היסטוריים ומדיניים בקביעת גבול מדיני בסכסוכים פנים-מדינתיים: המקרה הישראלי-פלסטיני. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, אוניברסיטת חיפה, הפקולטה למדעי החברה, החוג לגיאוגרפיה ולימודי הסביבה.

³⁴ להרחבה ראה, מפקדים למען ביטחון ישראל, גבול יציב, גבול היפרדות בין ישראל לפלסטין, אפריל 2017

שטחה של המדינה הפלסטינית, המהווה 22% משטחה של פלשתינה – א"י המנדטורית והכולל את שטחן של הגדה המערבית (לרבות מזרח ירושלים) ורצועת עזה, הוסכם על ידי ישראל, אש"ף וארה"ב במסגרת תהליך אנאפוליס ב-2008, והועמד על 6,205 קמ"ר³⁵. ב'חזון השלום' שטחה של פלסטין, לאחר חילופי השטחים – 1,775 קמ"ר לישראל³⁶ (28.6% משטח הגדה ועזה) מול 833 קמ"ר לפלסטין (13.4% משטח הגדה ועזה) (יחס של 1:2.13) – יעמוד על 5,263 קמ"ר. כלומר הפלסטינים נדרשים להסתפק ב-19.5% מפלשתינה – א"י המנדטורית ולא ב-22%.

איכות השטחים

ב'חזון השלום' נכתב "חילופי השטחים יספקו למדינת פלסטין קרקעות הדומות באופן סביר לשטחי הגדה המערבית ועזה לפני 1967". מה בפועל? (ראה מפה מספר 11)

האדמות המסופחות לישראל – בבקעת הירדן, בעוטף ירושלים ובמערב השומרון – הן באופן ברור פוריות ונהנות ממשאבי מים טבעיים לאין שיעור יותר מאשר האדמות המוצעות לפלסטין – רובן בנגב מערבי, על גבול מדבר סיני (596 קמ"ר המהווים 71.5% מכלל השטח), בבקעת ערד, על גבול מדבר יהודה (176 קמ"ר, המהווים 21 אחוזים מכלל השטח), ומיעוטן (8 אחוזים), האיכותיות, שייכות לישובים הערביים בישראל.

---

³⁵ תיק המשא ומתן הישראלי פלסטיני. המרכז למשא ומתן יישומי. המכון למחקרי ביטחון לאומי. תל אביב, 2013.

³⁶ יש לציין שעל פי מפת התפישתית שצורפה בנספח א ל'חזון השלום' ישנה רצועה דקה ברצועת עזה בת 50 קמ"ר (14% מהרצועה) המופיעה כמסופחת לישראל. שטח זה לא נלקח בחשבון משום שאין אליו כל התייחסות בכתוב ונראה כי זוהי טעות בשרטוט המפה.

אורך הגבול

אורך הקו הירוק בגדה המערבית עומד על 311 ק"מ וברצועת עזה על 56 ק"מ. באנאפוליס 2008 הגבול נדרש להתארך ל-727 ק"מ³⁷. ב'חזון השלום' הגבול בין פלסטין לישראל יעמוד על 1696 ק"מ³⁸. כמו כן יש להוסיף עוד 176 ק"מ לגבול בין ישראל לירדן בקטע של הגדה המערבית שלא נכלל בהסכם השלום שנחתם ב-1994³⁹. כלומר, 1872 ק"מ נוספים על הגבול שהיה לישראל עם ירדן (ועם מצרים ברצועה) עד 1967. פי 5.1 מהקו הירוק, ופי 2.57 מההצעה הישראלית באנאפוליס 2008 (ראה מפה 12).

מובלעות

במהלך כל המשאים ומתנים שהתקיימו בין השנים 1999-2008 לא הוצע לקיים מובלעות על ידי אף לא אחד מהצדדים או מהמתווכים. ב'חזון השלום' הוצע כי 17 התנחלויות ישראליות, עם 16,500 תושבים, תשארנה כמובלעות ישראליות בפלסטין ותחבורנה לישראל בכבישים באחריות ביטחונית ישראלית (ראה מפה מספר 13 וטבלה 1). כמו כן, בשטחה של ישראל תישארנה 43 מובלעות פלסטיניות עם 106 אלף תושבים בעלות נתיבי גישה לפלסטין (ראה מפה 14 טבלה 2) (רשימה זו אינה כוללת עשרות נקודות יישוב פלסטיניות קטנות שבכל אחת מתגוררים בממוצע עשרות תושבים שתשארנה בשטח שיסופח לישראל). כמו כן, הוצע ב'חזון טראמפ' כי תישקל האפשרות ששבעה יישובים ישראלים – ערבים, שאינם מופיעים במפה התפישית, ובם חיים כ-150 אלף נפש, יסופחו לפלסטין (ראה טבלה 4). מיקומן של יישובים אלו בישראל יחייב לראות בהם כמובלעות נוספות.

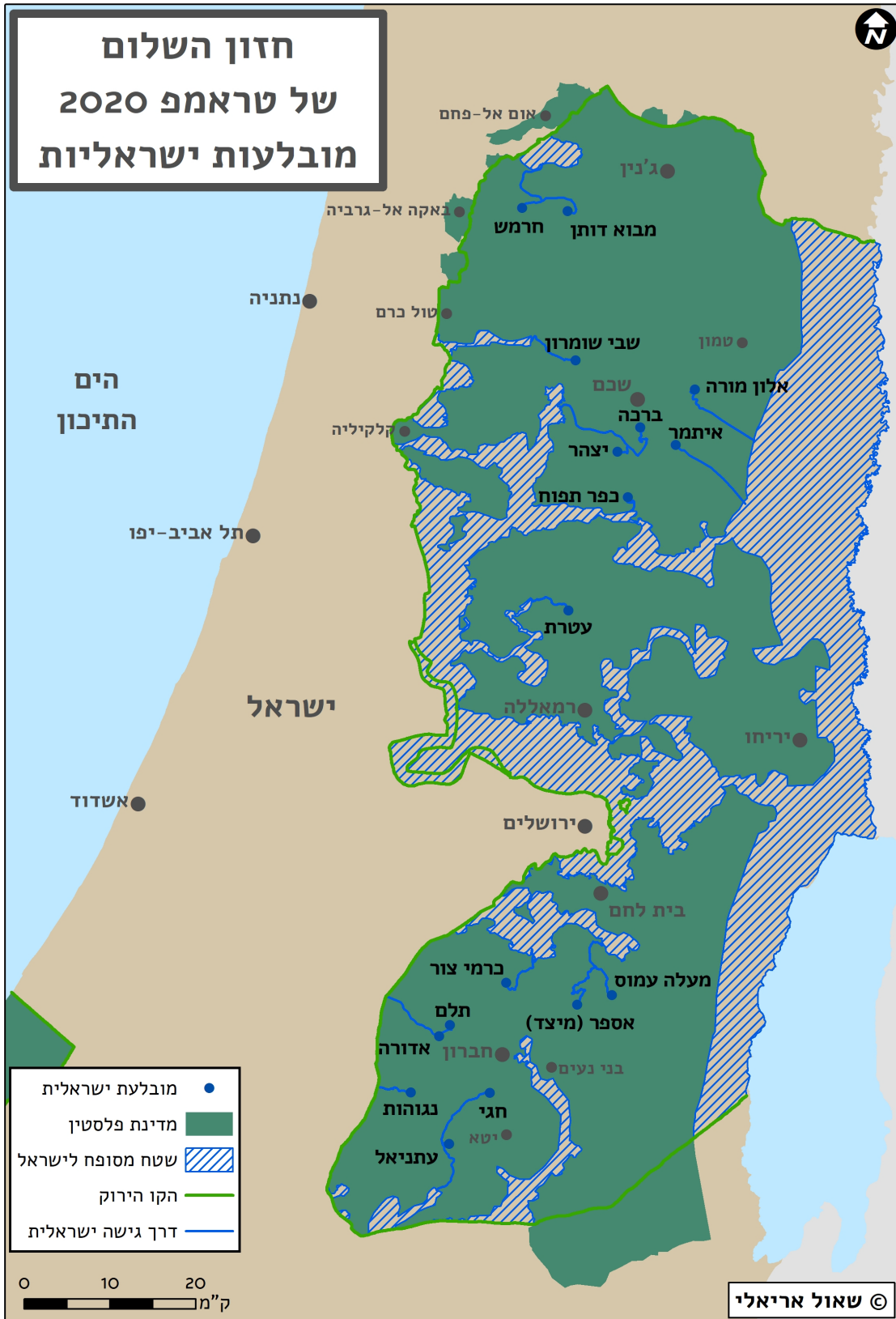
מה הספרות המחקרית מלמדת אותנו ביחס להיתכנותן של מובלעות?

ההיסטוריה מלמדת אותנו כי שורש רוב סכסוכי הגבולות נעוץ בארגון המדיני והחברתי של המדינות המעורבות בהם ובשאיפותיהן המדיניות והכלכליות. המאפיינים והמגמות ביחס לקיומן של מובלעות טריטוריאליות תומכים בכך. מתוך 258 המובלעות הקיימות בעולם, 198 קיימות (כולל מספר מובלעות-בתוך-מובלעות, ואף מובלעות-בתוך-מובלעות-בתוך-מובלעות) באזור קוץ' בהר (Cooch Behar) בין הודו ובנגלדש, ו-30 באזור העיירה בארלה (Baarle) בגבול בין בלגיה והולנד. בהשוואה בין האזורים עולים הממצאים הבאים:

³⁷ גבול ישראל-רצועת עזה: 79.16 ק"מ. גבול ישראל-גדה מערבית: 647.92 ק"מ

³⁸ גדמ"ע-1112 ק"מ רצועת עזה - 258 ק"מ מובלעות ישראליות - 58.5 ק"מ מובלעות פלסטיניות - 265 ק"מ

³⁹ 144 ק"מ גבול יבשתי ו-32 ק"מ גבול ימי.

● מובלעת ישראלית

■ מדינת פלסטין

▨ שטח מסופח לישראל

— הקו הירוק

— דרך גישה ישראלית

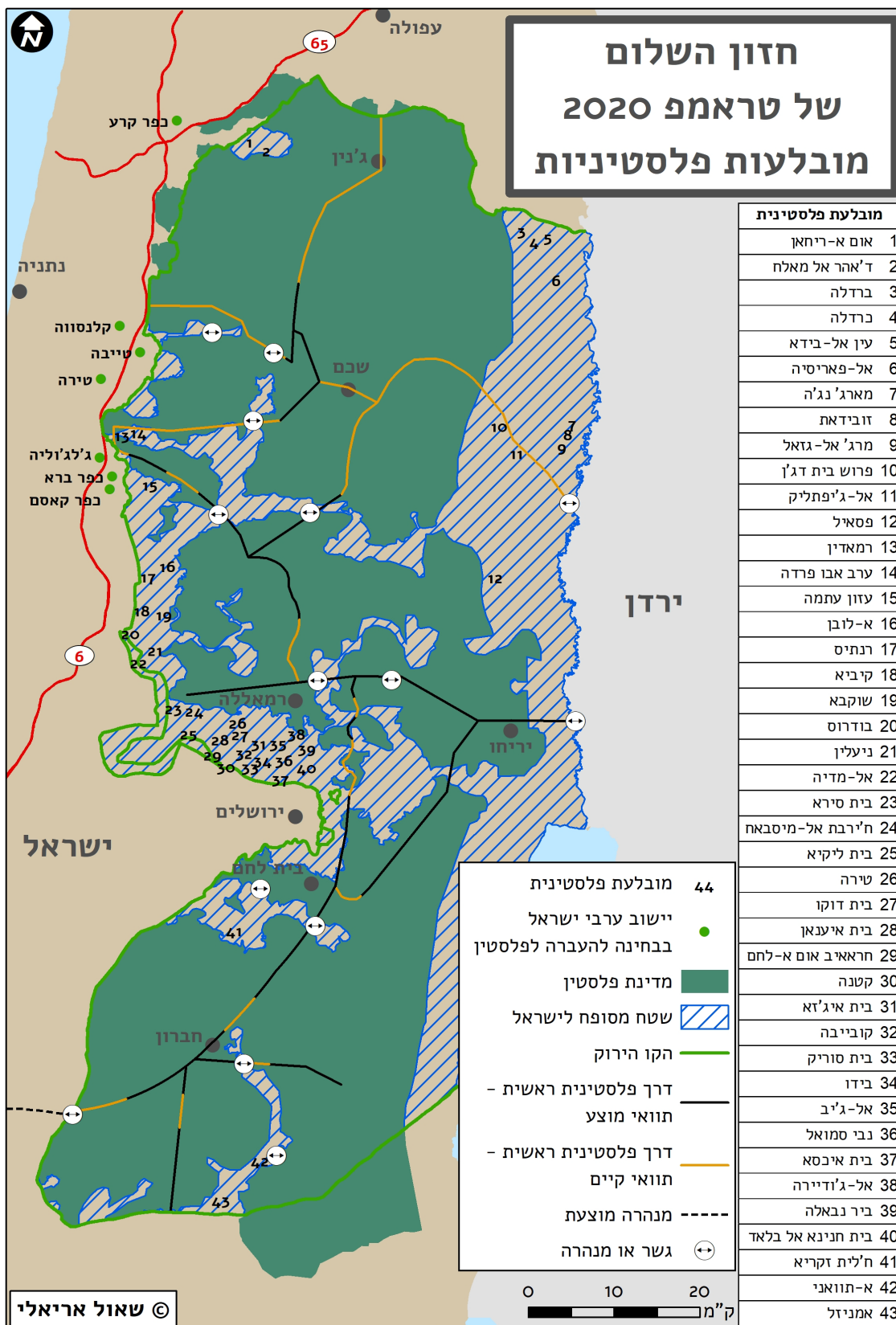
0 10 20 ק"מ

© שאול אריאלי

טבלה 1 - מובלעות ישראליות

שטח (קמ"ר)	היקף (ק"מ)	בחירות מרץ 2020 (מפלגת רוב)	אוכלוסייה (2018)	שם ישוב
0.22	2.68	ליכוד	440	אדורה
1.48	5.39	ימינה	1238	איתמר
2.15	8.04	ימינה	1946	אלון מורה
0.23	2.42	יהדות התורה	835	אספר (מיצד)
0.40	2.78	ליכוד	2620	ברכה
0.36	2.56	ימינה	635	חגי
0.46	2.57	ליכוד	228	חרמש
0.57	4.33	ימינה	1635	יצהר
0.46	2.63	ימינה	1238	כפר תפוח
0.33	2.35	ימינה	1021	ברמי צור
0.81	3.93	ליכוד	403	מבוא דותן
0.29	2.93	יהדות התורה	535	מעלה עמוס
0.25	2.24	ימינה	356	נגוהות
0.62	3.66	ימינה	913	עטרת
0.43	3.25	ימינה	1037	עתניאל
0.83	3.95	ימינה	929	שבי שומרון
0.45	2.78	ימינה	432	תלם
10.34	58.49		16,441	סה"כ

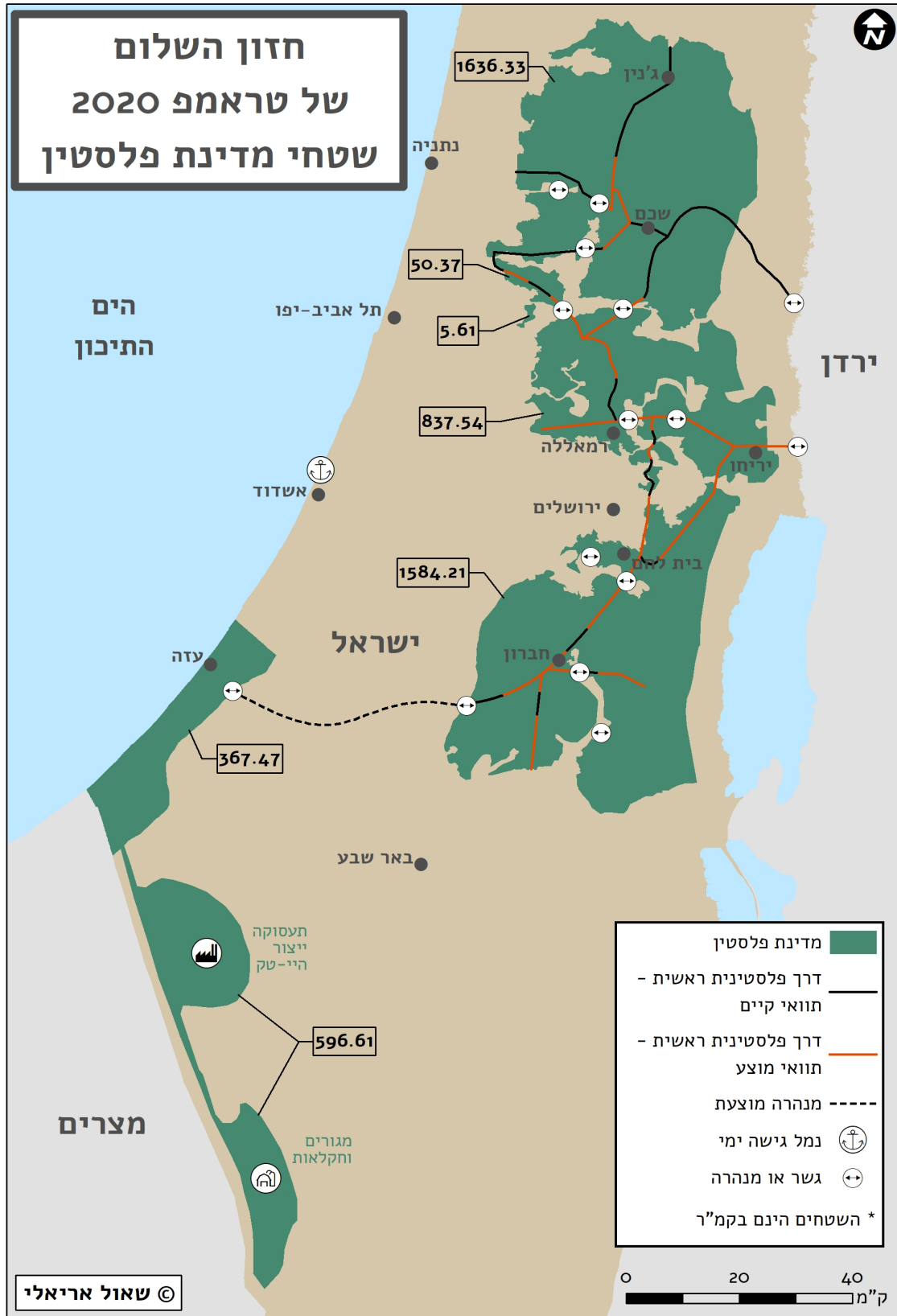

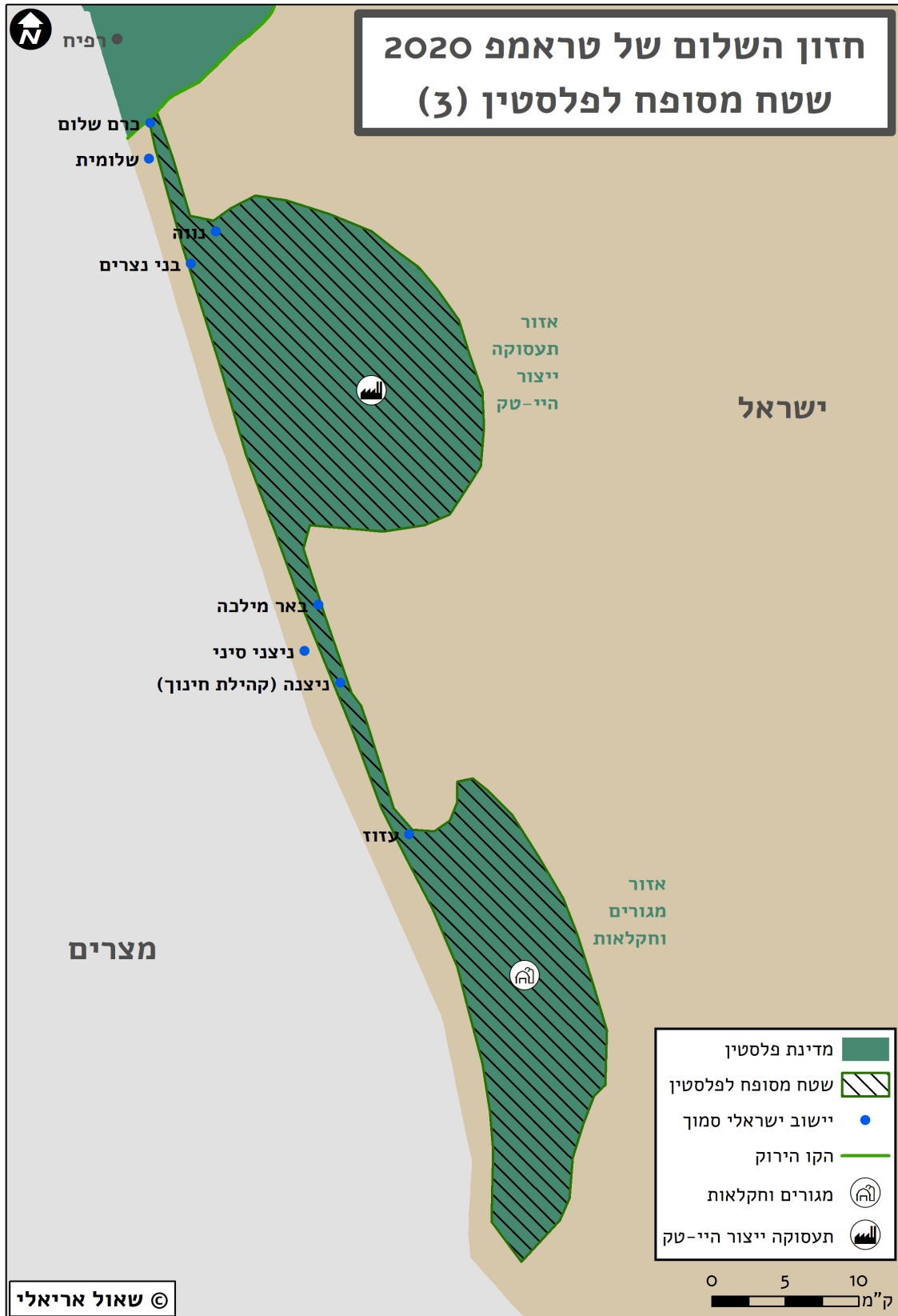
טבלה 2 - מובלעות פלסטיניות

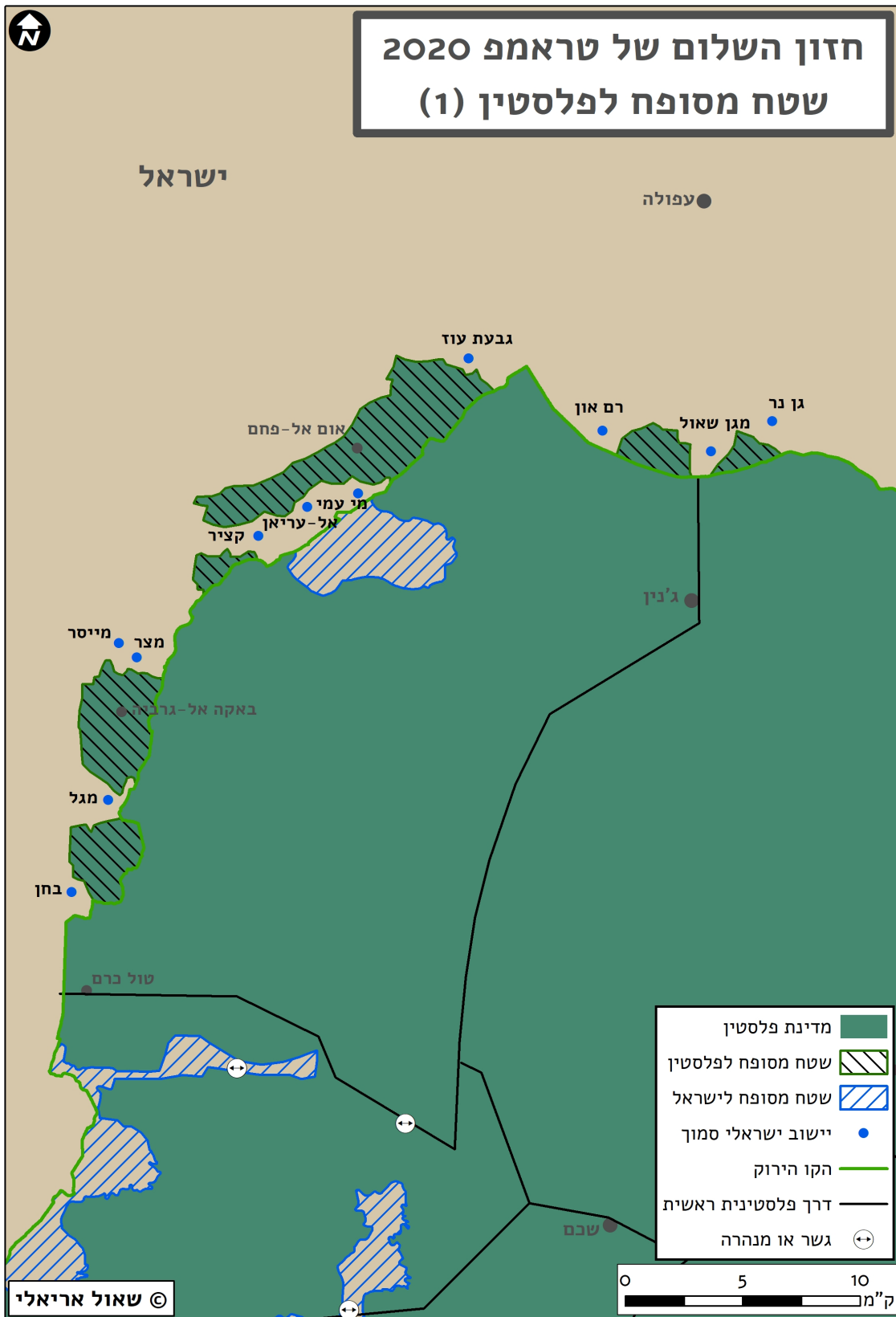
שם עברית	שם לועזית	שם ערבית	נפה	אוכלוסייה (2018)	היקף (ק"מ)	שטח (קמ"ר)
אום א-ריחאן	Umm ar Rihan	ام الريحان	Jenin	447	1.32	0.11
ד'אהר אל מאלח	Dhafer al Malih	ظهر المالح	Jenin	195	0.96	0.03
ברדלה	Bardala	بردلة	Tubas	1607	5.72	0.28
עין אל-בידא	'Ein el Beida	عين البيضاء	Tubas	1138	3.20	0.10
כרדלה	Kardala	كردلة	Tubas	203	1.07	0.03
אל-פאריסיה	Al Farisiya	الفارسية	Tubas	118	2.39	0.07
פרוש בית דג'ן	Furush Beit Dajan	فروش بيت دجن	Nablus	723	4.66	0.07
ערב אבו פרדה	A'rab Abu Farda	عرب ابو فرده	Qalqiliya	131	1.63	0.03
רמאדין	A'rab ar Ramadin al Janubi	عرب الرماضين الجنوبي	Qalqiliya	286	2.23	0.04
עזון עתמה	A'zzun A'tma	عزون العتمة	Qalqiliya	2068	3.79	0.16
א-לובן	Al Lubban al Gharbi	اللبن الغربي	Ramallah	1566	3.64	0.15
רנתיס	Rantis	رنتيس	Ramallah	3179	10.61	0.33
שוקבא	Shuqba	شقبأ	Ramallah	5459	16.19	0.60
קיביא	Qibya	قبيا	Ramallah	6090	15.68	0.58
בודרוס	Budrus	بدرس	Ramallah	1596	3.09	0.14
ניעלין	Ni'lin	نعلين	Ramallah	5118	12.56	0.65
אל-מדיה	Al Midya	المدية	Ramallah	1533	3.46	0.20
בית סירא	Beit Sira	بيت سيرا	Ramallah	3343	8.19	0.48
ח'ירבת אל-מיסבאח	Kharbatha al Misbah	خربثأ المصباح	Ramallah	6366	11.21	0.65
טירה	At Tira	الطيرة	Ramallah	1504	5.34	0.25

1.08	17.47	9304	Ramallah	بيت لقيا	Beit Liqya	בית ליקיא
0.15	2.10	828	Jericho	مرج نعجة	Marj Na'ja	מארג' נג'ה
0.10	1.65	1679	Jericho	الزبيدات	Az Zubeidat	זובידאת
0.06	2.01	243	Jericho	مرج الغزال	Marj al Ghazal	מרג' אל-גזאל
0.23	2.05	3100	Jericho	الجفتلك	Al Jiftlik	אל-ג'יפתליק
0.20	1.88	1637	Jericho	فصايل	Fasayil	פסאיל
0.25	4.38	1754	Jerusalem	بيت دقو	Beit Duqqu	בית דוקו
0.35	5.30	2634	Jerusalem	الجديرة	Al Judeira	אל-ג'ודיירה
0.48	10.94	4210	Jerusalem	بيت عنان	Beit A'nan	בית איענאן
0.50	8.78	4132	Jerusalem	الجيب	Al Jib	אל-ג'יב
1.07	11.44	6004	Jerusalem	بير نبالا	Bir Nabala	ביר נבאלה
0.11	3.14	854	Jerusalem	بيت اجزا	Beit Ijza	בית איג'זא
0.30	7.15	3876	Jerusalem	القببية	Al Qubeiba	קובייבה
0.07	2.13	401	Jerusalem	خرائب ام اللحم	Kharayib Umm al Lahim	חראייב אום א-לחם
0.73	13.98	8231	Jerusalem	بدو	Biddu	בידו
0.04	1.48	234	Jerusalem	النبى صموئيل	An Nabi Samwil	נבי סמואל
0.28	5.57	1107	Jerusalem	بيت حنينا البلد	Beit Hanina al Balad	צפון בית חנינא אל בלאד (בדואים)
1.07	24.69	6981	Jerusalem	قطنة	Qatanna	קטנה
0.36	9.80	4025	Jerusalem	بيت سوريك	Beit Surik	בית סוריק
0.35	6.24	1773	Jerusalem	بيت اكسا	Beit Ikksa	בית איכסא
0.23	2.62	142	Bethlehem	بيت سكارييا	Khallet Sakariya	ח'לית זקריא
0.02	1.70	194	Hebron	التواني	At Tuwani	א-תוואני
0.07	1.80	278	Hebron	امنيزل	Imneizil	אמניזל
13.03	265.24	106,291				סה"כ

פגיעה במרקם החיים

1. פלסטין תיעדר רציפות טריטוריאלית ותתחלק לחמישה אזורים עיקריים (ראה מפה מספר 15): ג'נין- שכם (1692 קמ"ר), רמאללה (838 קמ"ר), בית לחם-חברון (1571 קמ"ר), רצועת עזה (363 קמ"ר) ונגב מערבי (597 קמ"ר). החיבור בין אזורים אלו מבוסס על כבישים החוצים את הטריטוריה הישראלית, ששניים מהם נמתחים על פני עשרות ק"מ.
2. מתוך השטח המסופח לישראל, 1775 קמ"ר, 611 קמ"ר (34.4%), הינם בבעלות פרטית פלסטינית ושייכים לכ-150 יישובים פלסטינים. מידת הפגיעה באדמות היישובים נעה בשיעורים שונים. השלכות הפגיעה הן בתחום הקניין, התעסוקה ויכולת הפיתוח של היישוב.
3. 43 כפרים פלסטינים, במ חיים כ-110 אלף תושבים, ועוד עשרות נקודות ישוב קטנות, בהם חיים אלפי תושבים נוספים, יחיו כמובלעות מבודדות בתוך ישראל, נתונות לסמכות ביטחונית ישראלית, שתחול גם על צירי הגישה אליהם.
4. מערכת הכבישים המוצעת על פני הקיימת אינה היררכית, אינה תואמת את אופי השטח ובנייתה תפגע באורח קשה בערכי נוף וסביבה. היא תחייב בנייה של 212 ק"מ חדשים ועוד 9 גשרים/מנהרות מתוך ה-15 המוצעות (ראה מפה מספר 14 וטבלה מספר 3).
5. באם תיושם ההצעה להעברת 7 יישובים ישראלים- ערבים, הרי שמדובר בפגיעה קשה ביותר ברמת חייהם ובאיכות חייהם של 150 אלף ישראלים לשעבר.
6. המסדרון המוצע לחיבור שני חלקי השטח המוחלף בנגב המערבי, וחיבורם לעזה, מחייב סלילת כביש העוקף את 8 היישובים הישראלים הממוקמים לאורכו באורך של 65 ק"מ (ראה מפה 16).
7. מערך הכבישים בצפון מערב הגדה המערבית יידרש להיבנות מחדש, ו-8 יישובים ישראלים יקורבו אל מתחת ל-500 מטרים לגבול החדש (ראה מפה 17).

טבלה 3 – גשרים ומנהרות

מס'	מיקום / אזור	קיים / לא קיים
1	גשר אדם	קיים
2	גשר חוסיין (אלנבי)	קיים
3	צומת רימונים	לא קיים
4	ביתין / גבעת אסף	קיים גשר על כביש 60 צפונית לגבעת אסף
5	איסכאכא	קיים גשר מעל כביש 4775
6	שופה	לא קיים (קיים מעבר אחר קצת מערבית משם בכביש 574 אבל אין לו סימון במפה המקורית)
7	צומת שבי שומרון	לא קיים
8	פרעתה-אל פונדוק	לא קיים
9	א.ת ברקן	קיים מחלף כביש 446 - כביש 5
10	כביש 60 - כביש 375	קיים מעבר מתחת לכביש 60 ממש מצפון לצומת
11	תקוע/חרמלה	לא קיים
12	עזה / נחל עוז	לא קיים - כניסה ברצועת עזה למנהרת מעבר לגדה המערבית
13	בית א-רוש א-תחתא	לא קיים - כניסה בגדה המערבית למנהרת מעבר לרצועת עזה
14	קרית ארבע / בני נעים	לא קיים
15	מעון	לא קיים

העברת ערביי מדינת ישראל

הצעות לחילופי שטחים לא מאוכלסים הועלו במסגרת המו"מ בין ישראל לפלסטינים, ובאופן מפורש עלו לראשונה בהצעת הנשיא קלינטון (דצמבר 2000), על פי התקדים שנקבע בהסכם השלום בין ירדן לישראל (1994). עד היום, במהלך המשאים ומתנים, ערביי מדינת ישראל, המהווים חמישית מאזרחי ישראל וכחמישית מהעם הפלסטיני בשטחי ארץ ישראל, לא היו חלק מנושאי הסדר הקבע ועניינם לא עלה לדיון. החריג היחידי היה הצעתה של ציפי לבני, ב-2008, לאבו-עלה, לאחד את שני הכפרים שנחצו במלחמת העצמאות (ברטעה, ובית צאפפה) ועליהם הוסיפה גם את באקה אל ערביה. ההצעה נדחתה.

על רקע התגברות המתח והניכור בין הציבור היהודי לערבי, בעיקר לאחר אירועי אוקטובר 2000, עלתה הקריאה בציבור היהודי בישראל להעברת שטחים המאוכלסים באזרחים ערבים מישראל למדינה הפלסטינית לכשתקום. שיח "המאזן הדמוגרפי" הורחב אל תוך גבולות מדינת ישראל. הקולות נשמעים לא רק מהכיוון הימני של המפה הפוליטית בישראל, נוסח ח"כ אביגדור ליברמן, אלא גם מפי חוגים הרחוקים ממנו, כמו ראש הממשלה לשעבר אהוד ברק. עד כה לא הוצגה תכנית מפורטת ובה תיחום השטח ונתוני האוכלוסייה, ולא התקיים דיון מהותי בהיתכנות, באינטרסים ובהשלכות הנגזרים מרעיון זה.

המטרה שביסוד רעיון העברת שטחי מדינת ישראל המאוכלסים בערבים למדינה הפלסטינית היא בראש ובראשונה חיזוק הרוב היהודי במדינת ישראל. יש סבורים כי העברה זו תאפשר למדינת ישראל גם לשמור על גושי התנחלויות אחדים. הרעיון המסדר שבבסיס ההצעה, זהה לעקרונות החלוקה משנת 1947 – חלוקת הארץ לשתי מדינות לאום על פי הפריסה הדמוגרפית ופריסת ההתיישבות בעוד ש"הקו הירוק" משמש קו התייחסות.

לחלק מתומכיה, הצעה זו היא בחזקת "שתי ציפורים במכה אחת" – סיפוח גושי התנחלויות וחיזוק הרוב היהודי: לאחרים היא אינה אלא ביטוי להתגוננות הרוב היהודי בפני ניסיונות של חלק מהמיעוט הערבי לבטל את אופייה היהודי של מדינת ישראל. עם זאת, המשמעות בפועל של מימוש רעיון זה היא שלילת אזרחותם הישראלית של עשרות אלפי אזרחים, בניגוד לרצונם, בגלל היותם בני העם הערבי-פלסטיני, הפיכתם לאזרחים של מדינה אחרת, ניתוקם ממרקם החיים שבנו במדינת ישראל ושבנה נולדו, והעתקתם אל מרקם חיים אחר.

היתכנותו של רעיון זה תלוי בראש ובראשונה בהסכמה פלסטינית. צעד של קביעת גבול בין מדינות והעברת אוכלוסייה אינו יכול להתבצע באופן חד-צדדי, אלא רק כחלק מהסכם דו-צדדי. לפי מצב הדברים היום, אין לרעיון זה שותף פלסטיני. לצד הפלסטיני אין כל אינטרס להגשים תכנית זו. גם לא נראה שמנהיגי הפלסטינים יסכימו לצעד שמתנגדים לו אזרחים ערבים שאמורים להפוך לאזרחי מדינתם, מה עוד שיישום התכנית הוא חלק מחילופי שטחים שבמסגרתם יושארו גושי התנחלויות בעומק המדינה הפלסטינית.

להעברת שטחים מאוכלסים למדינה אחרת אין תקדים בעידן שלאחר מלחמת העולם השנייה ושל גיבוש אמנות זכויות האדם השונות. מבחינה משפטית, שינויי גבול מוסכמים בין מדינות אמנם מקובלים במשפט הבינלאומי ואפשריים אף מבחינת המשפט הישראלי כל עוד יאושרו בכנסת. אך שלילת אזרחותם של עשרות אלפים רק בשל היותם ערבים הגרים בקרבת קו הגבול, והעברתם לריבונות פלסטינית בניגוד גמור לרצונם – אלה אינן חוקיות על פי המשפט הישראלי ועל פי המשפט הבינלאומי.

הטיעון הדמוגרפי שביסוד הרעיון מניח שהרוב היהודי במדינת ישראל נתון בסכנת מספרם העולה של האזרחים הערבים ותביעות מתגברות לדה-ציוניזציה של המדינה באופן המסכן את אופייה היהודי. אלא שהמחקרים מראים כי ללא שינוי בגבולותיה הנוכחיים של מדינת ישראל, לרבות מזרח ירושלים, גם ב-2050 יהווה המגזר היהודי משיעור של 74% באוכלוסייה, וללא מזרח ירושלים – אף למעלה מזאת. לא זו בלבד שמעולם לא הוצגה תכנית מפורטת עם נתונים ברורים של תיחום השטח ומספר האזרחים הערבים. הבדיקה המדוקדקת ביחס ל'חזון השלום' בחיבור זה גם מלמדת כי השינוי שתכנית זו, אם תמומש, עשויה להביא הוא שולי ביותר. אוכלוסיית יישובי ואדי ערה ו"המשולש", מונה כ-305 אלף נפש, ומהווה 15.2% בלבד מכלל האוכלוסייה הערבית בישראל. לשם ההשוואה, מספר הפלסטינים הצפויים להפוך לאזרחי ישראל, בניגוד לרצונם, אם מזרח ירושלים תהיה חלק ממדינת ישראל – עומד על 350 אלף נפש – כלומר, גבוה מהמספרים הנ"ל (ראה טבלה 4).

הטיעון הדמוגרפי פועל לכאורה לטובת שימור אופייה היהודי-דמוקרטי של מדינת ישראל; אך כלל לא ברור מדוע יש מי שסבורים כי שלילת אזרחותם של עשרות אלפי ערבים בניגוד לרצונם, על שום היותם ערבים, עולה בקנה אחד עם אופייה היהודי של המדינה, לא כל שכן אופייה הדמוקרטי.

להצבתו של הנושא על סדר היום הפוליטי הפנימי בישראל, עוד לפני שהפך לחלק מעמדה ישראלית במו"מ כלשהו, השלכות רבות על החברה הישראלית בכלל, ועל החברה הערבית בפרט. נראה כי הצעה מסוג זה תחסל את המעט שעוד נותר מרגשי ההשתייכות של הערבים בישראל למדינה ואת סיכויי הצלחה של מגמות האינטגרציה שלהם בחברה הישראלית. האוכלוסייה הערבית בישראל פועלת בעקביות להשגת שוויון ולהגברת

השתלבותה בכלל החברה הישראלית. תכנית להעברת שטחים המאוכלסים באזרחים ערבים עלולה להיות השלב האחרון בתהליך פוליטי וחברתי של דה-לגיטימציה אזרחית והדרה של האוכלוסייה הערבית מן המערכת הישראלית. כתוצאה מכך, היחסים בין רוב ומיעוט ובין המדינה לאוכלוסייה הערבית, עלולים ללבוש שוב צביון אלים על רקע לאומי, כזה שמחפש עימות ולא פיוס.

טבלה 4 - ישובים ישראלים - ערבים

שם ישוב שיועבר	אוכלוסייה (2018)
אום אל-פחם	55,182
באקה אל-גרביה	29,393
ערעה	24,904
זמר	6,940
בסמ"ה	9,779
ג'ת	11,798
מעלה עירון	14,833
מוקייבלה	4,030
צנדלה	1,609
סה"כ	158,468
מועמדים למעבר לפלסטין	
כפר קרע	18,675
קלנסווה	22,788
טייבה	43,127
כפר קאסם	23,241
טירה	26,162
כפר ברא	3,594
ג'לג'וליה	9,984
	147,571

בזירה החיצונית, הכללת סוגיה זו במשא ומתן לשלום עם הפלסטינים מעבירה את ההתדיינות מן הוויכוח על גבולות 1967 לדיון על גבולות חלוקה אתניים-התיישבותיים ויוצרת תקדים לנכונות ישראלית לוותר על שטחים נוספים מאוכלסי ערבים בתוך מדינת ישראל. צירופו של נושא הערבים בישראל אל שאר הסוגיות העומדות להכרעה במסגרת המו"מ על הסדר הקבע, יגרור עמו גם דיון בסוגיות אחרות הקשורות לציבור זה, כמו "הפליטים הפנימיים", הפקעת הקרקעות הערביות ויחסי רוב ומיעוט במדינה, ויביא לבנאום היחסים ביו רוב למיעוט - נושא שעד כה היה מענייניה הפנימיים של המדינה.

היות ואין, כאמור, בני שיח פלסטינים פנימיים וחיצוניים לרעיון חילופי שטחים מאוכלסים, שאינו אפשרי בכפייה מבחינת המשפט הישראלי או מבחינת המשפט הבינלאומי והוא בעל משמעות דמוגרפית שולית ביותר, יש לראות הצעה זו, המבקשת להעביר אוכלוסייה ערבית לריבונות פלסטינית, כחלק מתהליך פוליטי בחברה היהודית

בישראל כיום, שבו נוצרות הסכמות פוליטיות וקואליציות חדשות בין אישי שמאל וימין (שלא היו אפשריות בעבר), על בסיס ההנחה המקבלת את עקרון חלוקת הארץ לשתי מדינות לאום. הדיון ברעיון זה הוא בעצם חלק מדיון על הרחבת הלגיטימציה הציבורית להסדר הקבע המוצע, חלק מהוויכוח על עתיד גושי ההתנחלויות ועל עיצוב אופייה של מדינת הלאום היהודית בעידן שלאחר הסכמי השלום. דיון זה הוא חשוב ולגיטימי כל עוד הוא מוצג כהווייתו ולא על ידי הכרעה מראש באמצעות מהלכים שאינם מתיישבים עם החוק הבינלאומי והישראלי, חסרי משמעות דמוגרפית בפועל, ויבואו על חשבון זכויותיו ועתידו של הציבור הערבי כולו במדינת ישראל תוך פגיעה אנושה ביחסי ערבים-יהודים ובאופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל.

כינונה של מדינה פלסטינית עצמאית בשטחי הגדה המערבית ורצועת עזה כדי לממש את זכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית, תאפשר לכלל אזרחי ישראל הערבים להגדיר את זהותם והשתייכותם למדינת ישראל ולבחור, מעמדה לאומית שוויונית, את המדינה שאתה הם מזדהים ובה הם מבקשים לממש את אזרחותם⁴⁰.

התגובה הפלסטינית לנושא הגבולות

"הגבול לפני ה-4 ביוני 1967 הוא קו הגבול הבסיסי. קו 1967 מוגדר כקו שביתת הנשק משנת 1949 יחד עם כל השינויים החוקיים שהוכנסו אליו עד ה-4 ביוני 1967.

יהיה צורך לדון במספר סוגיות בנושא גבולות במהלך שיחות ההסכם הסופי על מנת להביא לסיום הסכסוך על בסיס פתרון של שתי מדינות, ובכללן:

- **גבולות:** לישראל אין כל זכות תקפה לחלק מהגדה המערבית או לרצועת עזה. עם זאת, לטובת השלום, אנו מוכנים לדון בחילופי שטחים טריטוריאליים קלים, שוויוניים ומוסכמים, אם נחליט שזהו האינטרס שלנו לעשות זאת.
- **רצף טריטוריאלי:** על מנת שהגדה המערבית ורצועת עזה יתפקדו כיחידה טריטוריאלית יחידה, ישנה חשיבות מכרעת בקיומו של קשר טריטוריאלי המחבר בין שני חלקיה של מדינת פלסטין. על הקישור לספק תנועה קבועה ובלתי מוגבלת של אנשים, סחורות ורכבים בין שני האזורים הגיאוגרפיים. עליו להיות מסוגל להתאים גם להעברת משאבים שונים ברחבי מדינת פלסטין (למשל גז, מים, חשמל וכו'). יש צורך בהסדר או מעבר בטוח המאפשר תנועה כזו תחת משטר מוסכם עד אשר קישור טריטוריאלי קבוע יפעל במלואו. על הסדרים אלה להישאר בתוקף גם לאחר שהקשר הטריטוריאלי יהפוך אופרטיבי כאמצעי אלטרנטיבי לחיבור בין הגדה המערבית לרצועת עזה, במידה ותופרע פעולת הקישור הטריטוריאלי.
- **סוגיות גבול ימין:** סוגיות ימיות נוגעות לאזורי החוף מחוץ לרצועת עזה. יש לנהל משא ומתן לגבולות הימיים שלנו לא רק עם ישראל, אלא גם עם מדינות חוף סמוכות אחרות (בעיקר מצרים וקפריסין). דיונים אלה יצטרכו להתייחס לנושאים הקשורים למשאבים משותפים באזורי ים שונים. אנו שואפים כמדינת חוף למכלול הזכויות הימיות על פי החוק הבינלאומי."

⁴⁰ להרחבה ראה אריאלי שאול, דובי שוורץ, הדס תגרי, עוון ואיוולת: על ההצעות להעביר ישובים ערביים מישראל לפלסטין. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, 2006.

חלופה מוצעת לגבול הקבע

במחקר שנערך עבור תנועת 'מפקדים למען ביטחון ישראל', בהתבסס על הפרמטר "קווי 67 כבסיס וחילופי שטחים ביחס 1:1" גובש גבול אופטימלי לאחר בחינה מדוקדקת של:

ראשית, השפעת סיפוח 'גושי' התנחלויות על היישובים הפלסטיניים, ובפרט, מידת הפגיעה במקורות המחיה של התושבים ובמרקם חייהם, באמצעות שני הקריטריונים האחרונים ל'גבול טוב' של פוסטי⁴¹:

הקריטריון המבקש להימנע מהצבת חיץ בשטח שבין חלקיו קיימת תלות הדדית ופגיעה במרקם החיים, נבחן על ידי המבחנים הבאים בכפוף להבטחת תחליפים נאותים:

- מידת הפגיעה בקשרים הכלכליים.
- מידת הפגיעה בקשרים המשפחתיים.
- מידת הפגיעה בנגישות לעיר המחוז ולשירותים רפואיים.

הקריטריון המבקש להימנע מחציית יישובים ושטחי מחייה מיידים נבחן על ידי המבחנים הבאים:

- מידת הפגיעה באדמות שבבעלות ובשימוש תושבי הכפר.
- מידת הפגיעה במספר המועסקים בחקלאות (קבועים וזמניים).
- מידת הפגיעה במקורות המים.

שנית, ההשלכות בגין העברת שטחים מישראל על היישובים הישראליים בעלי זכויות השימוש באותן קרקעות⁴². השטחים המאותרים נבחנו לפי הקריטריונים הבאים:

- גודל השטח.
- אורך הגבול.
- מרחק מיישוב / תשתית חיונית.
- רציפות יבשתית ישראלית / פלסטינית.
- שטחי אש / בסיסי צה"ל.
- שיוך השטח (בעלות, שטח הרשות, ושימושים בפועל – ככל שהמידע נגיש).
- שימוש הקרקע (גד"ש, מטעים, טבע, בריכות).
- קיומן של תשתיות מרכזיות (וכבישים מרכזיים).
- תוכניות עתידיות (פיתוח האזור, ובמיוחד הרחבות של יישובים קיימים).
- הימצאותם של כפרים פלסטיניים נטושים מ-1948 (דבר היכול לתת מענה סמלי לפלסטינים לטובת הצדקת המהלך).
- רציפות ליישובים של ערביי ישראל.

⁴¹ זאת משום שבנוגע לראשון, סימון ברור של הגבול, אין כל קושי כיום להבטיח זאת באמצעים מלאכותיים (עמודי גבול, גדרות, שלטים), גם אם הגבול חורג מאוד מתוואים פיזיים אפשריים. יש לציין כי במסגרת המשא ומתן הכריזה ישראל כי בכל הסכם היא תבנה מבשול פיזי, בדומה ל'גדר הביטחון' הנוכחית, על קו הגבול המוסכם. ביחס לעקרון העוסק בהפרדה אתנית, הרי שההצעות שהניחו ישראל ואש"ף במהלך המשא ומתן קידשו עקרון זה והשטחים אותם ביקשה ישראל לספח מאוכלסים על ידי ישראלים בלבד.

⁴² הבדיקה נערכה על ידי מר דן רותם.

שלישית, העמדות ביחס להסדר והעתקת התושבים הישראלים לתחומי ישראל נבחנו באמצעות מדגם מייצג בקרב 1,504 בתי אב במחוז יהודה ושומרון (מתוך 39 אלף המועמדים לפינוי)⁴³.

מהבחינה עולה כי הגבול האופטימלי בין ישראל לפלסטין מבוסס על סיפוח ההתנחלויות הסמוכות לקו הירוק (ראה מפה מספר 18). גבול מוצע זה מחייב חילופי שטחים בהיקף של 242 קמ"ר המהווים 3.9% משטחי המדינה הפלסטינית (6,205 קמ"ר). אורך הגבול המוצע יעמוד על 741 ק"מ. מספר היישובים היהודיים שיסופחו יעמוד על 49 (כולל 12 השכונות במזרח ירושלים) ומספר הישראלים שיסופחו יעמוד על כ-513 אלף (79% מכלל הישראלים הגרים ממזרח ל'קו הירוק'). ביחס לחילופי השטחים, 20 יישובים ישראליים (בתחומי הקו הירוק) יאבדו 20% ויותר מאדמתם, ו-24 יישובים ישראליים (בתחומי הקו הירוק) ייכנסו לטווח הנמוך מ-1,000 מ' מקו הגבול המוצע. 69 יישובים פלסטיניים יאבדו בממוצע 15.2% מאדמתם ולא תיפגע הרציפות הפלסטינית הטריטוריאלית והתחבורתית.

כמו כן במסגרת המחקר, בוצע סקר מיפוי הביקוש, ההיצע וההתאמה של יחידות דיור זמינות למתיישבים המפונים⁴⁴. בסקר זה נמצא כי ב-62 ערים, יישובים, מושבים וקיבוצים בישראל וכן ב-20 יישובים במרחבי גושי ההתיישבות. קיימות תוכניות מאושרות הכוללות 123,512 יחידות דיור זמינות. ההנחה במחקר זה היתה כי מתוך כ-33 אלף בתי אב האמורים להתפנות, 45% יעדיפו לקבל פיצוי אישי וליתר יידרש פתרון דיורי.

לעניין התעסוקה, הרי שתחת העובדה ש-64% מכוח העבודה הישראלי במחוז יהודה ושומרון עובד בארץ, הרי שמדובר ביצירת 20 אלף מקומות עבודה בישראל עבור המתפנים. כידוע, ישראל מייצרת ב-15 השנים האחרונות כ-80 אלף מקומות עבודה חדשים כל שנה. כמו כן, בהנחת יישום ההסכם במשך 5 שנים הרי שמדובר במספר זניח לגמרי מבחינת יכולתה של ישראל.

---

⁴³ הסקר נערך, עובד ונותח על ידי פרופסור גלעד הירשברגר ודר' סיון הירש-הפלר מהמרכז הבינתחומי הרצליה

⁴⁴ על ידי 'סאיה' אדריכלים. יהודה גרינפילד - גילת וקרן - לי בר - סיני

סכום גבולות (ראה טבלה מספר 5)

מהניתוח שלעיל עולה כי הגבול המוצע ה'חזון השלום' אינו מתקרב כלל לתכונות הנדרשות להפיכתו לגבול יציב.

1. בראש ובראשונה אין הוא מקיים הפרדה אתנית בין פלסטינים לישראלים. קרוב ל-60 המובלעות משני הצדדים הופכים את ההפרדה לבלתי אפשרית ותחייב את יצירתם של עשרות הסדרים תפקודיים הקשורים לכל תחומי החיים: אכיפת חוק וסדר, תשתיות, שירותים, תנועה, קניין וכו'. על רקע המטענים השליליים שהצדדים סוחבים איתם, צפוי כי החיכוך היומיומי יוביל לאלימות והסלמה כוללת.
2. שנית, הגבול פוגע אנושות הן במרקם החיים הפלסטיני והן במקורות הייצור של הישובים הפלסטיניים. מאות אלפי דונמים שיסופחו לישראל יפגעו במקורות המחייה, הייצור וההתרחבות של יותר מ-150 כפרים פלסטינים. חילופי השטחים אינם מאפשרים לפצות אותם באדמה תמורה אדמה אלא רק בפיצוי כספי ממדינת פלסטין. כמו כן סימון הגבול ובניית מכשול הביטחון החדש יגזול אף הוא עשרות אלפי דונמים של אדמה חקלאית.
3. שלישית, השארת בקעת הירדן בריבונות ישראל מסירה את הפוטנציאל הקרקעי האחרון שנותר לפלסטינים לקליטת פליטים בדפוס קהילתי.
4. לעומת זאת, הגבול המומלץ מביא לאופטימיזציה את המחיר הנדרש בהקשר לשלושה גורמים המושפעים ממנו: ישראלים ביישובים היהודיים, פלסטינים ביישובים הפלסטיניים בגדמ"ע וישראלים ביישובים סמוכי-גבול בישראל - בגין קביעת חילופי השטחים הנדרשים לשם קביעת גבול יציב בין ישראל לפלסטין.

טבלה מספר 5 - טבלה מסכמת

מס"ד	הקריטריון	'חזון השלום'	חלופה מוצעת
1	הפרמטר "קווי 67 כבסיס וחילופי שטחים ביחס 1:1"	לא מתקיים. אינו מקובל על ממשל טראמפ וישראל	קיים. מקובל על אש"ף, הקהילה הבינלאומית, העולם הערבי וישראל (עד ממשלת נתניהו)
2	חילופי שטחים	מתקיים ביחס של 1:2.13 פער ענק באיכות השטחים	מתקיים ביחס 1:1 פער קטן באיכות השטחים
3	הפרדה אתנית	60 מובלעות בשני הצדדים	ללא מובלעות
4	הפרדה בין אוכלוסיות תלויות	חלוקת פלסטין ל-5 אזורים + מובלעות מנותקות	פלסטין מורכבת מהגדה המערבית ורצועת עזה ללא מובלעות

פגיעה ב-69 כפרים על ידי סיפוח 67 אלף דונם בבעלות פרטית	פגיעה ב-150 כפרים פלסטינים על ידי סיפוח של 610 אלף דונם בבעלות פרטית	הפרדה ממקורות הייצור	5
רציפות טריטוריאלית המבוססת על המערך הקיים.	רציפות תחבורתית בלבד המחייבת בניית מערך לא תואם באורך של מאות ק"מ ומחלפים רבים	רציפות	6
741 ק"מ	1696 ק"מ	אורך הגבולות	7

ביטחון

בקעת הירדן

מרחב הביטחון במורדות המזרחיים של השומרון ובבקעת הירדן נולד מהחשש הישראלי לאחר מלחמת ששת הימים מפני פלישה קרקעית של "חזית מזרחית פוטנציאלית" בהרכב צבאות ירדן, סוריה ועיראק. חזית זו נעלמה בהמשך: החל מהשמדת סוללות טילי הקרקע-אוויר בבקעת הלבנון והפלתם של 86 מטוסים סוריים במלחמת לבנון הראשונה ב-1982, דרך הפסקת משלוחי הנשק ללא תשלום מרוסיה לסוריה בשל קריסת בריה"מ ב-1988, הסכם השלום עם ירדן שנחתם ב-1994, כיבוש עיראק על ידי ארה"ב ב-2003 ומלחמת האזרחים המתקיימת שם, וכלה במלחמת האזרחים המתנהלת בסוריה מאז מארס 2011.

כל קצין מודיעין מתחיל יודע שאין בכוונתה או ביכולתה של איראן לשלוח גייסות משוריינים לעבר ישראל, ולחצות לשם כך 1,500 ק"מ של המדבר הערבי, החשוף לחיל האוויר הישראלי, במרחב שרובו מיושב בסונים.

מהו באמת העומק האסטרטגי של ישראל?

הסכם השלום בין ישראל לירדן כולל, זה 26 שנה, שני סעיפים שחשיבותם הביטחונית שקולה לזו של פירוז חצי האי סיני בהסכם השלום עם מצרים. שני הסעיפים מופיעים בפרק הרביעי בהסכם העוסק בביטחון, והם הדדיים. הראשון, סעיף 4, אוסר על ירדן ועל ישראל לחתום על בריתות צבאיות עם מדינות או ארגונים עוינים לצד האחר, או "לאפשר את כניסתם, הצבתם או פעולתם בשטחה, או דרכו... בנסיבות העלולות לפגוע בביטחון הצד האחר". כלומר, בהתבסס על הנחת עבודה, שאין בכוונתו או ביכולתו של צבא ירדן⁴⁵ לאיים על ישראל, הרי שגבול הביטחון האמיתי של ישראל אינו נהר הירדן, אלא הגבולות של ירדן עם עיראק, סוריה וסעודיה, שעוברים במרחק של יותר מ-300 קילומטרים ממרכזי האוכלוסייה בישראל. סעיף זה מקנה לישראל עומק אסטרטגי גדול יותר מכל הדרישות הטריטוריאליות שהועלו אי פעם על ידי התנועה הציונית, מאז ועידת השלום בוורסאי ב-1919.

⁴⁵ ירדן מחזיקה בצבא קטן למטרות הגנתיות. משתתפת באופן נרחב בכוחות השלום של האו"ם. תקציב הצבא עומד על 2.5 מיליארד דולר בלבד וחובת הגיוס בוטלה ב-1999.

האיום על ישראל היום, אך מוגדר כחדירה ו"זליגה" של טרור מירדן דרך בקעת הירדן למדינה הפלסטינית ומשם לישראל. גם לאיום זה ניתנו תשובות ביטחוניות ראויות ביותר. ראשית, בסעיף 5 בפרק הביטחון בהסכם השלום עם ירדן נכתב, כי "הצדדים מתחייבים לנקוט צעדים נחוצים ויעילים למניעת ביצוע פעולות טרור, חתרנות או אלימות משטחם או דרכו, ולנקוט אמצעים נחוצים ויעילים להילחם בפעילויות כאלה ובכל מבצעהן". יעידו מפקדי חטיבת הבקעה ואלופי פיקוד המרכז בצה"ל, שצבא ירדן הפרוס ממזרח לנהר הירדן עושה את עבודתו נאמנה, ולמעלה מכך. הצלחה זו אפשרה ומאפשרת לישראל ליהנות מגבול יציב ורגוע, ולצמצם באופן משמעותי את סדר הכוחות לאורכו.

שנית, במסגרת המשאים ומתנים בין ישראל לאש"ף הסכים האחרון להשארת נוכחות ישראלית צבאית זמנית בבקעה למשך שנים ספורות, כדי לאפשר בין היתר לנכחות הביטחון הפלסטיניים להתארגן ברחבי הגדה המערבית, לאחר נסיגת צה"ל ופינוי חלק מהמתנחלים במסגרת הסכם קבע. לאחר מכן, הסכימו הפלסטינים שתהיה בבקעה נוכחות כוחות של צד שלישי. מחמוד עבאס (אבו מאזן) הציע שכוחות אמריקאים חמושים, הנאמנים על ישראל, הם שיבטיחו את פירוז המדינה הפלסטינית והפיקוח על מעבריה.

אורך הגבול לשני הצדדים

אורכו של הגבול עם ישראל על פי 'חזון השלום' יעמוד על 1696 ק"מ (ראה מפה מספר 12). סך כל הגבולות של ישראל עם 4 מדינות ערב (מצרים, ירדן, סוריה ולבנון) עומד על 617 ק"מ. בנוסף הקו הירוק בגדה המערבית עומד על 311 ק"מ וברצועת עזה על 65 ק"מ. כלומר, הגבול עם פלסטין יגדל פי 4.6 מהקו הירוק. הגבול עם פלסטין לבדו יהיה פי 2.7 מכלל גבולות ישראל ועל זה יש להוסיף 176 ק"מ לגבול ירדן (בין הגדה המערבית לירדן). לשינוי זה החסרונות הבאים:

1. על פי 'חזון השלום' מכשול הביטחון הקיים לאורך כ-600 ק"מ, בו הושקעו עד היום למעלה מ-20 מיליארד שקלים מתקציב המדינה, יפורק. הוא ייבנה מחדש על הגבול החדש בין ישראל לפלסטין. עלות הבנייה של המכשול באורך הזה, מוערכת באופן מבוסס, על 30 מיליארד שקלים. על כך יש להוסיף תחזוקה שנתית של 4 מיליארד שקלים.
2. עיקר הקושי באורכו של הגבול נעוץ בהיקף הכוחות שיידרש לפעול לאורך המכשול. ב'מפתחות' הפעולה הנוכחיות של צה"ל בגדה וברצועת עזה מדובר בתוספת של 60 פלוגות לפחות, שהיא תוספת של 200%.
3. בשל תוספת הגבול עם ירדן צה"ל יצטרך להשאיר על כנה את החטיבה המרחבית בבקעה.
4. המעברים הרבים שיידרשו להבטחת הרציפות הפלסטינית לבקרה על תושבי המובלעות יידרשו ממשדד הביטחון להכפיל פי כמה וכמה את כוח האדם של רשות המעברים היבשתית האחראית להם כיום.
5. בנוסף, צה"ל יצטרך להשקיע כוחות מוגברים להגנת 17 המובלעות הישראליות (במפתח מינימאלי של פלוגה למובלעת) ואף ל-43 המובלעות הפלסטיניות (מפני טרור ישראלי). כמו כן צה"ל יידרש לפרוש כוחות רבים לאבטחת הצירים הן למובלעות הישראליות, באורך של 126 ק"מ, והן למובלעות הפלסטיניות.

6. כמו כן יש להדגיש כי אין ביכולתה של מדינת פלסטין להציב, ולו אחוזים בודדים, מהיקף הכוחות הנדרש ממנה כדי לאכוף חוק וסדר לאורך מכשול ביטחון בצד שבאחריותה.

לשם עמידה בכל תוספות הסד"כ שלעיל יש להניח כי צה"ל יידרש להשקעה של הצבא הסדיר בביטחון השוטף וגיוס מילואים נרחב אשר ייפגע בהתכוננות ובכוננות של צה"ל.

אחריות ביטחונית

האחריות הביטחונית הכוללת של ישראל על פלסטין מעניקה לישראל יכולת חדירה ופעולה בשטח המדינה הפלסטינית, לכאורה, במסגרת תאום. אם כך מהו ההבדל בין הכיבוש הנוכחי למצב המוצע ב'חזון השלום'?

התגובה הפלסטינית ל'חזון השלום'

"סיום הכיבוש הישראלי באמצעות נסיגה מלאה מכל השטח הפלסטיני, המרחב האווירי והמים הטריטוריאליים ללא נוכחות או שליטה ישראלית כלשהי, הוא דרישה בסיסית להקמת מדינה פלסטינית ריבונית, לפתרון הסכסוך וליציבות אזורית".

חלופה מוצעת לנושא הביטחון

הנחות יסוד

1. עיקרון העל המנחה של הסכם הקבע הוא כי בכל הסכם יעוגנו הסדרים אשר יבטיחו כי לא תיפגע יכולתה של ישראל להגן על עצמה בכוחות עצמה ויהיו הנסיבות אשר יהיו.
2. על ישראל להבטיח כי מצבה הביטחוני ישתפר כתוצאה מההסדר המדיני.
3. ההסכם יכלול סידורי ביטחון שיבטיחו כי בתרחיש של קריסת ההסכם, מצבה הביטחוני לא יורע ביחס למצב הנוכחי.
4. המזרח התיכון סובל מאי יציבות מתמשכת ונמצא בעיצומן של תהפוכות הטומנות בחובן איומים, אך גם הזדמנויות לשינוי במערך הכוחות לטובת ישראל.
5. למדינות ערב בציר הסוני המתון יש מרחב אינטרסים משותף עם ישראל הנגזר מתפיסת איומים משותפים והצורך בשילוב יכולות להתמודדות איתם, וכן אינטרס בישוב הסכסוך בין ישראל לפלסטינים.
6. הסדר קבע בר-קיימא יאפשר השתלבות ישראל במערך הסכמים אזורי ובכך ישפר את יכולתה להתמודד עם מגוון איומים.
7. לארה"ב ומדינות אירופה יש מרחב אינטרסים משותף עם ישראל וכן אינטרס בישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני-ערבי ומכאן נכונותן לסייע ליישום הסדר קבע, בכלל זה במימון ובהצבת כוח רב-לאומי.
8. בכל פתרון קבע מדינת פלסטין תכלול את הגדה המערבית ואת רצועת עזה. החלת ההסדר על הרצועה מותנית בחזרתה למרות מלאה, אזרחית וצבאית, של ממשלה פלסטינית אחת.
9. ההנהגה הנוכחית של הפלסטינים, אש"ף, מתקשה כיום להפגין שליטה בכלל הארגונים והאזורים בגדה המערבית, ונעדרת כול אחיזה ברצועת עזה הנשלטת על ידי החמאס.

10. כל עוד נמשך הניתוק בין הגדה המערבית (גדמ"ע) לרצועת עזה, הצדדים יסכימו על התניית יישום ההסכם בנושאים הנוגעים לרצועת עזה ועל מדיניות הפעולה של ישראל ביחס לחמאס וארגונים אסלאמיים אחרים.
11. הפלסטינים ככלל ידחו הסדרים ביטחוניים הפוגעים בריבונותם, למעט אלו המעוגנים בהחלטות הבינלאומיות ואלו ששימשו בהסכמי השלום בין ישראל למצרים ולירדן (פירוז, כוחות בינלאומיים, הדרגתיות וכו').
12. בשל חוסר האמון בין הצדדים, תידרש מעורבות בינלאומית, ערבית ואחרת, בכל הסדר עתידי בין ישראל לפלסטינים, כחלק מסידורי הביטחון במדינה הפלסטינית.
13. מניעת מעבר אמל"ח וגורמים בלתי מורשים בגבול בין ירדן למדינה הפלסטינית הינה מפתח ביכולת לשמירת המדינה הפלסטינית כמפורזת. לצורך כך יידרש הסדר מיוחד לבקעת הירדן שיכלול נוכחות קבועה של כוח אמריקאי חזק בצדו המערבי של נהר הירדן ואף באזור רפיח.
14. המתנגדים המרכזיים להסכם בין ישראל לפלסטינים הם איראן והארגונים הלא מדינתיים (האחים המוסלמיים, דאע"ש, ג'בהת אל-נוסרא, אל-קאעידה, חיזבאללה, חמאס, גא"פ ואחרים) אשר יפעלו למניעת ההסכם ולפגיעה ביציבותו. כמו כן קיימים בישראל גורמי טרור, קיצוניים ובעלי אינטרס למנוע הסכם ולחבל ביישומו וביציבותו.
15. גבול הביטחון המזרחי של ישראל – מציאות של הסדר בין ישראל לפלסטינים והסדרים בין ישראל למדינות ערב המתונות ייצרו מצב בו עומקה האסטרטגי של ישראל בכל הקשור לאיום הצבאי ממזרח רק יגדל.

עקרונות מנחים להסדר

1. לאחר יישום ההסכם במלואו, הגבול בין ישראל ופלסטין ייחשב קבוע וסופי.
2. הצדדים יכירו בכך שהבנה הדדית ושיתוף פעולה בעניינים הקשורים לביטחון יהוו חלק משמעותי ביחסים הבילטרליים ביניהם, ויחזקו את הביטחון האזורי.
3. פלסטין וישראל יבססו את יחסיהן הביטחוניים על שיתוף פעולה, אמון הדדי, יחסי שכנות טובה והגנה על האינטרסים המשותפים שלהן.
4. משטר הגבול יוגדר כ"פתוח" או "נושם", ויאפשר מעבר מבוקר של סחורות, כלי רכב, פועלים ותיירים בין שני הצדדים.
5. פלסטין וישראל:
  - יכירו ויכבדו את זכות הצד השני לחיות בשלום בגבולות בטוחים ומוכרים, חופשי מאיומי מלחמה, טרור ואלימות.
  - יימנעו מאיום או שימוש בכוח כנגד השלמות הטריטוריאלית או העצמאות המדינית של הצד השני, ויישבו את כל המחלוקות ביניהן בדרכי שלום.
  - יימנעו מלהצטרף, לסייע, לקדם או לשתף פעולה עם כל קואליציה, ארגון, ברית צבאית או אמנה ביטחונית, שמטרותיהם או פעולותיהם כוללות התקפה או פעילויות עוינות אחרות נגד הצד השני.
  - יימנעו מלארגן, לעודד או להרשות הקמה של כוח לא סדיר או של כנופיות חמושות,

- לרבות שכירי חרב ומיליציות בתוך שטחם וימנעו את הקמתם. במובן זה כל כוח לא
- סדיר או כנופיות חמושות קיימות יפורקו, ויימנעו מלהתאגד מחדש בשום זמן בעתיד.
- יימנעו מלארגן, לסייע, להרשות או להשתתף במעשי אלימות בתוך או נגד הצד השני, ויימנעו מלהסכים לפעילות המכוונת להפעלת אחרים במעשים כאלה.
6. הגבול בין ישראל לפלסטין יבוסס על קווי 1967 עם הסדרים והתאמות המתבקשים מהצרכים הדמוגרפיים של מדינת ישראל שיכללו את גושי ההתיישבות המרכזיים, היישובים הישראליים צמודי ה'קו הירוק' והשכונות היהודיות במזרח ירושלים ועל השינויים המתחייבים כתוצאה מהעברת שטחים מישראל לפלסטין.
7. כדי לקדם את שיתוף הפעולה הביטחוני, הצדדים יקימו ועדת ביטחון עליונה משותפת שתתכנס על בסיס חודשי לפחות. לוועדת הביטחון המשותפת יהיה משרד משותף קבוע והיא תוכל להקים תתי-ועדות כפי שתמצא לנכון, כולל תתי-ועדות לפתרון מידי של מתחים מקומיים.
8. ירדן ומצרים ייטלו חלק בהסדרי הביטחון על בסיס תמיכתן בהסכם השלום, ומתוך דאגה ליציבותו ולהשפעתו על אינטרסיהן.
9. ההסכם יכלול הסדרים פונקציונליים:
10. שני הצדדים יקימו אזורי תעשייה משותפים לאורך הגבולות, הכוללים סידורי ביטחון מיוחדים.
11. כל צד יבטיח את שלמות ופונקציונליות התשתית הנמצאת בשטחה אך בשימוש של הצד השני.
12. הסדרים פונקציונליים מוסכמים בין שני הצדדים ייקבעו על מנת להבטיח נסיעה רצופה למקומות הקדושים.
13. הסדרים פונקציונליים שיוסכמו בין שני הצדדים יוקמו על מנת לאפשר את מעברם של שירותי הצלה, כיבוי אש וצוותי רפואה, כפי שיידרש על ידי כל צד.
14. השיקולים הביטחוניים של ישראל יעמדו בראש סדר העדיפות ויבטיחו כי:
- גם בתרחיש של קריסת ההסכם או הפרתו על ידי הפלסטינים, יישמר ביטחון מדינת ישראל ולא תיפגע יכולתה להגן על עצמה, בכוחות עצמה.
  - ביטחון מדינת ישראל יסתמך על עוצמתה הלאומית ולא ישען על נכונות או יכולת הפלסטינים ו/או כוחות רב-לאומיים לעמוד בהתחייבויותיהם.
15. יישום הסכם הקבע ברצועת עזה מותנה:
- בקיום שלטון פלסטיני מרכזי המפעיל שליטה אפקטיבית ברצועת עזה.
  - בפרוק ארגוני הטרור ותשתיותיהם ברצועה ובהבטחת עקרון הפרוז של המדינה הפלסטינית גם בעזה.

פירוז המדינה הפלסטינית:

1. המדינה הפלסטינית תהיה מפורזת וייאסר עליה:
  - לכרות בריתות צבאיות עם מדינות, ארגונים או גורמים עוינים לישראל.
  - להזמין או להתיר לצבא או לארגון זר לחנות בשטחה, לעבור דרכו או לעשות בו כל שימוש אחר.
  - להחזיק בכוחות צבאיים או באמצעי לחימה מחוץ לשטחה.

2. גבול פלסטין – ירדן יהווה קו ביטחוני להבטחת פירוז פלסטין ולמניעת כניסת גורמים עוינים לשטחה.
3. רצועה משני צדי נהר הירדן תוגדר כ'אזור ביטחוני מיוחד' ויתקיימו בה הסדרים מיוחדים המשלבים (לפרקי זמן ובנהלים מוסכמים) יכולות של ירדן, המדינה הפלסטינית, ישראל, והכוח הרב-לאומי.
4. ישראל תקיים בקרה (לתקופה מוסכמת) על כניסת אנשים ומטענים במעברי הגבול הבינלאומיים, ביבשה, באוויר ובים.
5. 'עומק אסטרטגי מותנה': בכפוף לכללי התנהלות שיגובשו בין הצדדים, שטחה של המדינה הפלסטינית יהווה 'עומק אסטרטגי מותנה' של מדינת ישראל (כפי שמתקיים על פי ההסכם עם ירדן ובדומה לפירוז חצי האי סיני בהסכם עם מצרים).
6. במדינה הפלסטינית ייפרס כוח רב-לאומי: הכוח יהיה בפיקוד אמריקאי, בדומיננטיות של כוחות אמריקאים מובחרים ובהשתתפות יחידות מצבאות אחרים על פי הסכמת הצדדים.

כוחות הביטחון הפלסטינים

משימתם של כוחות הביטחון הפלסטינים כוללת מניעת ערעורו של המשטר המדיני ותמיכה בשלמותה של מדינת פלסטין ובכבודה, לרבות: לחימה בטרור וסיכולו; אכיפה קפדנית של עקרון הפרוז; מניעת הברחת אמצעי לחימה, בקרת גבולות; אכיפת חוק וסדר; איסוף מודיעין; חילוץ והצלה; שירותים קהילתיים.

עם הקמת המדינה הפלסטינית, כל כלי נשק לא חוקי ייאספו על ידי כוחות הביטחון הפלסטינים, יועבר אל הכוח הרב-לאומי ויושמד על ידו.

גבול ישראל – פלסטין

גבולות ישראל פלסטין בגדה המערבית ובעזה יתבססו על מערכת הגנה רבת מרכיבים: מודיעין מסכל, איסוף מודיען טקטי, מערכת המכשול והגדרת אזורים ביטחוניים רגישים והעברת אחריות ביטחונית מדורגת ומותנית.

גבול פלסטין – ירדן

יהווה קו ביטחוני חיוני נוסף להבטחת פירוז המדינה הפלסטינית, מניעת הברחות וכניסת גורמים עוינים משטח ירדן לשטח המדינה הפלסטינית ולישראל, על כל המשתמע מכך.

גבול פלסטין – מצרים

יהווה קו ביטחוני חיוני נוסף להבטחת פירוז המדינה הפלסטינית, מניעת הברחות וכניסת גורמים עוינים משטח מצרים לשטח המדינה הפלסטינית ולישראל, על כל המשתמע מכך.

מעברים בינלאומיים

המעברים הבינלאומיים צריכים להבטיח באופן יעיל מעבר בטוח ומכובד של אנשים וסחורות בין פלסטין לירדן, תוך מניעת שימוש לרעה בהברחת אמצעי לחימה וחומרים בלתי חוקיים אחרים, וכן אנשים המציבים סיכון ביטחוני עבור אחד או יותר משלושת הצדדים. בנוסף, יש להבטיח ולהגן היטב על מתקני המעבר.

מסדרון עזה – גזמ"ע

המסדרון יהיה בריבונות ישראלית ובניהול פלסטיני.

התווך הימי

בדומה למרחב האווירי, ישלטו הפלסטינים במים הטריטוריאליים שלהם שבתחום עזה, אך עם מגבלות מסוימות אשר יאפשרו לישראל לשמור על הביטחון הכללי, על פי חוק הים של אמנת האומות המאוחדות (UNCLOS).

המרחב האווירי

המרחב האווירי האזרחי הישראלי-פלסטיני יהיה חלק מישראל - Flight Information Region (FIR). הוא ינוהל על ידי הבקרה האווירית של ישראל עם שקיפות לצד הפלסטיני באשר לתעבורה אזרחית בשטחם. יוקם 'תא תאום אווירי' בין ישראל ובין פלסטין.

תחנות התרעה

ישראל תוכל להחזיק בשתי תחנות התרעה: בבעל חצור (ג'בל אל-עצור) ובהר עיבל (ג'בל עיבל) לשם הפעלתו של ציוד פיקוח אלקטרוני ואופטי, הן אקטיבי והן פסיבי.

הכוח הרב לאומי

Multilateral Force for the Implementation of the Israeli-Palestinian Peace Agreement

1. הכוח הרב-לאומי יוקם במסגרת ההסכם בין הצדדים ויהיה חלק בלתי נפרד ממנו.
2. הכוח הרב-לאומי יהיה בעל יכולת לבצע את משימותיו ולתת מענה לדרישות ישראל לסידורי ביטחון אמינים תוך פגיעה מזערית בריבונות הפלסטינית.
3. הכוח יפקח, יוודא ויסייע ביישום מחויבות הצדדים להסכם ולמניעת הפרתו.
4. הכוח הרב-לאומי יהיה בפיקוד אמריקאי ובדומיננטיות של כוחות צבא אמריקאים מובחרים ובהשתתפות צבאות אחרים על פי הסכמת הצדדים.
5. הכוח הרב-לאומי ייבנה ויפעל על פי מנדט שיוסכם בין הצדדים.
6. בבקעת הירדן הכוח יהיה אמריקאי בלבד ויפעל בתיאום עם מערכת הביטחון הירדנית בכל האמור לפעילות אבטחת הגבול לאורך נהר הירדן ובמעברי הגבול, ובתיאום עם מערכת הביטחון המצרית בהקשרי גבול רצועת עזה.

התווך האלקטרוני מגנטי

שימוש במרחב האלקטרוני מגנטי ע"י מי מהצדדים לא יפריע לשימוש הצד השני. ישראל תשמר את השליטה באלמנטים הביטחוניים של הספקטרום תוך הגעה להבנות עם הפלסטינים לגבי השימוש האזרחי בתדרים.

הסדרים מדיניים – ביטחוניים אזרחיים

ההשתתפות במסגרת הביטחון האזרחי המתוכננת צריכה להיות פתוחה לכל מדינות האזור אשר יקבלו את תנאיה. אלה, אמורים לכלול מחויבות ליציבות אזרחית, תמיכה ביוזמת השלום הערבית, תמיכה בהסכם שתי המדינות הישראלי-פלסטיני על בסיס משא ומתן, ומרגע שהושג הסכם כזה – נכונות לכונן יחסים דיפלומטיים מלאים עם ישראל. מדינות

מחוץ לאזור החולקות את המטרות הללו ויתרמו להשגתן, כמו ארצות הברית ורוסיה, וכן ארגונים רלוונטיים (האיחוד האירופי, נאט"ו, הליגה הערבית), יוזמנו לקחת חלק במסגרת אך לא בתהליכי קבלת ההחלטות.

עקרונות ושלבים לתוכנית היישום

שלב א' – עד 5 שנים

1. אחריות ביטחונית מלאה של ישראל בשטחי סי שבאחריותה.
2. שליטה אזרחית וביטחונית מלאה של ממשלת פלסטין ברצועת עזה.
3. פירוז רצועת עזה בהתאם להסכם.
4. פינוי והעתקת מחנות צה"ל.
5. בניית המכשול ומעברי הגבול לאורך תוואי גבול ירדן – פלסטין.
6. בניית המכשולים ומעברי הגבול לאורך הגבולות של ישראל ופלסטין.
7. החלת משטר גבול בגבול פלסטין – מצרים.
8. פינוי היישובים ממזרח לתוואי הגבול המוסכם ויישוב המתיישבים.
9. השלמת הכשרת כוחות הביטחון הפלסטיניים.
10. בניית הכוח הרב-לאומי.
11. העברה הדרגתית של שטחי C לאחריות מדינת פלסטין.
12. בניית המסדרון / "מעבר בטוח" זמני.

שלב ב' – עד 8 שנים

1. העברה מדורגת של האחריות האזרחית והביטחונית לידי ממשלת פלסטין ולידי הכוח הרב-לאומי, לרבות באזור הביטחוני המיוחד בבקעת הירדן.
2. התבססות והיערכות הכוח הרב-לאומי על מרכיביו השונים.
3. העברת האחריות על מעברי הגבול בגבול ירדן – פלסטין לממשלת פלסטין.

שלב ג' – ריבונות מלאה של ממשלת פלסטין.

1. לחימה מתמשכת בטרור, משטר גבולות ופעילות מבצעית של הכוח הרב-לאומי.
2. הסדרי הביטחון הכוללים, לרבות ה'איזור הביטחוני המיוחד' ייבחנו כעבור 10 שנים מיישום שלב ב'.

סכום הביטחון

1. הסכם אשר יצטייר כהוגן ויאושר ע"י רוב האוכלוסייה הפלסטינית יעניק לרוב התומך אינטרס בהוקעת ובידוד המיעוט המתנגד להסכם.
2. הסדר עם הפלסטינים יאפשר יצירת ברית ביטחונית-מדינית אזורית בין ישראל למספר מדינות ערב מרכזיות על בסיס אינטרסים משותפים כגון:
  - לחימה בארגוני טרור, סלפים, ג'הדיסטים ואחרים.
  - התמודדות עם האיום האיראני הן הגרעיני והן התת-גרעיני.
  - בלימת התפשטות "הסחר השיעי".
  - חיזוק המשטרים הסונים המתונים.

- ייעול המאבק בהברחות אמל"ח ברחבי האזור.
- 3. שיפור מעמדה הבינלאומי של ישראל ובליימת מגמות עוינות כ-BDS.
- 4. הגדלת הסיוע הביטחוני האמריקאי לישראל.
- 5. שחרור צה"ל מאחריות למשימות שיטור וחינוך עם אוכלוסייה אזרחית ומיקודו במשימות הליבה הביטחוניות תוך מיקוד משאביו בהתעצמות, התכוננות ומוכנות.
- 6. הפגת המתח הביטחוני עם ערביי ישראל.
- 7. הפניית משאבים תקציביים לנושאי חברה ורווחה.

טבלה 6 – טבלה מסכמת לביטחון

מס"ד	קריטריון	'חזון השלום'	חלופה מוצעת
1	עומק אסטרטגי	+	+
2	סד"כ ישראלי	פי שלוש מהנוכחי	קטן מהנוכחי
3	סד"כ פלסטיני	לא אפשרי	גדול מהנוכחי
4	הגבול עם ירדן	מתארך ב-103 ק"מ	ללא שינוי
5	נקודות חיכוך	מאות חדשות: מובלעות, מעברים, מחלפים	הפרדה אתנית בגבול 'נושם'

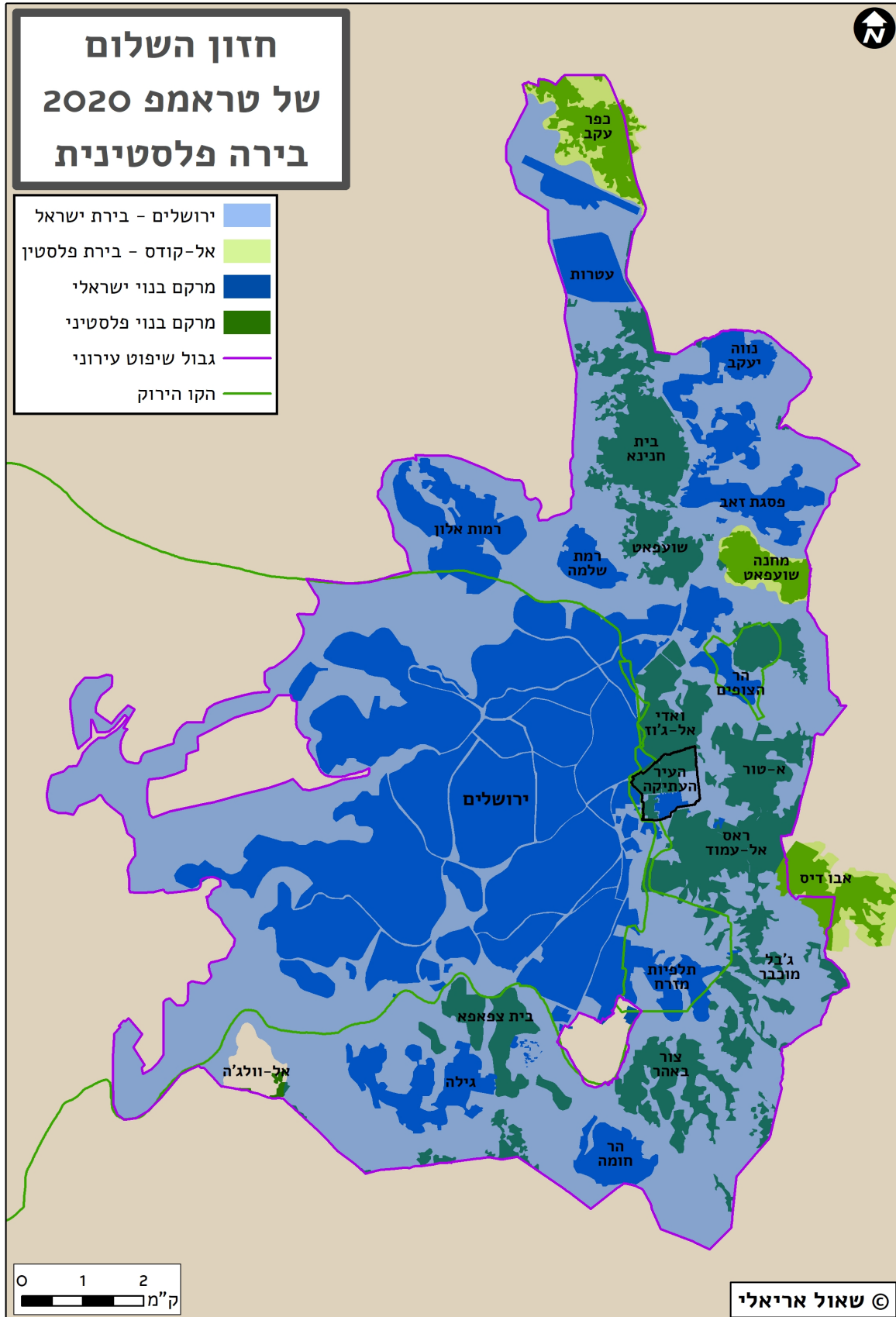
ירושלים

בירה "בירושלים"

ב'חזון השלום' מוצע להקים את הבירה הפלסטינית בעיירה אבודיס, שאינה חלק מירושלים המאוחדת ומהכפרים שנותרו מחוץ למכשול הביטחון בירושלים: כפר עקב, סמירמיס, שכונת מאטר, מחנה פליטים שועפט (אך לא את הכפר וולג'ה - 781 דונם) (ראה מפה 19).

כלומר, במספרים: מתוך שטחה של ירושלים המאוחדת העומד על 126,400 דונם, יישארו בריבונות ישראל 117,725 (93%) ולבירה הפלסטינית יינתנו-3,483 (2.75%)⁴⁶. יש להדגיש כי הפלסטינים והעולם הערבי אינו רואה בכפרים אלו חלק מירושלים. לאחר מלחמת ששת הימים, כולם סופחו על ידי ישראל לתחום ירושלים מסיבות שונות. לכפרים/שכונות אלו אין בנמצא תשתית מוסדית, אורבנית, תשתיתית, כלכלית ותחבורתית מינימלית ביותר בכדי לשמש כבירה כלשהיא. מנגד, כל המקומות הקדושים בעיר העתיקה ובסביבותיה, הן למוסלמים, ובראשם הר הבית, והן לנוצרים, ובראשם כנסיית הקבר יישארו בריבונות ישראלית. מרכז החיים העירוני, מוסדות ציבוריים, בתי חולים וכו' יישארו כולם תחת ריבונות ישראל. ההצעה ב'חזון השלום' לבנות חלופה לכל אלו בעטרות אינה מתיישבת עם ההיסטוריה של העיר ועם ההתפתחות הטבעית שלה.

⁴⁶ יתרת השטח הוא הכפר וולג'ה

הקריאה להכיר באזור זה כ'אלקודס' אינה יכולה להתיישב, הן מהבחינה ההיסטורית והן מהבחינה הדתית, עם המושג הזה ועם מיקומו בתרבות הערבית ובדת האסלאם. כי אזור זה, בראש ובראשונה, לא כולל את הר הבית עליו בנויים מסגד אלאקצא וכיפת הסלע, שהציבו את ירושלים תחת כנפי האסלאם. שנית, אין בו אף לא חלק אחד מהעיר העתיקה ו'האגן ההיסטורי' – שהיוו את ירושלים מראשיתה ועד למחצית המאה ה-19. ולבסוף, אף שכונה מאלו שהרכיבו את ירושלים המזרחית עד 1967. קריאה זו מבקשת מהפלסטינים, מהערבים ומהמוסלמים להתכחש לדתם ולהיסטוריה שלהם.

'בחזון השלום' ניתנות שלוש אפשרויות לבחירה למעמד התושבים הפלסטינים שאחת מהם היא אזרחות, אך אין זה כלל בטוח כי הדברים יתממשו לאור ניסיון חצי המאה שעברה. כמו כן האפליה המתמשכת וההזנחה של מזרח ירושלים הפלסטינית צפויה להימשך. כך הודו שני ראשי העיר. הראשון, טדי קולק המיתולוגי, אמר ב-1990 "אמרנו שוב ושוב שנסווה את זכויותיהם של הערבים לזכויות היהודים בעיר. דיבור ריק מתוכן... הם היו ונשארו אזרחים מדרגה שנייה ושלישית... בשביל ירושלים היהודית עשיתי משהו ב-25 השנים האחרונות. בשביל מזרח ירושלים? כלום! מה עשיתי? בתי ספר? שום דבר! מדרכות? כלום! בתי תרבות? מאומה!". ואחריו, אהוד אולמרט, במאי 2012 "מבחינות רבות אני חושב שירושלים מתקדמת", אומר אולמרט ומיד מסייג. "...אני מדבר על ירושלים שהיא מערב ירושלים. אני מתכוון לשכונות שבהן גרים יהודים, גם במה שלא היה חלק מהעיר עד 67 במה שקשור לחלקים אחרים של ירושלים, שבהם לא גרים יהודים, אין שינוי גדול. הגעתי למסקנות עצובות מאוד לגבי עתידה של ירושלים כעיר מאוחדת... אף ממשלה ישראלית מאז 67 לא עשתה אפילו אפס קצהו של מה שנדרש כדי לאחד את העיר באופן מעשי... גם הממשלה שאני עמדתי בראשה לא עשתה את כל מה שהיה צריך כדי להפוך את ירושלים לעיר מאוחדת. אמנם השקענו בירושלים, אבל במודע השקענו בעיקר במערב העיר ובשכונות החדשות כמו הר חומה, פסגת זאב, רמות וגילה, ונמנענו מלהשקיע באזורים שאני חושב שבעתיד לא יהיו חלק מירושלים שתהיה בריבונות מדינת ישראל". די לראות כיצד ישראל נהגה במשבר ה'קורונה' במזרח ירושלים במהלך 2020 בכדי לעמוד על עומק האפליה⁴⁷.

ב'חזון השלום' נכתב לגבי חופש הגישה למקומות הקדושים את הדברים הבאים "על האתרים הקדושים של ירושלים להישאר פתוחים וזמינים עבור מתפללים שלווים ותיירים מכל הדתות. יש לאפשר לאנשים מכל אמונה להתפלל בהר הבית / חראם אל-שריף, באופן שמכבד לחלוטין את דתם, תוך התחשבות בזמני התפילות והחגים של כל דת, כמו גם גורמים דתיים אחרים". במילים אחרות, תחת הריבונות הישראלית, הנושאת גם בסמכות הביטחון, קל יהיה מאוד להגדיר, בדומה לנעשה היום, מי הם "מתפללים לא שלווים" שאינם רשאים לעלות להר הבית.

כמו כן, מהי משמעות התפילה ליהודים המוצעת ב'חזון השלום'? בפועל מדובר בבניית בית כנסת בניגוד להלכה הקובעת את שטח הר הבית כאסור בעליית יהודים ("מורא

---

⁴⁷ במזרח ירושלים חוששים שגל הפיטורים בשל הקורונה יוביל לעוני ולרעב. הארץ, ניר חסון, 1 באפריל 2020

המקדש"). במהלך השיחות בטאבה בינואר 2001 הרב הראשי לישראל, אליהו בקשי דורון, הסביר לשר ביילין שמבחינה דתית חל איסור מוחלט לעלות להר הבית – אסור לבקר ואסור להתפלל; לפיכך אין מקום על ההר שבו מותר להיות ומקום שבו אסור להיות. אין גם תועלת בהקמת בית כנסת בהר הבית, כי אם יוקם – אסור יהיה להתפלל בו. עם זאת, הרב הדגיש כי ישראל זקוקה לריבונות מדינית בהר הבית, כי אם זו תינתן לפלסטינים – הם יעשו לטענתו כל שביכולתם כדי למחות את שרידי בית המקדש ולמחוק את זכר שורשינו. הריבונות נדרשת כדי למנוע זאת מהם ולא כדי לעלות להר.

בניית בית כנסת ותפילה ליהודים תהיה הפרה של הסטטוס קוו בהר הבית מזה 1300 שנה (למעט בתקופה הצלבנית שאף בה לא הותר ליהודים לעלות להר הבית). האם אין בזה הזמנה לחיכוך יומיומי שיוביל להתפרצויות של אלימות?.

התגובה הפלסטינית ל'חזון השלום' בסוגית ירושלים

"בהתאם לחוק הבינלאומי וכאמור בהצהרת העקרונות, כל ירושלים (ולא רק מזרח ירושלים) נתונה למשא ומתן בהסדר קבע. ביחס למזרח ירושלים, מכיוון שהיא נותרה חלק מהשטח הכבוש מאז 1967, לישראל אין זכות לאף חלק ממנה.

כלב הפוליטי, הכלכלי והרוחני של מדינתנו, לא יכולה להיות מדינה פלסטינית ללא מזרח ירושלים, ובמיוחד העיר העתיקה וסביבתה, כבירתה. אנו מחויבים לכבד את חופש הפולחן והגישה לאתרים דתיים במזרח העיר לכולם. כל האמצעים האפשריים יינקטו על מנת להגן על אתרים אלה ולשמור על כבודם.

מעבר להבטחת ריבונותנו במזרח ירושלים, נשקול מספר פתרונות, כל עוד הם אינטרס שלנו ותואמים את המשפט הבינלאומי. לדוגמה, ירושלים עשויה להיות עיר פתוחה הן לפלסטינים והן לישראלים – בירת שתי מדינות. לא משנה מה הפתרון הספציפי, מזרח ירושלים חיונית לכדאיות הכלכלית, הפוליטית והתרבותית של מדינתנו העתידית. לא יכולה להיות כלכלה לאומית פלסטינית משולבת, וכך לא יכול להיות פתרון בר-קיימא לסכסוך, ללא פתרון במשא ומתן לירושלים שמבטיח את זכויותינו".

חלופה מוצעת לסוגית ירושלים

ישנן שתי חלופות אפשריות: האחת, חלוקת מזרח ירושלים על פי העיקרון הדמוגרפי – שכונות יהודיות לישראל ושכונות ערביות לפלסטין, ומשטר מיוחד ל'אגן ההיסטורי'. השנייה, שמירת ירושלים כעיר פתוחה בין שני הרשויות המוניציפאליות העירוניות והפרדתה מפלסטין וישראל באמצעות מכשול פיזי.

חלופה ראשונה (ראה מפה מספר 20):

1. מעמד התושבים – שינוי הגבולות העירוניים ב'חוק ירושלים', הענקת תושבות ואזרחות פלסטינית לתושבים הפלסטינים של מזרח ירושלים בתמורה לביטול התושבות הישראלית.
2. מכשול ומעברים – בניית מכשול שמשני צדיו יפעלו כוחות הביטחון של הצדדים למניעת מעבר לא מורשה, או כול פעילות טרור ופעילות פלילית אחרת. בין שתי הערים תוקם מערכת מעברים מבוקרת לתנועת סחורות, כלי רכב, הולכי רגל ותיירים.

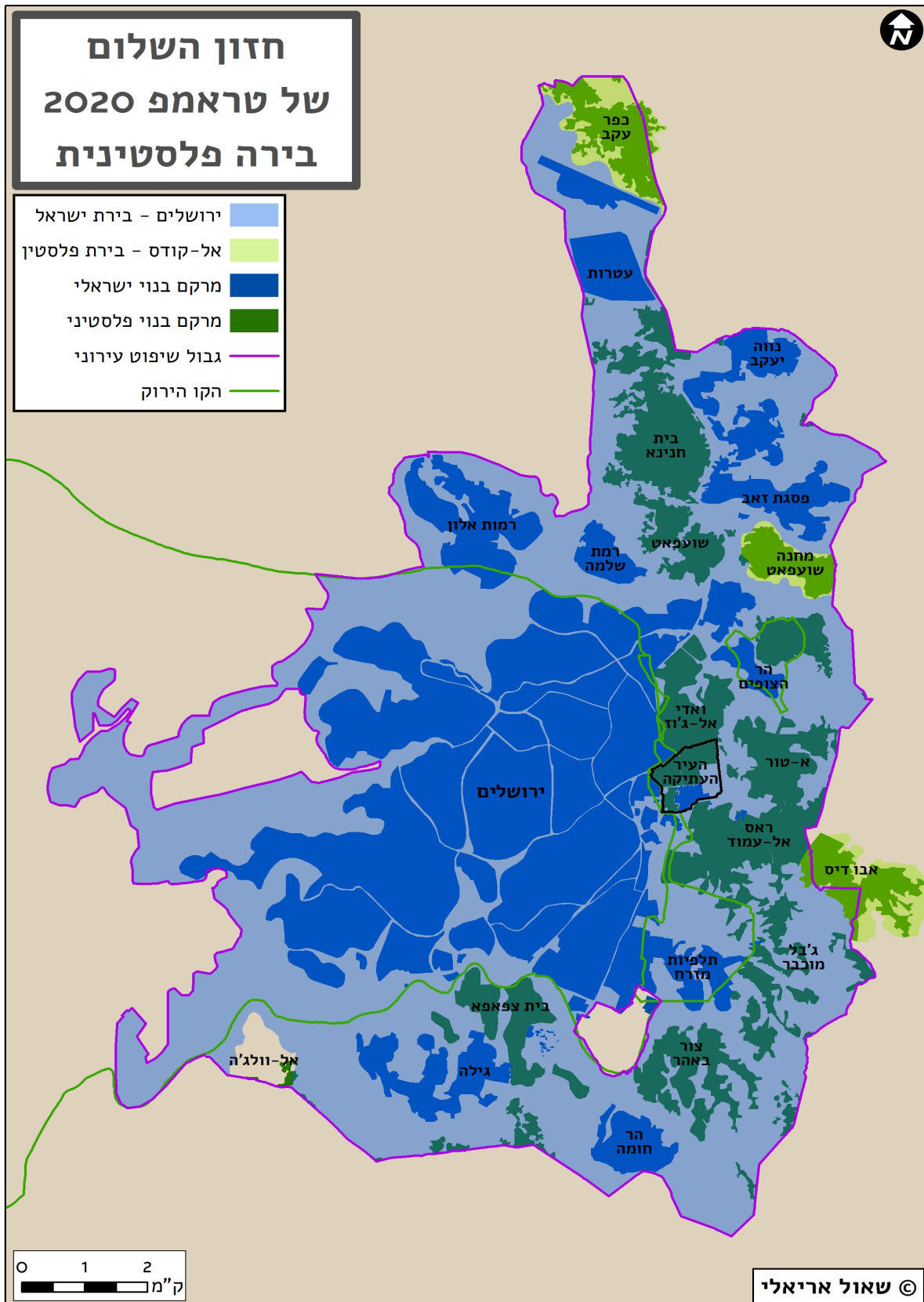
3. סידורי הביטחון ב'אגן ההיסטורי':

- 'האגן ההיסטורי' יכלול את העיר העתיקה, עיר דוד, הר ציון, אגן הקדרון, הר הזיתים והר המשחית (2 קמ"ר, 70 אלף תושבים, 90% מהם ערבים)
  - מכשול – האגן ההיסטורי יופרד מירושלים העברית ואל קודס הפלסטינית באמצעות מכשול רך (גדר דקורטיבית מתריעה במודל הגדר של שד"ת נתב"ג) וימוקמו בו נקודות מעבר להולכי רגל, תיירים, כלי רכב ונותני שירותים.
  - יובטח חופש הגישה לכול המקומות הקדושים וחופש הפולחן במ ישמר בהתאם לסטטוס קוו.
  - ישראלים ופלסטינים ייהנו מגישה חופשית ל"אגן ההיסטורי" באמצעות מערכת מעברים מנוטרת על ידי הגורם המוסמך (כוח רב לאומי/כוחות משותפים) באמצעות הצגת תעודת זהות בלבד. לא יהיה מעבר ממדינה למדינה דרך ה"אגן ההיסטורי".
  - תוקם ועדה משותפת ישראלית-פלסטינית רב לאומית לבוררות בענייני ה'אגן ההיסטורי'.
  - ניהול אדמיניסטרטיבי של השטח – ישראל ופלסטין ימנו באמצעות מנדט כוח רב לאומי (ממדינות ערב, אירופה וארה"ב) אשר ינהל את האגן ההיסטורי בכול תחומי החיים (מביטחון ועד תיירות ובכלל), בסיוע עיריית ירושלים ועיריית אלקודס.
  - הכוח הרב לאומי – ייפרס בשטח האגן ההיסטורי ובנקודות רגישות בעיר ויפקח על ביצוע ההסכם על ידי הצדדים.
  - הישראלים יוסיפו להחזיק באזרחות ישראלית והפלסטינים באזרחות פלסטינית.
  - הצדדים יבחנו כול עשר שנים את המנדט הקיים ויוכלו לבטלו בהסכמת שני הצדדים.
- חלופה שנייה (ראה מפה 21) – שתי רשויות עירוניות נפרדות במסגרת עיר פתוחה שתופרד באמצעות מכשול מישראל ופלסטין.

סיכום ירושלים

על פי 'חזון השלום' אין בנמצא בירה פלסטינית בירושלים, אלא קיבוע המציאות הקיימת ואף שיפורה לטובת ישראל, מן הבחינה הדמוגרפית והכלכלית, עם הוצאתן של השכונות שמחוץ למכשול הביטחון מתחום הריבונות הישראלית. לעומת זאת החלופה המוצעת מאפשרת את הקמתה של בירה פלסטינית, אל-קודס, לצידה של ירושלים.

פליטים

ההצעה ב'חזון השלום' מעניקה לישראל את זכות הוטו על חזרת פליטים פלסטינים למדינת פלסטין ואף מגבילה את מספר הפלסטינים שייקלטו מדינות אסלאמיות שלישיות ל-50 אלף. לפיכך, היא אינה יכולה לשמש פרשנות הולמת להחלטת האו"ם 194, סעיף 11. במילים אחרות, הפליטים יישארו כולם במקום מושבם.

סיפוח בקעת הירדן לישראל גוזלת מפלסטין את המרחב היחידי בעל הפוטנציאל לקליטת פליטים (בעיקר מלבנון). השטחים שישראל אמורה להעביר ממערב הנגב אינם בעלי יכולת לקליטת מספר ניכר של פליטים.

התגובה הפלסטינית לסוגיית הפליטים

"פליטים - החזון שלנו מחייב פתרון צודק לסוגיית הפליטים הפלסטינים בהתאם לחוק הבינלאומי, בדגש על החלטה 194 של האספה הכללית של האו"ם. על פתרון צודק להיות מבוסס על זכות השיבה ופיצויים. עמדתנו ביחס לפליטים כלולה ונתמכת גם ביוזמת השלום הערבית (API) הקוראת "לפתרון צודק לבעיית הפליטים הפלסטינים בהתאם להחלטת האספה הכללית של האו"ם 194". פתרון צודק לסוגיית הפליטים צריך להתייחס לשני היבטים: זכות השיבה ופיצויים.

זכות השיבה - המפתח לפתרון סוגיית הפליטים הוא ההכרה של ישראל בעקרונות ובזכויות החלים של הפליטים, כולל זכותם של הפליטים שלנו לחזור לבתיהם ולאדמותיהם. ההכרה של ישראל בזכות השיבה תסלול את הדרך למשא ומתן כיצד ליישם זכות זו. הבחירה היא חלק קריטי בתהליך. יש לאפשר לפליטינו לבחור כיצד ליישם את זכויותיהם ולנרמל את מעמדם. על האפשרויות לפליטינו להיות כדלקמן: חזרה לישראל, חזרה ל / יישוב מחדש במדינה פלסטינית עתידית, השתלבות במדינות מארחות או יישוב מחדש במדינות צד שלישי. שיקום בצורה של הכשרה מקצועית, חינוך, שירותי רפואה, מתן דיור וכו', יהיה גם הוא מרכיב הכרחי בכל אחת מהאפשרויות.

פיצויים - הפיצויים מורכבים משלושה יסודות. הראשון הוא ההכרה של ישראל בתפקידה ביצירת והנצחת תהפוכות הפליטים הפלסטינים. אמנם לישראל נרטיב משלה להסבר הנסיבות סביב היווצרותם של הפליטים הפלסטינים, אך אין להכחיש שכאשר פליטינו ביקשו לחזור לבתיהם, ישראל חסמה באופן שיטתי ומוחלט את מאמציהם. עד היום ממשיכה ישראל לשלול את זכותם לחזור. אם יהיה פתרון צודק, שליו ובר-קיימא לסכסוך, על ישראל להכיר באופן חד משמעי באחריותה למעשים אלה.

השבה היא המרכיב השני של הפיצויים. על פי החוק הבינלאומי, השבה היא הסעד העיקרי לרכוש שהוחרם באופן שרירותי. אם ההשבה אינה אפשרית באופן מהותי, או כאשר לא ניתן להשלים את הנזק על ידי השבה בלבד, או אם פליט בוחר פיצוי במקום השבה, על הפיצוי להיות מלא ומוחלט. לחלופין ניתן להציע פיצויים באופן דומה בצורה של אדמות פנויות בישראל.

הפיצויים עצמם הם המרכיב השלישי והוא מורכב בעצמו משלוש קטגוריות. יש לפצות עבור רכוש שלא ניתן להשיב (או אם הפליט בוחר פיצוי במקום השבה), על נזקים מהותיים (חפצים אישיים, פרנסה וכו') ועל נזקים לא חומריים (כאב וסבל הנובעים מעקירה ארוכת שנים)."

החלופה המוצעת⁴⁸

1. חשיבותה של בעיית הפליטים – הצדדים מכירים בכך שבהקשר של שתי מדינות עצמאיות, פלסטין וישראל, החיות זו לצד זו בשלום, דרוש פתרון מוסכם לבעיית הפליטים לשם השגת שלום צודק, כולל ומתמשך ביניהם. פתרון כזה יהיה מרכזי גם לבניית היציבות והפיתוח באזור.
2. הצדדים מכירים בכך שהחלטת העצרת הכללית של האו"ם 194, החלטת מועצת הביטחון של האו"ם 242 ויוזמת השלום הערבית (סעיף ב') בנוגע לזכויות הפליטים הפלסטיניים. מציגות את הבסיס לפתרון נושא הפליטים, ומסכימים שזכויות אלה יהיו ממומשות בהסכם זה.
3. פיצויים – פליטים יהיו זכאים לפיצויים בגין היותם פליטים ועבור אבדן רכוש. זכאות זו אינה פוגעת ולא תיפגע על ידי מקום מגורי הקבע של הפליט. הצדדים מכירים בזכות המדינות שאירחו פליטים פלסטיניים לפיצוי.
4. בחירת מקום מגורי הקבע – הפתרון לשאלת מקום מגורי הקבע שבבעיית הפליטים יהיה כרוך בפעולת בחירה מודעת של הפליט, לפי האופציות והמודלים המפורטים בהסכם זה. האופציות למקום מגורי הקבע שביניהן יוכלו הפליטים לבחור תהיינה כדלהלן: מדינת פלסטין, אזורים בישראל המועברים לפלסטין במסגרת חילופי השטחים⁴⁹ לאחר החלת הריבונות הפלסטינית, מדינות שלישיות⁵⁰, מדינת ישראל⁵¹, מדינות מארחות נוכחיות⁵².
5. בחירה חופשית ומודעת – התהליך שבאמצעותו הפליטים יבטאו את בחירת מקום מגורי הקבע שלהם יהיה על בסיס של החלטה חופשית ומודעת. הצדדים עצמם מחויבים, ויעודדו צדדים שלישיים לסייע בבחירה החופשית של הפליטים בביטוי העדפותיהם, ולהתנגד לכל ניסיון התערבות או לחץ מאורגן על תהליך הבחירה. זאת מבלי לפגוע בהכרה בפלסטין כמימוש של ההגדרה העצמית הפלסטינית ושל מעמד המדינה הפלסטינית.
6. סיום מעמד הפליטות – מעמד הפליטות הפלסטינית יסתיים עם מימוש מקום מגורי הקבע עבור פליט אינדיבידואלי, כפי שייקבע על ידי הנציבות הבין-לאומית.

⁴⁸ מבוססת על יוזמת ז'נבה 2003

⁴⁹ אופציות מגורי הקבע א' ו-ב' יהיו זכותם של כל הפליטים הפלסטיניים בהתאם לחוקים של מדינת פלסטין.

⁵⁰ אופציה ג' תהיה נתונה לשיקול דעתן הריבוני של מדינות שלישיות, ותהיה בהתאם למספרים שכל מדינה שלישית תגיש לנציבות הבינלאומית. מספרים אלה ייצגו את המספר הכולל של פליטים פלסטיניים שכל מדינה שלישית תקבל.

⁵¹ אופציה ד' תהיה נתונה לשיקול דעתה הריבוני של ישראל ותהיה בהתאם למספר שישראל תגיש לנציבות הבינלאומית. מספר זה ייצג את המספר הכולל של פליטים פלסטיניים שישראל תקבל. בבסיס, ישראל תיקח בחשבון את הממוצע של המספרים הכוללים שייגשו המדינות השונות לנציבות הבינלאומית.

⁵² אופציה ה' תהיה בהתאם להחלטתן הריבונית של המדינות המארחות הנוכחיות. במקום שבו תופעל, אופציה זאת תהיה מלווה בתוכניות פיתוח ושיקום מהירות ומקיפות לקהילות הפליטים.

7. סיום תביעות – הסכם זה מספק פתרון קבוע ומלא לבעיית הפליטים הפלסטיניים. שום תביעות לא תעלינה, פרט לאלה הקשורות ליישום הסכם זה.
8. תפקיד הקהילה הבין-לאומית – הצדדים קוראים לקהילה הבינלאומית להשתתף באופן מלא בפתרון הכולל של בעיית הפליטים בהתאם להסכם זה, כולל, בין השאר, הקמת נציבות בינלאומית וקרן בינלאומית.
9. פיצויים על רכוש – פליטים יפוצו על אובדן הרכוש הנובע מעקירתם. הסכום הכולל של הפיצויים על רכוש יחושב כדלהלן: הצדדים יבקשו מהנציבות הבינלאומית למנות פאנל של מומחים שיעריך את שווי הרכוש של הפלסטינים בזמן העקירה. הערך הכולל שיוסכם ע"י הצדדים, יקבע את הסכום הכולל של תרומת ישראל לקרן הבינלאומית. לא יועלו תביעות כספיות נוספות נגד ישראל, הנובעות מבעיית הפליטים הפלסטיניים. ערך הנכסים הקבועים שיישאו שלמים בהתנחלויות לשעבר שיועברו למדינת פלסטין יקוזז מתרומת ישראל לקרן הבינלאומית. הערכת סכום זה תיעשה ע"י הקרן הבינלאומית תוך לקיחה בחשבון של הערכת הנזק שנגרם עקב ההתנחלויות.
10. פיצוי על מצב הפליטות – תוקם 'קרן פליטות' תוך הכרה במעמד הפליטות של כל יחיד. הקרן, שישראל תהיה בה צד תורם, תהיה תחת פיקוח של הנציבות הבינלאומית.
11. כספים יחולקו לקהילות פליטים באזורים בהם פעל אונר"א בעבר, ויוקצו לפיתוח קהילתי ולהנצחת חוויית הפליטות. הנציבות הבינלאומית תכונן מנגנונים מתאימים כך שקהילות הפליטים שמקבלות את הכספים יועצמו ויוכלו לקבוע ולנהל בעצמן את השימוש בכסף.
12. נציבות בין-לאומית – תוקם נציבות בין-לאומית שעליה תהיה האחריות המלאה והבלעדית לביצוע כל היבטי הסכם זה הקשורים בפליטים.
13. תוקם קרן בין-לאומית על מנת לקבל תרומות המתוארות בסעיף זה ותרומות נוספות
- מהקהילה הבינלאומית. הקרן תעביר כספים לנציבות כדי לאפשר לה לבצע את תפקידיה.
14. אונרר"א תבוטל בהדרגה בכל ארץ שבה היא פועלת, בהתבסס על סיום מעמד הפליטות באותה ארץ. אונרר"א תחדל להתקיים 5 שנים אחרי תחילת פעולתה של הנציבות הבינלאומית. הנציבות הבינלאומית תכין תוכנית לביטול ההדרגתי של אונרר"א ותסייע בהעברת תפקידי אונרר"א לארצות המארחות.
15. תכניות פיוס – הצדדים יעודדו ויקדמו פיתוח של שיתופי פעולה בין מוסדותיהם הרלבנטיים ובין הקהילות האזרחיות שלהם, ביצירת פורומים להחלפת נרטיבים היסטוריים ולקידום הבנה הדדית בנוגע לעבר. הצדדים יסייעו ויעודדו חילופין כאלה כדי להפיץ הערכה עשירה יותר של הנרטיבים הללו, בתחומי החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי, ע"י יצירת תנאים לקשרים ישירים בין בתי ספר, מוסדות חינוכיים והחברה האזרחית. הצדדים ישקלו תכניות תרבותיות בין-קהילתיות, על מנת לקדם את מטרות הפיוס בכל הקשור להיסטוריות שלהם.
16. תכניות אלה יכולות לכלול פיתוח דרכים מתאימות להנצחת הכפרים והקהילות שהיו קיימים לפני 1949.

פרק רביעי – הצעות הסיפוח

רבים רואים ב'חזון השלום' לא יותר מאשר הכשר למהלכי סיפוח חד צדדיים של ישראל של חלקים מהגדה המערבית⁵³. צוות מיפוי ישראלי- אמריקאי משותף, 'צוות הריבונות', החל את עבודתו ערב סבב הבחירות השלישי בישראל⁵⁴. אחת מנקודות המחלוקת בגיבוש הקואליציה בין 'הליכוד' ל'כחול לבן' נסוב סביב השאלה האם בהסכמה אמריקאית ישראל תחל במהלכי סיפוח בגדה המערבית⁵⁵.

תמונת המצב

מעמדה המשפטי של הגדה המערבית (הגדמ"ע) לא השתנה מאז נבבשה על ידי ישראל במלחמת ששת הימים ב-1967 והיא נחשבת כשטח כבוש ע"פ הקהילה הבינלאומית, בניגוד לעמדת ישראל. מיד לאחר המלחמה ישראל סיפחה 70 קמ"ר מהגדמ"ע לירושלים, ובכלל זה 6 קמ"ר של ירושלים המזרחית ('אלקודס'), מהלך שלא הוכר על ידי הקהילה הבינלאומית וגונה בסדרת החלטות. במסגרת תהליך 'אוסלו' בין ישראל לאש"ף, שהחל בחתימה על 'הצהרת העקרונות' (D.O.P) ב-1993, עברו 40% משטחי הגדמ"ע (A ו-B), במ מתגוררים כ-90% מהאוכלוסייה הפלסטינית (2.85 מיליון), לאחריות שיפוטת (Jurisdiction) של הרשות הפלסטינית (הרש"פ) שהוקמה ב-1994. ביתרת השטח, שטח C, המשתרע על 60% מהגדמ"ע, התגוררו בסוף 2018, 429,759 ישראלים ב-130 ישובים יהודים, וכ-300 אלף פלסטינים. בקיץ 2005, במסגרת יישום 'תכנית ההתנתקות' החד צדדית, נסוגה ישראל מרצועת עזה, בה מתגוררים ב-2020 כ-2.1 מיליון פלסטינים, ופינתה בה את 17 הישובים היהודים (8,000 נפש) בנוסף לארבעה ישובים בצפון השומרון.

מאז שנת 1999 ניהלו ישראל ואש"ף משאים ומתנים להסדר קבע, בתיווכם של האמריקאים בעיקר, המבוססים על החלטות האו"ם 242 ו-338, אך כולם כשלו להגיע להסכם קבע. בעקבות האינתיפאדה השנייה, שפרצה בסתיו 2000, ישראל חזרה לפעול בשטחי הרש"פ (מאז מבצע 'חומת מגן' במרץ 2002), בנתה בשנים 2002-2007 את מרבית 'גדר הביטחון', שהתואי שלה, בחלקים החודרים לגדמ"ע, נפסל בחוות הדעת של בית הדין הבינלאומי לצדק ביולי 2004. ב-29 בנובמבר 2012 הכירו 138 מדינות באו"ם בפלסטין בקווי 1967 כמדינה לא חברה בארגון.

מערכת היחסים בין ישראל לרש"פ מבוססת ככלל על הסכם הביניים (1995). במסגרתה מתקיים שיתוף פעולה ביטחוני נרחב ואפקטיבי בין כוחות הביטחון של הצדדים, ותחומי הכלכלה מתנהלים על פי 'הסכם פריז' (1994). יחד עם זאת שני הצדדים אינם מקיימים חלקים שונים בהסכם אך אינם מציעים לבטלו.

עזה, הנתונה לשליטתו של החמאס מאז השתלט עליה בכוח בשנת 2007, נתונה תחת סגר חלקי מצידה של ישראל וחוותה מאז יישום תכנית 'ההתנתקות' ארבעה עימותים צבאים

---

⁵³ בכירים בארה"ב: נאשר סיפוח תוך חודשים אם הפלס' לא יחזרו למו"מ, ערוץ 13, ברק רביד, 5 במרץ 2020

⁵⁴ נתניהו: "נזכה לגיבוי אמריקני לסיפוח; הליך המיפוי בעיצומו", ערוץ 13, ספי עובדיה, 8 בפברואר 2020.
⁵⁵ בליכוד ובכחול לבן שואפים להשביע את הממשלה החדשה כבר ביום שני הבא, הארץ, חיים לוינסון, 30 במרץ 2020. לקראת הקמת ממשלה: נתניהו וגנץ סיכמו שרה"מ יקדם סיפוח התנחלויות בקיץ, הארץ, חיים לוינסון ויונתן ליס, 7 באפריל 2020.

בין ישראל לחמאס ('גשמי קיץ', 'עופרת יצוקה', 'עמוד ענן' ו'צוק איתן'). תהליכי הפיוס בין החמאס לאש"ף, הכרוכים בנטילת האחריות של הרש"פ על עזה ובאיחוד כוחות, אינם נושאים פרי ולא חל שינוי במציאות הנוכחית.

במערכת האזורית המזרח-תיכונית אנו עדים לשיתוף פעולה ביטחוני בין ישראל לבין ירדן ומצרים, ולשיתוף פעולה ביטחוני סמוי עם מדינות ערב נוספות המבוסס על האינטרסים המשותפים ביחס לעליית כוחן והשפעתן של איראן וטורקיה, וביחס למאבק בארגונים האיסלאמיים הג'הדיסטים. כמו כן ניכרים שינויים משמעותיים ביחסה של סעודיה לתהליך המדיני בין ישראל לפלסטינים הבאים לידי ביטוי בהצהרות בדבר נכונותה להתקדם בתהליכי נורמליזציה עם ישראל, בהינתן על ידי האחרונה מחויבות ברורה לפתרון שתי המדינות. יחד עם זאת, יוזמת השלום של הליגה הערבית (2002), המכילה את הפרמטרים שלאורם התקיים המשא ומתן באנאפוליס 2008, עדיין משמשת כבסיס הנדרש על ידי 'הקוורטט הערבי' לקיומו של משא ומתן ולחתימה על הסדר קבע בין ישראל לאש"ף.

את תמונת **המערכת הבינלאומית** ניתן לאפיין במספר עיקרים: ארה"ב עומדת לצידה של ישראל בכל הקשור לסכסוך הישראלי-פלסטיני, כמו העברת השגרירות לירושלים והכרה בה כבירת ישראל, וביחס להסכם הגרעין עם איראן ממנו פרשה. יחד עם זאת, ניכרים תהליכי נסיגה של ארה"ב מהאזור ובטווח הרחוק מערכת היחסים האמריקאית-ישראלית נמצאת במגמת שחיקה ב'שלוש הרגליים' - הערכים המשותפים, האינטרסים האסטרטגיים, ותמיכת שתי המפלגות - אשר הבטיחו יציבות בעשורים האחרונים. מנגד מעמיקה החדירה המתמשכת של רוסיה לאזור וביסוס מערכת יחסיה עם איראן וסוריה.

במערכות אלו **ישראל** פועלת להשגת מספר **יעדים מרכזיים**: המשך השליטה בגדמ"ע, לפחות עד קבלת עמדותיה על ידי הפלסטינים להסדר קבע; חיזוק הקשרים עם המדינות הערביות הסוניות ('הקוורטט הערבי') על בסיס אינטרסים משותפים; הבטחת התמיכה האמריקאית בעמדה הישראלית לנטרול החלטות של מועצת הביטחון, ובשינוי הסכם הגרעין עם איראן; והימנעות מהסלמה בגדמ"ע ומסבב אלימות נוסף בעזה, העלולים לפגוע גם ביחסיה עם מצרים וירדן.

אש"ף אינו מסכים לחדש את המשא ומתן עם ישראל ללא קבלת הסכמתה **לעקרונות והפרמטרים** לניהולו על בסיס ההחלטות הבינלאומיות והמשאים ומתנים הקודמים, ובראשם תהליך אנאפוליס ב-2008. מאז 'הצהרת טראמפ' בנושא ירושלים, עבאס שולל את תיווכה של ארה"ב, ומטיל את יהבו על מדינות אירופה והאו"ם, תוך שהוא מנסה להבטיח את גבו במאבק, לרבות הפנימי, מול החמאס, על ידי המדינות הערביות המתונות. הוא נמנע ממימוש הסכם הפיוס עם החמאס מחשש של לקיחת אחריות על עזה, והצטרפות החמאס לשורות אש"ף אשר יכשיר את ההשתלטות של החמאס על עמדת הייצוג של הפלסטינים. בתחום שטחי הרש"פ המגמות הכלכליות מחזקות את כלכלת הגדמ"ע, בעיקר בהשוואה לזו של עזה, אך גם מעצימות את תלותה של הרש"פ בישראל בתחומי היצוא, היבוא והתעסוקה בה.

בהתייחס **למגמות הפנימיות בחברה הישראלית** ובעולם היהודי, האינתיפאדה השנייה הביאה להיווצרות לאומיות פוסט-טריטוריאלית, והמאבק בין הישראלים לבין הפלסטינים מבטא גם עימות פנימי בתוך חברה הישראלית עצמה על הגדרת הזהות הקולקטיבית שלה. אנו עדים היום למספר מגמות מאיימות על החברה הישראלית: תהליכי ההדתה בקרב

יהודים וערבים; התחזקות של 'תרבות הספר'; התעצמות תרבות האי-לגליזם; פגיעה מתמשכת בדמוקרטיה ובמוסדותיה; העמקת השסע בין הפוליטיקאים לבין אנשי המקצוע בשירות המדינה; התגברות המחלוקת בין הזרמים השונים בקרב יהדות ארצות הברית ובין ממשלת ישראל; היעדר קונצנזוס לאומי על עתיד הגדמ"ע מעצים את הפגיעה בלגיטימיות השיטה הפוליטית; כרסום, באמצעות 'חוק ההסדרה', בעמדה שהייתה מקובלת לאורך השנים שלא ניתן להחיל חקיקה ישראלית על השטחים, השוואת מעמדם של הישראלים בגדמ"ע למעמדם של האזרחים הישראלים החיים בתחומי ה'קו הירוק' ו'פסקת ההתגברות'; המתח בין שתי המגמות החברתיות בקרב ערביי ישראל: 'ישראליות' ו'ערביות'.

רעיונות ותוכניות סיפוח

רעיונות ותוכניות סיפוח בגדמ"ע מלווים בשנים האחרונות את השיח הפוליטי הישראלי, ומאז בחירתו של דונלד טראמפ לנשיאות ארה"ב מתרבות היוזמות בכנסת ובממשלת ישראל להחלת החוק הישראלי על חלקים משטח C או על כולם (יש להדגיש כי לאף לא אחת מההצעות צורפה מפה למעט הצעתה של ח"כ איילת שקד בדצמבר 2019 והצעתו של ראש הממשלה נתניהו לספוח בקעת הירדן בספטמבר 2019). בכלל זה יוזמת ח"כ יואב קיש ואחרים לסיפוח מעלה אדומים; יוזמת ח"כ יהודה גליק ליצירת 'ירושלים רבתי'; יוזמה לסיפוח כל אזורי ההתיישבות היהודית המקודמת ע"י ח"כ יואב קיש ואחרים הנשענת על החלטת מרכז הליכוד מ-31 בדצמבר 2017; יוזמת חברת הכנסת השכל מהליכוד לסיפוח בקעת הירדן; 'תכנית ההתפכחות' של ח"כ איתן כבל; סיפוח כל שטח C הידועה כ'תכנית ההרגעה' של הבית היהודי; או סיפוח הגדמ"ע כולה הידועה כ'תכנית ההכרעה' של 'האיחוד הלאומי', או אפילו 'תכנית האמירויות' של מרדכי קידר. מן העבר השני, נשמעים בקרב הפלסטינים קולות הקוראים לביטול התיאום הביטחוני עם ישראל, לפירוק הרש"פ ולביטול ההכרה בישראל, כמו גם רעיונות **למדינה אחת של כל אזרחיה**⁵⁶.

ניתן לקבוע כי למצב הנוכחי **שני מאפיינים מרכזיים**: מבוי סתום בתהליך המדיני וזירה בינלאומית הנעדרת השפעה משמעותית, למעט ממשל טראמפ המעדיף באופן ברור את ישראל על פני הפלסטינים. שני מאפיינים אלה מקלים על הצדדים לדבוק בסטטוס קוו ולקיים את שיווי המשקל הנוכחי שעיקריו: אי חידושו של משא ומתן להסדר קבע, היעדר פיוס פלסטיני והנהגה משותפת מוסכמת, המשך הבנייה הישראלית בגדמ"ע, שת"פ ביטחוני מוגבל וסמוי בין ישראל לעולם הערבי. יחד עם זאת, יש לציין כי המשך הקיפאון צפוי לגרום להיחלשות הרש"פ, להתגברות סיכויי האלימות ולקריסת מערכות החיים בעזה.

השלכות מהלכי הסיפוח

יוזמות ותוכניות לסיפוח, באם יחוקקו בכנסת, יעידו על שינוי דרמטי במדיניות הפעולה של ממשלות הימין שהינו בחזקת 'יצא המרצע מהשק'. מדיניות הפעולה של הממשלה

⁵⁶ עבאס בנאווה בעצרת האו"ם, בספטמבר 2017: "פתרון המדינה האחת הוא פתרון אפשרי - אך לא באופן שאותו מקדמת ממשלת ישראל, אלא תחת עקרון של שוויון זכויות מלא...אם פתרון שתי המדינות ייהרס בשל יצירת מציאות של מדינה אחת עם שתי מערכות חוק - אפרטהייד - זה יהיה כישלון, ולא לכם או לנו תהיה בחירה אחרת מאשר להמשיך את המאבק ולדרוש זכויות שוות לכל תושבי פלסטין ההיסטורית. זה לא איום, אבל אזהרה שנובעת מכך שהמדיניות הישראלית חותרת באופן מסוכן תחת פתרון שתי המדינות".

הנוכחית התנהלה עד כה במתכונת של 'סיפוח זוחל' שבא לידי ביטוי בהרחבת מפעל הישובים היהודים, ע"פ החוק הישראלי ובניגוד לו, ביצירת סיפוח דה פקטו באמצעות 'גדר הביטחון', בבנייה בשכונות היהודיות במזרח ירושלים, בסלילת כבישים ארציים, בהגבלת הפיתוח הפלסטיני בשטח C ובהריסת בתים לא חוקיים בו, והעמקת ההבחנה בין התושבים היהודים לאילו הפלסטינים באמצעות סדרת מהלכים חקיקתיים.

הצעות החוק החדשות, מעידות כי יש בכוונתה של ממשלת ישראל לעבור למדיניות של 'סיפוח דה יורה' על ידי החלת החוק הישראלי על אזורים נרחבים של הגדמ"ע כפי שהשר בנט אמר לראש הממשלה נתניהו בשנת 2016: "בנושא ארץ ישראל אנחנו צריכים לעבור מבלימה להכרעה. אנחנו צריכים לסמן את החלום, והחלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מארץ ישראל הריבונית".

ביטול ההיתכנות של פתרון שתי מדינות באמצעות מהלכי סיפוח מוגבלים, על ידי ניצול מה שנתפש כשעת כושר מדינית – תמיכתו חסרת התקדים של ממשל טראמפ, חולשת האיחוד האירופי, חולשת האו"ם, המלחמות בעולם הערבי ועוד – הוא משאת נפשם של רבים בממשלת ישראל הנוכחית. הם יראו בזה הסרת איום קיומי על מדינת ישראל, ולא יאמצו זהירות בנקיטת צעד אופרטיבי זה הכרוך באיום כי מהלך של סיפוח של שטח C או חלקים ממנו, עלול לכרוך בהתפתחות הדברים גם את כינונו מחדש של ממשל צבאי בשטחי A ו-B עד לסיפוחם של אלו. הם מבקשים כיום ליטול את הסיכונים הכרוכים בהנעת תהליכי הסיפוח, בין היתר, למען הגשמת אמונתם המשיחית לאומנית. הם נוטים להמעיט באיומים הפוטנציאליים על ישראל כתוצאה ממהלכים אלו, ולפיכך הם עשויים לא להירתע מיציאה מהמצב הנוכחי בכדי להשיג יעד זה, למרות שלא נעשתה כל עבודת מטה מעמיקה ומסודרת על ידי גוף מקצועי, לעניין הסיפוח על כל היבטיו ותחומיו.

את סיפוח שטח C או חלקים ממנו, וסיפוח הגדמ"ע כולה, יש לסכם כ**תהליך אחד**: את תחילתו, **נקודת המפנה במדיניות הממשלה**, ניתן לקבוע בהכרעה של ראש הממשלה וועדת שרים לענייני חקיקה להביא לאישורה של הכנסת את אחת מהצעות החוק, ואת השלב הראשון בתהליך יש לראות באישורה של הכנסת חוק זה של סיפוח 'גוש' התיישבות יהודי (בכלל זה גם בקעת הירדן).

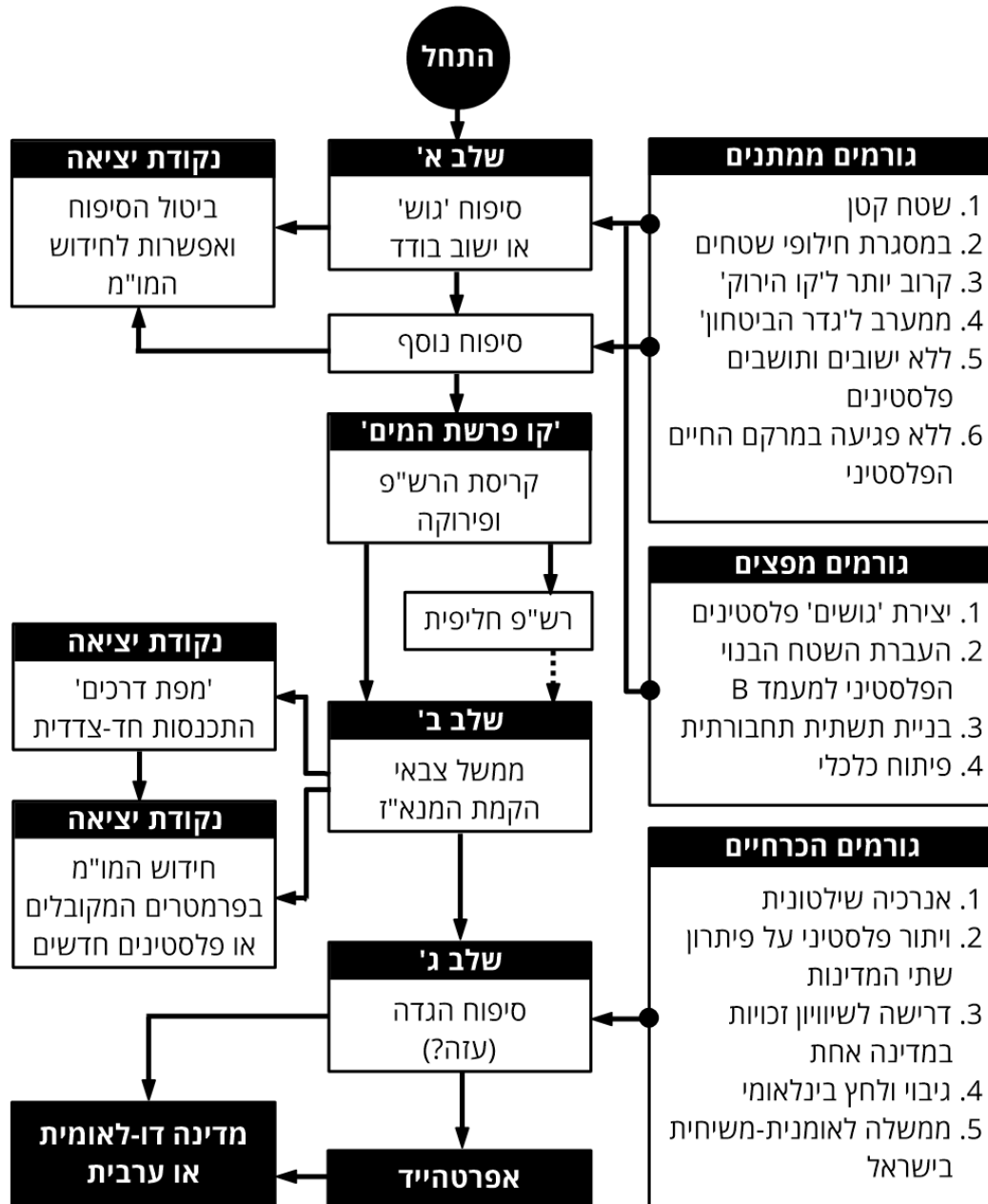
אין זה אפשרי להעריך בדיוק את היקף התגובות למהלכי הסיפוח, כמו גם את **מידת חריפותן ואת מישכן**, ומכאן את השפעתן על עמדות הצדדים והתפתחות התהליך. יש לציין כי מאינטרסים חופפים של ישראל עם ארה"ב (בעיקר אם טראמפ ייבחר לכהונה שנייה), עם מדינות ערב וגורמים אחרים הקשורים להיערכות מול איראן, טורקיה והתנועות של האסלאם הפוליטי הקיצוני, אינטרסים כלכליים משותפים, חוסר יציבות וביטחון באירופה כתוצאה מעלייה בכוחן ובפעילותן של התנועות האסלאמיות הקיצוניות והאלימות, עלייה בכוחן של המפלגות הלאומניות באירופה או הפעלת הלובי היהודי בארה"ב, כל זאת בצל ההתמודדות וההשלכות של מגיפת הקורונה העולמית, עשויים לרכך חלק מהתגובות ואף להעלימן. אך תהליך הסיפוח יגרום, בסופו של דבר, לערעור היציבות וליציאה מהמצב הנוכחי.

נקודת היציאה מהמצב הנוכחי או 'קו פרשת המים' של התהליך, הוא **פירוק/קריסת הרש"פ כתוצאה ממהלכי הסיפוח**. תוצאה זו תחייב את ישראל לחזור ולשאת מסיבות ביטחוניות, כלכליות ומשפטיות באחריות לשטחי A ו-B ולתושביהם הפלסטינים. בשלב הראשון על ידי חידוש הממשל צבאי (מנא"ז), שיהיה כרוך בהשתלטות בלחימה על

הגדמ"ע, ולאחר מכן, בהידרדרות המצב ובהינתן תנאים מתאימים, סיפוח הגדמ"ע כולה ואף נטילת אחריות חלקית על עזה.

כלומר, נראה כי התהליך כולו, על שלושת שלביו – (1) סיפוח ללא פירוק/קריסת הרש"פ, (2) השתלטות בלחימה בעקבות פירוק/קריסת הרש"פ וחידוש הממשל הצבאי (מנא"ז) (3) וסיפוח הגדמ"ע כולה – יכול להתפתח ולהתממש, אלא אם כן, ישראל תבחר בנקודת יציאה באחד מהשלבים כפי שיפורט בהמשך.

תרשים 1 – תהליך הסיפוח

קשה להעריך במדויק מהו היקף הסיפוח אשר יגרום ל'כדור השלג' להתגלגל ולחצות את 'קו פרשת המים', אך ניתן למנות מספר עקרונות הממתנים זאת. ההיתכנות של חציית 'קו

פרשת המים' תיקטן, ראשית, ככל שהיקף הסיפוח יהיה קטן יותר, 'גוש' אחד או שניים לכל היותר; שנית, שהשטח שסיפוח יהיה במסגרת השטחים שהוצעו על ידי הפלסטינים לחילופי שטחים; שלישית, שהשטח המסופח יהיה קרוב יותר ל'קו הירוק'; רביעית, שהשטח המסופח יהיה ממערב ל'גדר הביטחון'; חמישית, שלא יסופחו ישובים או תושבים פלסטינים, ולבסוף שלא יפגע מרקם החיים הפלסטיני באופן מהותי וללא חלופות. ממשלת נתניהו מתכוונת לפעול באופן הפוך לגמרי.

ניתן להניח שישראל, לאחר שהחליטה על שינוי המדיניות, תרצה להתנהל באופן שימנע את חציית 'קו פרשת המים' ותפעל תחילה על פי העקרונות שלעיל. יתרה מכך, אפשר וממשלת ישראל תנקוט בצעדים **ממתנים ומפצים** שיש בהם בכדי לרכך את התגובות למהלך, בעיקר אלו הפלסטיניות. כך ניתן יהיה בשלב הראשון: להעביר את הסמכויות בשטח C במרחבים המחברים את הישובים הפלסטינים המבודדים לידי הרש"פ; כמו כן, ביחס לשטחים הבנויים של הישובים הפלסטינים אשר גלשו משטחי A ו-B לתוך שטח C, ניתן להעריך כי אלו לא יסופחו לישראל ואף כי הסמכויות בהם יושוו לשטחי B ויעברו לרש"פ; בניית תשתית תחבורתית להבטחת רציפות טריטוריאלית ותנועתית לפלסטינים ועוד. ממשלת נתניהו לא מעוניינת ואינה יכולה להיערך לכך בטווח הנראה לעין.

אם ישראל תזהה כבר בשלב הראשון סימנים המעידים על קריסת הרש"פ ותבקש להימנע מכך, הרי שתבקש לעשות זאת על ידי ביטול החוק והחזרת המצב המשפטי לקדמותו. ביטול החוק יעניק 'רוח גבית' משמעותית לפלסטינים ולגורמים נוספים בעולם הערבי ובקהילה הבינלאומית, להמשיך ולנקוט בצעדים בהם אחזו בתגובה לחוק, ואין מן הנמנע כי ישראל תיאלץ אף לחדש את המו"מ בתנאים המקובלים על ידי הפלסטינים ואינם מקובלים עליה כיום.

בעקבות קריסת הרש"פ, צפוי שישראל תפעל בכדי למנוע את המעבר לשלב שני- חידוש הממשל הצבאי- וביתר שאת לשלב שלישי- סיפוח הגדה כולה-, אך זה מותנה בהשפעתם של **מספר גורמים**: היערכות מוקדמת של ישראל למהלך הסיפוח, ניהול תגובות הנגד שלה, תגובתם של הציבור הפלסטיני, העולם הערבי, הקהילה הבינלאומית והציבור הישראלי.

כך למשל כדי להימנע מלעבור לשלב השני, ישראל תבקש לפעול להקמת חלופות שלטוניות פלסטיניות לניהול חיי הפלסטינים בשטחי A ו-B, אך הצלחת המהלך תלויה **במספר רב של גורמים**: בנכונות לשיתוף פעולה מצד התושבים הפלסטינים, ברמה ובאפקטיביות של הלחץ, לרבות אלימות נרחבת, שיופעל ללא ספק מצד הארגונים הפלסטינים השונים על הרשויות החליפיות, בהקמתה ובמדיניותה של ה'הנהגה המאוחדת' של כלל הארגונים הפלסטינים בגדמ"ע (ובעזה) בדגש על הפת"ח והחמאס, בהיערכות מוקדמת של ההנהגה הפלסטינית להעניק שירותי בסיס לאוכלוסייה ללא מעורבות ישראל לפרק זמן ארוך יחסית (חודשים רבים) ועוד.

ישראל תעשה כול שביכולתה להימנע מהמעבר לשלב השלישי של החלת החוק הישראלי על הגדמ"ע כולה, אך מספר **תנאים הכרחיים מצטברים**: אנרכיה שלטונית; שינוי מהותי בעמדה הפלסטינית (תיוצג על ידי ה'הנהגה המשותפת' או ממשלה גולה), שיכיל ויתור על פתרון שתי המדינות ודרישה לשוויון זכויות מלא במדינה אחת; גיבוי ותמיכה ערבית ובינלאומית נרחבת בעמדה הפלסטינית החדשה, שתלווה בצעדים אופרטיביים; לחץ מצד

גורמים פוליטיים בישראל המעוניינים בכך ופסיביות של הציבור הישראלי, יכולים לאלץ את ישראל לנקוט בצעד היסטורי הרה גורל זה.

ההיתכנות להצטברותם של כלל התנאים הללו לסיפוח של הגדמ"ע כולה, היא נמוכה ביותר, והופכת את תרחיש זה לבלתי סביר אך עדיין אפשרי באם יתקיימו בכל זאת התנאים שלעיל.

הסיפוח המלא יציב **שאלות מהותיות** ביחס לזהותה ומשטרה של המדינה האחת. גם אם בתחילה ישראל תתמודד עם שאלות מעשיות כגון תחולת חוק נכסי נפקדים; התייחסות לבקשות התושבים הפלסטינים לקבלת אזרחות; השוואת שירותים במודל המזרח ירושלמי; הרי שבהמשך לא תוכל להימנע משאלות ביחס להרכב זרועות הביטחון בכלל וצה"ל בפרט; עתיד הפליטים הפלסטינים; תחולת חוק השבות ועוד.

לפיכך, לאחר קריסת הרש"פ, בהינתן המציאות המחייבת את החלטת ישראל ביחס למעבר בין השלבים, ובהיעדר התנאים ההכרחיים להחלת החוק על כל הגדה המערבית הנ"ל, אנו צפויים לחזות בניסיון ישראלי להחזרת הגלגל לאחור. יהיה זה מאמץ הכרוך בווייתורים ישראליים משמעותיים יותר ככול שהשלב בו התהליך נמצא יהיה מתקדם יותר.

הניסיון ההיסטורי של 25 שנות תהליך אוסלו ואף בתקופת האינתיפאדה הראשונה, מלמד אותנו כי ישראל בחרה לצאת ממשבר והסלמה אלימה באחת **משלוש אפשרויות**: חידוש המו"מ ואף חתימה על הסכם ('הסכם אוסלו' בעקבות האינתיפאדה הראשונה, 'פרוטוקול חברון' בעקבות אירועי מנהרת החשמונים), קביעת מסגרת בינלאומית להמשך התהליך המדיני ('מפת הדרכים', ועידת שארם, ועידת אנאפוליס) ומהלך חד צדדי (תכנית ההתנתקות והקמת 'גדר הביטחון').

האפשרות הראשונה היא חידוש המו"מ בין ישראל לפלסטינים בפרמטרים שהנחו את תהליך אנאפוליס. אך ניתן לקבוע כי תיתכן עמדה פלסטינית, נוקשה הרבה יותר מזו של היום ביחס לארבע 'סוגיות הליבה' (גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים) ובכלל זה עתיד הישובים היהודים, שאפשר שאף ממשלה ישראלית אחרת, גם זו התומכת בפתרון שתי המדינות בפרמטרים המקובלים, לא תוכל לקבלה. תובנה זו חייבת להיות מונחת לפתחם של מנהיגי האופוזיציה הישראלית בגיבוש עמדתה כלפי כל מהלך סיפוח, קטן ככול שיהיה.

האפשרות השנייה היא כי ישראל תרצה להשיק 'מפת דרכים' חדשה בת **שלושה שלבים** שתתואם עם ארה"ב, האיחוד האירופי וה'קוורטט הערבי', שייצג (גם אם בעל כורחו), את ההנהגה הפלסטינית הגולה. השלב הראשון יכול להכיל **תכנית התכנסות** של ההתנחלויות ברמות שונות עד לעמוקה ביותר, שאפשר ויתבצע גם כאפשרות שלישית העומדת בפני עצמה, כמהלך ישראלי חד צדדי, באם לא תושג הסכמה למתווה כולו, **הכרה בפלסטין** בגבולות זמניים **וחידוש המו"מ** להסדר הקבע. בשלב שני חתימה על **הסכם קבע** במעורבות אזורית. בשלב שלישי **יישום הדרגתי, מותנה ובמעורבות** ערבית ובינלאומית של הסכם הקבע.

נראה כי היתרון היחידי המעשי המסתמן מהחלת החוק על שטחים בגדמ"ע הוא ביכולתה של הממשלה לקדם את הרחבת 'מפעל ההתנחלות' הישראלי במסגרת החוק הישראלי המעניק יכולת לעקוף את בג"ץ ואת דיני הכיבוש המגבילים זאת ('חוק ההסדרה' ו'פסקת

ההתגברות'). מבחינתה של ישראל תיפתח יכולת להפקעה רחבת היקף וקידום הבנייה בגדמ"ע עבור היהודים, כפי שנעשה במזרח ירושלים שסופחה לאחר מלחמת ששת הימים.

אפשר כי גם יתרון זה יתברר כבטל בשישים בשל מגמת ההגירה הישראלית לשטחי הגדמ"ע הנמצאת בירידה מתמדת. כמו כן, הקהילה הבינלאומית תמשיך להתייחס לגדמ"ע כשטח כבוש שעליו חלות כל האמנות הבינלאומיות הרלוונטיות (האג, ז'נבה הרביעית). ביטול אפקטיבי של רעיון שתי המדינות אפשרי רק על ידי הקמת מדינה אחת מוסכמת, הנוגדת לחלוטין את החזון הציוני של מדינה דמוקרטית של העם היהודי ואת האינטרסים של ישראל.

אם כן, סיפוח שטח C, או חלקים ניכרים ממנו, על ידי ישראל, יהווה צעד דרמטי ובעל פוטנציאל לשינוי המציאות אל מחוץ למסגרת ההסכמת הקיימת, המסדירה את היחסים בין הצדדים מאז 1993. מהלך הסיפוח ככלל, באופן המותנה בהיקפו, יחבוט בעוצמה רבה בנקודות האיזון הקיימות בכלל המתחים המרכיבים את המצב הנוכחי, ועלול להוציא משווי המשקל השברירי בו הם נתונות, אל תוך **מציאות שונה ומאיימת על ישראל** באופן ניכר מהמצב הנוכחי, עד כדי הידרדרות לסיפוח הגדמ"ע כולה בניגוד לרצונה ולאינטרסיה.

ישראל צפויה להיטלטל בתגובות ובהתפתחויות שליליות ביותר בתחומי הביטחון, הכלכלה, היחסים המדיניים, המערכות המשפטיות ואיומים פנימיים חברתיים אשר יטילו צל כבד על תדמיתה, משטרה ומעמדה במשפחת העמים. ככל שהתפתחויות אלו תהיינה חריפות יותר על פני ציר הזמן, ישראל תתקשה יותר להחזיר את 'השד לבקבוק', והיא עלולה למצוא עצמה קורסת לתוך עצמה ומולידה מדינה שונה בהרכבה, בכלכלתה, במעמדה ובמשטרה מזו שהחלה את תהליך הסיפוח.

כיצד תתבטא קריסת מדינת ישראל הנוכחית? **האפשרות הראשונה** היא כינונה ההדרגתי של מדינה דו-לאומית, אשר יציב שאלות מהותיות ביחס לזהותה ומשטרה של המדינה האחת. קרי, מיליוני הפלסטינים שייחפכו בסוף התהליך לאזרחי ישראל, בעלי זכויות שוות, כולל הזכות לבחור ולהיבחר לכנסת. זו תהיה מדינה אחרת, שונה, מישראל שהוקמה על ידי האבות המייסדים ב-1948. ההתנגדות לכך תהיה כה רבה, שאפשר לקבוע בוודאות שהציבור היהודי לא יאפשר זאת.

האפשרות השנייה אפוא היא יצירת שני מעמדות אזרחיים, של יהודים וערבים. הדבר ילווה כמובן בניסיונות ייפוי, זיוף והסתרה: ייאמר שזה רק לתקופת מעבר, תינתן לפלסטינים האפשרות לקבל זכויות פוליטיות אם ישבעו שבועת אמונים למדינה ויסכימו עם התניות נוספות, וכיו"ב. אלה יידחו על הסף על ידי הפלסטינים, אך יאפשרו לממשל להצדיק את האפליה הפוליטית. נימוקים אלה יידחו על ידי העולם והוא יראה בישראל, ובצדק, מדינת אפרטהייד. המשבר יהיה לא רק בין ישראל והעולם הנאור, אלא יגרום גם לקרע עם יהדות התפוצות ובתוך החברה הישראלית עצמה. משום כך הסיכוי למימוש אפשרות זו נמוך יחסית.

ישנה **אפשרות שלישית**. בעקבות המשבר הפוליטי ביטחוני שייווצר בעקבות הסיפוח ישראל עלולה להיסחף למלחמת אזרחים. גל חדש של אלימות, בה ייטלו חלק לא רק הפלסטינים אלא גם תומכיהם בעולם הערבי והמוסלמי, ובסערת הקרבות יגורשו ויברחו מאות אלפי פלסטינים ממערב לירדן ואולי אף מישראל עצמה אל מזרחה לגבול. מה שקרה

במלחמת העצמאות ועבר ללא זעזוע עולמי (אם כי יצר את בעיית הפליטים) ומה שקרה פעם שניה במלחמת ששת הימים, כמעט ללא תגובה (יצר את סוגיית העקורים), עשוי לקרות פעם שלישית, אך הפעם ישראל תואשם, ובצדק, בטיהור אתני. היא תוגדר מדינה מצורעת והיחס אליה יהיה בהתאם.

תפישה חדשה זו של סיפוח, תחולל שינוי דרמטי בתפישה שהיא נחלת התנועה הציונית וממשלות ישראל ביחס להכרעה הנדרשת זה מאה שנות סכסוך בין שלושת יעדיה המרכזיים של הציונות: להיות מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי על כל השטח המנדטורי.

בשל העובדה כי במרבית השנים של מאה שנות הסכסוך התקיים רוב לא יהודי בא"י, שזכה להכרה בינלאומית בזכותו להגדרה עצמית בארץ, נאלצה ההנהגה הציונית להכריע ולבחור בשניים מתוך שלושת היעדים הלאומיים ובחירתה עד כה תמיד היתה **במדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי בחלק מא"י**.

בהתפתחות של תהליך הסיפוח צפון **שינוי בסדר העדיפות** בבחירת היעדים לטובת א"י המנדטורית על חשבון משטרה הדמוקרטית של מדינת ישראל בשלב הראשון, ואם תהליך יימשך, אזיי בטווח הארוך יכול לבוא הוא על חשבון היעד של מדינה יהודית (ראו תרשים 2).

תרשים 2 - זהות, משטר וגבולות למדינה

לסיכום, עלותו של רעיון הסיפוח עולה אין מונים על תועלתו, וכי כל מהלך סיפוח קטן עלול להתפתח עד לסיפוח הגדמ"ע כולה על כלל השלכותיו השליליות. החלת החוק הישראלי תידחה לחלוטין על ידי הקהילה הבינלאומית, לרבות ארה"ב, שתמשיך לראות בגדמ"ע שטח כבוש שתושביו הפלסטינים מוגנים על פי אמנת האג ואמנת ז'נבה הרביעית, וזכאים להגדרה עצמית בדמות מדינה פלסטינית עצמאית שבירתה במזרח ירושלים. את ההשלכות הצפויות בתחום המדיני ניתן לסכם בפגיעה בהסכמי השלום עם ירדן ומצרים, באובדן הפוטנציאל למערכ בריאות אזורי עם המדינות הערביות לבלימת הציר האיראני, בעלייה במעורבותן של רוסיה, איראן וטורקיה באזור, בפגיעה ביחסים עם מדינות אירופה, ובהינתן ממשל אמריקאי אחר, גם ביחסים האסטרטגיים הבלתי ניתנים להחלפה עם ארה"ב. בתחום המדיני ישראל צפויה להיקלע לעימות מזויין חריף עם הפלסטינים אשר צפויים לדחוף להנהגה משותפת, לביטול השת"פ הביטחוני, חזרה למאבק מזויין והחרפת מאבקם במישור הבינלאומי. כמו כן, השת"פ הביטחוני הקיים עם ירדן ומצרים ייפגע וניצני השת"פ הביטחוני עם העולם הערבי יבלמו טרם פריחתם. בתחום הכלכלי ישראל תידחק מה-OECD, תיפגע באורח דרמטי בשירותים הציבוריים לאזרח הישראלי בדגש על רווחה, בריאות וחינוך. ישראל עלולה להיסחף למלחמת אזרחים שבסופה אפשר ותקום מדינה אחרת מזו שנכנסה אליה.

פרק חמישי – סכום מסקנות והמלצות

על אף שמנסחי 'חזון השלום' בחרו בכותרת "פתרון שתי המדינות", הרי ההצעה היא פגיעה אנושה בכל מה שהושג עד היום. את השיח המדיני בישראל היא הסיגה 15 שנים לאחור, לאשליה שייטכן הסכם ללא ויתור על הגדה המערבית; ואת השיח הפלסטיני היא עלולה להסיג לאחור במאה שנה – לחתירה למדינה אחת עם רוב ערבי (עוד לפני שיבת הפליטים).

בפרטי ההצעה, השונים מהותית מתכני אנאפוליס, נעשה שימוש ציני במושגים שאפיינו את שיח השלום עד לחזרתו לשלטון של נתניהו ב-2009: שתי מדינות, חילופי שטחים, פירוז, בירה פלסטינית, ועוד. זה מעיד על בורות מקצועית בתחומי הביטחון, הגיאוגרפיה והמשפט. שום גורם מקצועי אמריקאי מהמועצה לביטחון לאומי או משרד החוץ לא היה שותף להכנת ההצעה.

ההצעה חסרה כל הייתכנות למימוש משום העמדה הפלסטינית, הערבית והבינלאומית השוללים אותה ככלל. ההצעה אף חסרה הייתכנות מרחבית – פיזית כפי שראינו במהלך המסמך. ניסיון להגשימה ייצור מציאות קשה הרבה יותר לשני הצדדים.

על 'חזון השלום' להיגנז ולהיעלם. אין ולא יהיה לה פרטנר ערבי. התגובות העולמיות מעידות כי אין בה כדי להכשיר סיפוח ישראלי כלשהו. השלכותיה עלולות לגרום לישראל נזק גדול. היא מבקשת להעניק לגיטימציה למצב הקיים, שבו מתקיימות שתי מערכות משפטיות שונות באותו שטח על בסיס קריטריון אתני, ולהוסיף למצב זה סיפוח, שיהפוך אותו לאפרטהייד, או במילותיו של דוד בן גוריון מ-1949, ל"דיקטטורה של המיעוט".

העסקה פוגעת אנושות באש"ף, שמ-1988 מנסה להוביל שיח מדיני לפתרון הסכסוך על חשבון המאבק המזוין. היא תדחוף לביטול התיאום הביטחוני עם ישראל. היא פוגעת בערך האזרחות בהצעה להעביר את אזרחי ישראל הערבים לפלסטין. היא פוגעת בשלטון החוק ובזכות הקניין, בהכשרה של מאחזים לא חוקיים שנבנו על אדמות פלסטיניות גזולות. לבסוף, היא תעודד את הגירתם של פלסטינים מהשבונות שמחוץ לחומה אל תוך העיר ירושלים, ותאיץ הגירה יהודית שלילית ואת השינוי במאזן הדמוגרפי המתפתח לרעת היהודים מזה 52 שנה.

אלו הרואים בהצעת טרמאפ הכשר לסיפוח – הרי שסיפוח חלקי חד-צדדי על ידי ישראל יאלץ אותה בסופו של דבר לספח את הגדה כולה, ולהידרדר לעימות צבאי ומדיני מתמשך, לשסע עמוק בחברה הישראלית ולפגיעה קשה בכלכלתה.

מול 'חזון השלום' של טראמפ מסמך זה מציג חלופה לכל אחד מהמרכיבים של הסכסוך – נרטיבים, גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים – אשר מבוססת על המשאים ומתנים שהתקיימו בין הצדדים. חלופות אלו יכולות לשמש כבסיס לחידוש המשא ומתן בין ישראל לאש"ף במעורבות ובתמיכת הקהילה הבינלאומית והעולם הערבי.

מקורות

אריאלי שאול, דובי שוורץ, הדס תגרי, עוון ואיוולת: על ההצעות להעביר ישובים ערביים מישראל לפלסטין. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, 2006.

אריאלי שאול, הדרך לריאד עוברת ברמאללה, הארץ, 30 במרץ 2017.

אריאלי שאול (2016) היבטים גיאוגרפיים, היסטוריים ומדיניים בקביעת גבול מדיני בסכסוכים פנים-מדינתיים: המקרה הישראלי-פלסטיני. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, אוניברסיטת חיפה, הפקולטה למדעי החברה, החוג לגיאוגרפיה ולימודי הסביבה.

בכירים בארה"ב: נאשר סיפוח תוך חודשים אם הפלס' לא יחזרו למו"מ, ערוץ 13, ברק רביד, 5 במרץ 2020

בליכוד ובכחול לבן שואפים להשביע את הממשלה החדשה כבר ביום שני הבא, הארץ, חיים לוינסון, 30 במרץ 2020.

במזרח ירושלים חוששים שגל הפיטורים בשל הקורונה יוביל לעוני ולרעב. הארץ, ניר חסון, 1 באפריל 2020

הליגה הערבית דחתה את תוכנית השלום של טראמפ: "לא נשתף פעולה", ערוץ 13, חזי סימנטוב, בפברואר 2020.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נכון ל-31 בדצמבר 2018

ורטר יוסי, נתניהו והרצוג נועדו בחשאי עם איסיסי בקהיר בשנה שעברה, הארץ, 12 ביוני 2017

107 חברי קונגרס דמוקרטים שלחו לטראמפ מכתב התנגדות לעסקת המאה, ערוץ 13, אורי גרשוני, 2 בפברואר 2020.

טראמפ חתם על הצהרה נשיאותית להכרה בריבונות ישראל ברמת הגולן, הארץ, נעה לנדאו, 25 במרץ 2019.

'יוזמת ז'נבה', 2003.

יתום דני, שותף סוד, ידיעות ספרים, 2008.

כהן הלל, תרפ"ט, שעת האפס בסכסוך היהודי-ערבי, הוצאת כתר, 2005
לקראת הקמת ממשלה: נתניהו וגנץ סיכמו שרה"מ יקדם סיפוח התנחלויות בקיץ, הארץ, חיים לוינסון ויונתן ליס, 7 באפריל 2020.

מפקדים למען ביטחון ישראל, גבול יציב, גבול היפרדות בין ישראל לפלסטין, אפריל 2017.

נתניהו בנימין, מקום תחת השמש, 1995.

נתניהו: "נזכה לגיבוי אמריקני לסיפוח; הליך המיפוי בעיצומו", ערוץ 13, ספי עובדיה, 8 בפברואר 2020.

סעיד אדוארד, שאלת פלסטין, הוצאת מפרש, 1979.

עבאס מחמוד נאום בעצרת האו"ם, בספטמבר, 2017

ענברי פנחס, בחרבות שבורות, מערכות, 1994 .

שביט ארי, "חלוקת הארץ", 2005.

שקד: נתניהו התחייב בפנינו שהממשלה שתקום תחיל ריבונות על יישובי יו"ש והבקעה, הארץ, שירה קדרי- עובדיה, 6 באפריל 2020.

תיק המשא ומתן הישראלי פלסטיני. המרכז למשא ומתן יישומי. המכון למחקרי ביטחון לאומי. תל אביב, 2013.

תקצירי תקשורת, 03 בפברואר 2020, מדינת פלסטין, הארגון לשחרור פלסטין, המחלקה לענייני משא ומתן.

דר' שאול אריאלי שירת כקצין בכיר במערך הלוחם של צה"ל, וכן מילא תפקידי מפתח בתהליך המדיני בין ישראל לפלסטינים. בין היתר שירת כמפקד החטיבה הצפונית ברצועת עזה, ראש פרויקט הסכם הביניים בתקופתם של רבין, פרס ונתניהו, סגן מזכיר צבאי לשר הביטחון וראש מנהלת השלום בתקופתו של אהוד ברק. אריאלי מרצה מהחוף במרכז הבינתחומי בהרצליה ובאוניברסיטה העברית בירושלים, חוקר בכיר בקרן לשיתוף פעולה כלכלי (ECF), מיוזמי ומובילי "הבנות ז'נבה" וחבר וועדת ההיגוי של 'מפקדים למען ביטחון ישראל'.

אריאלי נחשב לאחד המומחים המובילים לנושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני, גבולות ישראל ומכשול הביטחון. אריאלי פרסם מאמרים רבים בספרים שונים, בכתבי עת ובעיתונות העוסקים בסכסוך הישראלי-ערבי, נושא ברחבי הארץ הרצאות אודות הסוגיות המרכזיות בו ואף עורך סיורים נושאים להכרתן.

בשנים האחרונות פירסם את הספרים: "ההיבט הטריטוריאלי במו"מ הישראלי-פלסטיני על הסדר הקבע", יחד עם רון פונדק, בהוצאת מרכז פרס. "תפסת מרובה לא תפסת", גישות במאבק על גבולותיה של מדינת ישראל בהוצאת כרמל. "עוון ואיוולת", על ההצעות להעביר לפלסטין ישובים ערביים מישראל, יחד עם דובי שוורץ והדס תגרי, בהוצאת מכון פלורסהיימר, (תורגם לערבית, אנגלית ורוסית). "חומה ומחדל", גדר הפרדה-ביטחון או חמדנות?, יחד עם מיכאל ספרד, בהוצאת עליית הגג וידיעות ספרים. כמו כן, פירסם אריאלי ספר פרוזה בשם "מסעו של סולו", בהוצאת סער. ספרו הלפני אחרון "גבול בינינו וביניכם", הסכסוך הישראלי-פלסטיני והדרכים ליישובו, בהוצאת עליית הגג וידיעות ספרים, זכה בשנת 2013 בפרס צ'צ'יק למחקרים בביטחון ישראל. ספרו האחרון והמקיף, "כל גבולות ישראל", מאה שנים של מאבק על עצמאות, זהות, התיישבות וטריטוריה, ראה אור ב-2018 בהוצאת עליית הגג וידיעות ספרים.

ISRAEL POLICY FORUM

הפורום למדיניות ישראל (Israel Policy Forum) נוסד בשנת 1993 על מנת לייצר תמיכה בקרב הקהילה היהודית בארצות הברית ומכתיבי מדיניות בווינגטון לדרכו המדינית של ראש הממשלה המנוח, יצחק רבין ז"ל. מאז הקמתו, פל"י מנייד את תמיכתם של מנהיגי הקהילה היהודית ומכתיבי מדיניות אמריקנים לקידום גישות פרגמטיות המקדמות את בטחונה של ישראל ומובילות לפתרון שתי המדינות כחלק ממשא ומתן.